

DICTIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică și dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE

(Surse)

- ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, București, 2008.
- ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țárnareca; anchete efectuate de Sever Pop).
- ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].
- ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni*, Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).
- ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, București, 1956–1972 [h. 1–2248].
- AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002.
- Can¹ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/1, București, 1927, p. 175–209 (A–C).
- Can² = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, III/2, București, 1928, p. 381–412 (Ĉ–Ĺ).
- Can³ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VI, București, 1933–1934, p. 163–192 (M–R).
- Can⁴ = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai și suflet”, VII, București, 1937, p. 194–230 (S–Ž).
- Can T¹ = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. I/2, București, 1924, p. 261–285.
- Can T² = I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, în „Grai și suflet”, vol. II/1, București, 1925, p. 100–128.
- Cap¹ = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria și graiul lor*, vol. I, București, 1925.

FD, XXX, București, 2011, p. 51–117

- Cap² = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, București, 1928.
- Cap = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicționar meglenoromân*, vol. III, București, 1935.
- Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- Cerna A / Supl = Cerna A, răspunsuri suplimentare.
- Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu și Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
- Dms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”, București).
- DP = Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
- Kats = Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Παϊκού (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
- MP I, I I = Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Αιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
- Pap¹ = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 30–72.
- Pap² = Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București 1902, p. 185–267.
- Pap M¹ = Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte și glosar*, București, 1900, p. 9–29.
- Pap M² = Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secțiunii Literare, 35 [1902–1903]), București, 1902, p. 1–184.
- W = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.
- Wild = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicționarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

- Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citată după ediția a doua, corectată, 1971).
- Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
- Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicționar turc-român*, București, 1979.
- BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
- Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlisch, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
- CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, 1907–1914.
- DDA – Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, ediția a doua augmentată, București, 1974.
- Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
- Iovan, Tiberiu, *Dicționar bulgar-român*, București, 1994.

- RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatovski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
- Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române*, II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010.
- Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iași, 2003.
- Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary*, Istanbul, 2007.
- Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch. Erster Teil, Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citată după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

- ac. = acuzativ
 adj. = adjectiv, adjectival
 adj. nehot. = adjectiv nehotărât
 adv. = adverb, adverbial
 alb. = albanez(ă)
 aor. = aorist
 ar. = aromân(ă)
 art. dem. = articol demonstrativ
 art. hot. = articol hotărât
 art. nehot. = articol nehotărât
 art. pos. = articol posesiv
 bg. = bulgar(ă)
 cf. = confer
 col. = colectiv
 conj. = conjuncție
 dat. = dativ
 der. = derivat
 determ. = determinant
 dial. = dialectal
 dim. = diminutiv
 dr. = dacoromân(ă)
 et. = etimologie (originea cuvântului)
 et. nec. = etimologie necunoscută
 expr. = expresie
 expr. invar. = expresie invariabilă
 f. = feminin
 fig. = figurat
 gen. = genitiv
 ger. = gerunziu
 gr. = grec(esc)
 impers. = impersonal
 interj. = interjecție
 intrans. = intransitiv
 invar. = invariabil
 ir. = istoromân
 lat. = latin(ă)
 lit. = literal
 loc. adj. = locuțiune adjectivală
 loc. adv. = locuțiune adverbială

m. = masculin
 mac. = mecedonean(ă) (slavă)
 mgl. = meglenoromân(ă)
 nom. = nominativ
 n. pers. = nume de persoană
 n. pr. = nume propriu
 num. card. = numeral cardinal
 num. ord. = numeral ordinal
 p. = pagina
 peior. = peiorativ
 p. ext. = prin extensiune
 pl. = plural
 plt. = pluralia tantum
 prep. = prepoziție
 pron. = pronume, pronominal
 pron. nehot. = pronume nehotărât
 pron. pers. = pronume personal
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv
 sb. = sârb(esc)
 s. col. = substantiv colectiv
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 sgt. = singularia tantum
 sl. = slav
 s.m. = substantiv masculin
 s.n. = substantiv neutru
 subst. = substantival, substantivat
 s.v. = sub voce
 tranz. = tranzitiv
 tc. = turc(esc)
 unipers. = unipersonal
 var. = variantă
 vb. = verb
 vbg. = vechi bulgar
 vgr. = vechi grecesc
 voc. = vocativ
 vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Biríslāv (Birislav), gr. Περίκλεια
Cúra (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnġiġ (Lúgunța), gr. Λαγκαδιά
Ĺumniġă (Liumnița), gr. Σκροᾶ
Nġnti (Nănta), gr. Νότια
Óġiġ (Óșani), gr. Αρχάγγελος
Țărnărġca (Țărnaréca), gr. Κάρπη

B

ba *adv.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu virujés si ducă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, jô nu mi duc còla.* (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; „Nu-î şa?”. „Ba, cã şa-î” („Nu-i așa?”. „Ba da, așa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. **ba**, gr. **μπα**.

babaljoc vezi **băbăljoc**.

băbă, *pl. băbi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. 1. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *Jel si ânsurô la dôyli or cu únă bábă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap² 38/9; *Aj sã-ț cat [ân cap], bábú!* (Hai să-ți caut [în cap], babo!) Cap² 38/24; *La dúsi mult dipárti di căsa bábăjă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca la dúsara cáfiI la âmpirátu, lu bábăjă ra di tujăt maj bun.* (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toți cei mai frumos.) MP 120/19; *An am únă bábă, pri jündi trejăti, cõti un bob al scápă.* (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra.] Cap² 154/2. *Băbă mçășă.* ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă mullári [...] si dúsi la únă bábă mçășă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap² 115/28; *Lă mçșă, bábă si-I spuñ?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T² 111/36. P e i o r. Cotoroanță. *Bábu, di țe jăș búnă? tu jăș búnă di căsápnîșă.* (Cotoroanțo, de ce ești bună? Tu ești bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. 2. Bunică. *Al la lç [súflitu] di la bábă-sa și la dúsi.* (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa și-l duse.) Cap² 50/27; *Ca vînira di la sculô, di la báp-sa firúră pójni.* (Când veniră de la școală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca vîni mùm-sa șjárta, aj zîți: „cári la fjăsi izmjătu?”* *Áră ja aj zîsi: „Nu știu, bába puđti că vîni”.* (Când a venit mamă-sa seara, îi

zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu știu, poate că a venit bunica.”) MP 128/27; 3. Moașă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába bábăști.* (Moașa moșește.) Dms s.v. 4. Soacră. *[Bărbát-su] aș ântrô năuntru, aș mănçó nçac pójni scunğós, si culçó; ni fînă, ni priștitári, ni fivăgude la báb-sa.* ([Soțul] intră înăuntru, mănca puțină pâine pe furiș, și se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. 5. Mațul gros al porcului; mezel preparat din măruntaie de porc, bucățele de carne, orez și mirodenii, care se pun în mațul gros al porcului; caltaboș. *Bába si âmplă cu cární drubítă.* (Baba se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţista an bába nă-ŭ mănçará cõjniI.* (Anul acesta baba ne-o mănçará câinii.) Dms s.v. 6. (La moară) Pârghie cu care se pun în mișcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. 7. Umflătură la gât, sun bărbie; gușă. Dms s.v. *Un dçad cu bábă.* (Un bătrân cu gușă.) Dms s.v.

Băbă ȩarbă. Caltaboș. *Bába ȩarbă si âmplă cu cární, drob, uris și sõnzi di porc.* (Caltaboșul se umple cu carne, plămân, orez și sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fúsu bábăfă.** Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can¹ 186 s.v. **ȩárba-bábă.** (Joc de copii) De-a baba oarba. **Çon si pișă bábili.** L i t. Când se pișă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineață. Cap² 167/1. *Kínisi di căsă çon si pișă bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineață.) Cap² 167/2;

Et.: sl. **baba**.

băbiçcă vezi **băbiçcă**.

băbiță, *pl. băbiți s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moașă.

Et.: mac., bg. **babica**.

bablic vezi **băblic**.

bablic vezi **băblic**.

bacám vezi **băcám**.

bacăr vezi **băçór**.

báclă, *pl. bácli și bçclur s.f.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţéla ȩom púsi únă çálă la sçári cu báclă jártă.* (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M² 159/23; *Al pun ântru jel un scant cu un misúr di tránă și un*

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de dușcuș și o strachină de fasole.) Can T² 119/31; *Di stără puń năc báclă s-lá řinóm [izmiKáři].* (Pentru deseară pune [la fiert] puțină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *řinťagřeđ, báclă, lánti bunitý;* *nu vin cóna řo si rod řin řela luvác!* (Semințe de floarea soarelui, fasole, alte bunătați; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si seámină pri gărniřară.* (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.; *Sať di bacłá ili di meł.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. *bakla* (mac., bg. *bakla*).

bacór vezi **băcór**.

bacsís vezi **băcsís**.

bač, pl. **bač** s.m. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčólă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčólă s-nă da mătăniță.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap¹ 33).

Et.: cf. alb. *baç*, mac., bg. *bač*.

băccu vezi **băccum**.

băccum, **băccári**, **băccáj**, **băccát** vb. I. *Tranz.* și *refl.* Can¹ 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Fičóru ał băccó móna ři si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna și se duse.) Cap² 150/14; *La lără fičóru, la băccără ři la turiră řn řurnă.* (Luară copilul, îl sărutară și îl aruncară în cuptor.) Cap² 99/4; *Dořl si băccără.* (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si guřniră, si băccără ři áři muriră řiminđóřli priúnă.* (Se îmbrăřișară, se sărutară și muriră amândouă împreună.) Cap² 101/2; *Să řă řeta lu kářa, să-ř băccu, să vez ři ař fac ři řo!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ři fac și eu řie.) Cap² 149/39; *Dřámni! ři s-fac acmųă? S-mi scųăl s-li băccu tųăti trăřli ili s-uř scųăt calócca s-li řungľu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloșul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băccu** (Can¹ 186; Cap 36), **baș**² (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. *basiare* (> *baș*, prin contaminare cu **múccu**).

bádi, pl. **bádi** s.m. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicņă-la bătă.* (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Băă Váni.* (Badea Váni.) Dms s.v.

Var.: **bájă**¹ (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báje** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bătă** (Dms).

Et.: mac., bg. *bate*.

băfcă, pl. **bőfcur** s.f. Pap¹ 31; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *řo mi duřám la băfcă, mámu, ři el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, și el după mine.) Cap² 18/24; *Přisti treř ań si dar únă băfcă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap² 99/27; *Tega s-dúsi la băhče di váli.* (Tega se duse la grădină devale.) Cap² 20/10; *Přisti treř ań să cumpăr únă băvcă la únă răsčrisniță di drum.* (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bőfcur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T² 262/18; *řel si duřă řn urmán si tářa strémur di bőfcur.* (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap² 94/26; *Un moř vă únă băfcă.* (Un moș avea o grădină.) AtaM 397/16. *Băfcă di pųom.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **băvcă**, **băfcă** (Dms).

Et.: mac. *băvče* (tc. *bahče*, bg. *bahčá*).

băfcăvănğóřă vezi **băfcăvănğřă**.

bag, **băgári**, **băgáj**, **băgát** vb. I. *Tranz.* Pap² 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meł [řičóř] řo řs řă bag únă męără strébrină.* (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap² 112/17; „*Măřcu, mo řu řs li scúndu pęánili?*”; „*Án đvor, săptă điréc li băgă!*” („Mamă, acum unde o să ascund penele?”; „În curte, sub stâlp, pune-le!”) Cap² 109/38; *Án řea ářga táti băgă un gugóř.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a băga de seamă. *řel nu băgářu tru mínti, că vřeay ři-ř řungă řičóřlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap² 105/15.

Et. nec.; cf. gr. *βάζω* (*βάλλω*).

bağ vezi **bač**.

băgă, *pl. bôgur și bôgi s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn vâcôtu țela mulărğa șădăă la foc an mējlucu di căsă, ára ăn cupirimint vęa băgă pri jundi işă fūmu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cõn la frizé [pēștılı], sări únă lúșpi pri băgă ăn grădină.* (Când îl frigea [pește], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap² 137/15; *Ay zăcătó sētra cu cõpu și ș-au scõasi prin băgă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap² 96/24; *Țista sări prin băgă și işó năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T¹ 285/8; DP 49/9; „Turá-ń, Dgámmi, prin băgă!”; „Măncá-ti, sá-ț dau!” (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!”; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap² 167/3.

Et.: mac. *băgă* (tc. *bacá*, bg. *bağá*).

bağaníc vezi **băginíc**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

bája *adv. și adj. invar.* Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di băja vácót am, nõ-am mănácát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap² 144/41; *Flaj un siğim, la zgripíj ăn un țela siğimu, nu junđă; la feș ăn doj, băja prukó.* (Găsiu o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcu în două, aproape a ajuns.) Cap² 104/28; *Scyăt scõndur măccáti, că jă băja júni yom, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ăj băjă mári.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăvi áră băjă vácót, jă-lá čerkéziI dúpu jel.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnó băjă, bătú di un cătún bugăresc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. [*Aj*] *băjă mári.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Șa cum ti scunsés, băjă ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băjă mi ănrúșunáj.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **băjá.**

Et.: tc. *baya* (bg. *baja*).

bájă¹ vezi **bádi.**

bájă² vezi **báfă¹.**

bájăr, *pl. bájără și bájiri s.n.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. **1.** Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2.** Baieră. *Bájăru lu Kēsęa si rúpti.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. **3.** Șirag de mărgel. (Pap M² 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. *bajulus*.

báje vezi **bádi.**

bájlä vezi **báfă¹.**

báir vezi **bájăr.**

bákıy vezi **băcõr.**

bálă, *pl. báli s.f.* Balot. *Ăn čișta an ári vinít cumbina: lă sęătiră grõnu și lă trıjřă; nă-l lõm grõnu ăzõr și mákima dinăpıoj li leğă bálili.* (În acești ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. *bala* (it. *balla*).

balcõn vezi **bălcõn.**

báli vezi **báfă¹.**

bálig vezi **ămbálig.**

báligă, *pl. bõliz s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1.** Baligă. [*Búbili*] *scot bõliz moI.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo niști bõliz di cal, li dunó și li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Vițõlu dúpu báligă si cunõști ți turlıjă si jásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *vițõl.* **2.** Gunoii, băligar.

♦ *Bõliz mănăncă.* (L i t. Mănăncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap² 167/7; *Uoșt, cõjni nu mănăncă bõliz!* (L i t. Mars, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M² 60/35.

Et.: cf. alb. *bajgë* (*balëgë*, *baligë*).

balivés vezi **băfés.**

Bálta Čair *n.pr.* Pap M² 172/20; Cap 32 s.v. *báltă.* Nume de islaz în *Lúnđtń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: *báltă* + *čajr*.

Bălta Mări *n.pr.* Can¹ 186. Nume de loc.
Et.: *báltă* + *mári*.
báltă¹, *pl. bolț* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Báltă. *Cálu ștucni ăn báltă*. (Calul se înfundă în báltă.) Cap 32 s.v.; *Ĵundi trázi [cu tuřăcu] ĵel si fáĵi únă báltă di sônĵi*. (Unde trage el [cu pușca] se face o báltă de sânge.) Can T² 102/17.
♦ *Báltă cu marmóruř*. (L i t. Báltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap² 185/25.
Et.: cf. alb. *baltë* (vsl. *blato*).
Báltă² *n.pr.* Pap M² 172/25. Nume de loc.
Et.: *báltă*¹.
Báltăřă *n.pr.* Pap M² 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óřin*.
Et.: *báltăřă* (*gen.* de la *báltă*¹).
Báltă Mică *n.pr.* Pap M² 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.
Et.: *báltă*¹ + *mícă*.
Báltă Róři *n.pr.* Pap M² 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc și lac în *Cúpă*.
Var.: **Baltăróři** (Cap 32 s.v. *báltă*).
Et.: *báltă*¹ + *róři*.
Baltăróři vezi **Báltă Róři**.
Báltă Șăcă *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birislăv*.
Et.: *báltă*¹ + *șăcă*.
baltičcă vezi **báltičcă**.
baltie vezi **báltiřă**.
bal, **bálă**, *pl. bal*, **bálă** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'*. (Cal breaz.) Pap¹ 33 s.v.; *Qáĵa cári ăř vizúĵi ra bál'ă*. (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.
Et.: cf. alb. *balë* (vgr. *βάλιος*).
bálă¹ *s.f. pl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cūră bál'ăli*. (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.
Var.: **báĵă**² (Wild h. 161/3), **báĵlă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap¹ 33; Pap² 57; Wild h. 161/1).
Et.: lat. **baba* (sg. **ba*).
Bálă² *n.pr.* Pap M² 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;
Et.: **bálă** (s.v. **bal'**).

bálcă, *pl. bálki* *s.f.* Cap 32. Buchețel. *Pópa da cu bál'ca di busiřoc*. (Popa dă [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v.

Et.: cf. mac., bg. *balka*.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puștii; poc. „*Anasană, řista si-n la spărgă lucrú la mini*”, și *bam!* *cu tuřăcu, la tálĵ*. („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, și, poc! cu pușca, îl omorî.) Cap² 99/41; *Cřn řĵsi bam!* *si izcufăři di frică*. (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bambărés vezi **bumbărés**.

bámňă, *pl. bámňi* *s.f.* Pap 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Bămă.

Et.: tc. *bamya* (mac., bg. *bamja*, gr. *μπύμια*).

ban, *pl. baň* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.

Et.: mac. *ban* (sb. *ban*).

báncă, *pl. bňncur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnře nu ve bňncur că cmo*. (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T¹ 276/4; *Třăti părli lui rař ăň bángă*. (Toți banii lui erau la bancă.) Dms s.v.

Var.: **bang** (Wild h. 417/1-3, 5, 6), **bángă**.

Et.: mac., bg., tc. *banka*, gr. *μπάγκα* (it. *banca*).

bândă, *pl. bándi* *s.f.* Dms. Bândă; trupă militară; trupă militară de muzicanți; muzică militară. *Vřm řa únă bándă cári nu uř putém căřări*. (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbitu ăň cap, bándă kánisi cútru G'ivĵiliřă*. (Cu ofițerul în frunte, trupa porni spre *G'ivĵiliřă*.) Dms s.v.; *Bándili si ud prăpi di cătún*. (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *banda*, gr. *μπάντα* (it. *banda*).

bang vezi **báncă**.

bángă vezi **báncă**.

Bániřti vezi **Băniřti**.

bánă, *pl. bňn* și **bňnur** *s.f.* Can¹ 187; Cap 33; Dms. **1.** Baie publică. *Ári iřřt únă bánă ři, ře-ĵ mic ři ře-ĵ mári, toř si duc*. (S-a făcut o baie publică și, cu mic cu mare, se duc toți.) Cap² 70/5; *Bána nõăstră-ĵ vářa*. (Baia noastră e râul.) Dms s.v. **2.** Baie, scaldă.

Fac băiă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăn Sărînă di făisi băiă.* (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **banja**.

bap *interj.* Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

băpcă vezi **păpcă**.

bără¹, *pl. bȃr* *s.f.* Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms. 1. Mocirlă. *Pȃrcu nȃstru ăj ăn bără.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca pȃrcu la bȃr.* (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M² 80/22.

Et.: mac., bg. **bara**.

Bără² *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Oșii*.

Et.: **bără**¹.

barbăliț vezi **bărbăliț**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbarăscă vezi **bărbăărăscă**.

barbatimi vezi **bărbătimi**.

bărbă, *pl. bărbi, bȃrb* și **bȃrbur** *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. Barbă. *Un ded moș, cu bărba-n pimint.* (Un moș bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M¹ 10/26; *Tu jeș lud, bre uȃmuli, cu cȃsa jārba nu cusés, cu fȃrfițli aȃ cusés jārba, ăra cu cȃsa cusés bārba.* (Tu ești prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecele cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap² 41/33; *Bărbă di bālțiă.* (Lamă de topor.) Can¹ 187 s.v.

Bărba prăcului. Barba-țapului; plantă care crește pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap² 57; Cap 33 s.v. *bărbă*; *Bărba prăcului creăști prin pulănă.* (Barba-țapului crește prin poiene.) Cap 33 s.v. *bărbă*.

♦ *Ju-n ț-u bārba, di ntreb di Kăptin?* (L i t. Unde îți e barba, de întreb de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap² 218/6.

Et.: lat. **barba**.

bărbiccă vezi **bărbiccă**.

bărcă, *pl. bȃrț* *s.f.* Cap 34. *Băba aȃ minčunȃ fȃta, aȃ pȃsi ăn bărcă; tȃnță,*

unășună, si dipărtȃ di uscăt. (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărtă de uscat.) Cap² 126/10; *Dğădiră cumandă ca tȃti fȃtili si ăntră ăn ună bărcă cu nivgăsta.* (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeași barcă cu nevasta.) Cap² 126/20.

Et.: it. **barca**.

bardăc vezi **bărdăc**.

bărđă vezi **bărză**.

băre vezi **bărim**.

bărem vezi **bărim**.

bări vezi **bărim**.

bărim *adv.* Can¹ 187; Cap 34; Dms.

Barem; măcar. *E, noi dojł im minčunȃș, șa bārim aȃ s-na fȃțim urtăț.* (Ei, noi amândoi suntem mincinoși, așa că barem hai să ne facem tovarăși.) Cap² 45/27; *Pășa zisi: „ăj, ăn bătărnĉă ți să trāzim, bērim, să trāzim ăn tinirĉă”.* (Pașa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrânețe, [mai bine] să ne chinuim în tinerete.”) Cap² 42/10; *Măj bun su-u tȃrn vālĉa prin trȃșa nȃstră, bērem s-na năbēm.* (Mai bine să întorc răul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricūră ți tricūră mulț uȃmiñ șu bāri un nu ăjřă mārđit [di bujăjă vinită].* (Trecură ce trecură mulți oameni, și nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap² 108/37; *Dȃ-ti bēre tu unĉă și-u vez [sȃra], cā jȃ nu pot.* (Du-te măcar tu puțin și o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap² 85/35; *Dȃmnuli, dȃmnuli, nu-n daj bēri un cumăt di pȃni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap² 89/6; *Bārim ună mănătă di fārīnă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

Var.: **băre** (Cap 34 s.v. *bărim*), **bărem** (Can¹ 187), **bări**, **bēre**, **bērem**, **bērim**.

Et.: tc. **bari**, **barim** (mac., bg. **bare**, **barem**).

bărniță vezi **bărniță**.

barȃcă vezi **băřcă**.

barȃscă vezi **băřșcă**.

barȃșcă vezi **băřșcă**.

Bărovița vezi **Băruvița**.

barsȃger vezi **bărsȃgir**.

Băruvița *n.pr.* Can¹ 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

Var.: **Bárovița** (Cap 35).

Et.: sl. **Barovica** (de la **bara** ‘mocirlă’, BER I 32).

bárzã *adj. f.* Can¹ 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roșu și corpul negru (Can¹ 187).

Var.: **barđã** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. **bardhë**.

basãmác vezi **bãsãmác**.

bãscã, *pl. bãști* *s.f.* Cap 35. Cantitate de lãnã care se tunde de pe o oaie. *La đãdi cãti únã bãscã di lônã neãgrã si aș fãcã albã.* (Le dãdu cãte o bãscã de lãnã neagrã sã o facã albã.) Cap² 103/8.

Et.: cf. alb. **bashkë** (și **baskë**, DDA 257).

bãsmã, *pl. bõsmur* *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Dms. 1. Stambã. *Si ãnvițõ sã vîndã bãsmã cu rãșõnu.* (S-a obișnuit sã vândã stambã cu arșinul.) Dms s.v. 2. Basma. Dms.

Et.: mac. **basma** (tc., bg. **basmá**).

bãstrã *s.f.* Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boalã a plantelor și a pomilor; rugina grãului.

Et. nec.

baș¹, **bãșã**, *pl. baș, bãși* *adj.* Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cõți, lisítu, tu si uș mãnãnt bãșa úșã?* (De ce, vulpeo, sã mãnãnci tu cei mai buni struguri?) Pap M² 150/13; *Cãri põãti si la mincúnã mo ísta picurãru, si-l lã un baș birbéc.* (Cine poate sã-l pãcãleascã, acum, pe acest cioban o sã-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap² 68/38; *Baș fiçór.* (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. **baş** (mac., bg. **baš**).

baș² vezi **bãccum**.

bãșca vezi **bãșcã**.

bãșcã vezi **bãșcã**.

bãșcã *adv.* Pap¹ 57; Can¹ 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zisirã ca si-l' da ãncã únã udãã plînã cu tõãti turlíli di gípt și, ácu põãti s-li lãgã sfãca bãșcã, si-ș lã fããta.* (Îi ziserã cã o sã-i dea încã o odaie plînã cu toate felurile de cereale și, dacã poate sã le aleagã pe fiecare separat, o sã ia fata.) Cap² 92/10; *Pãn di trejzõli, ácu nu li poț curãri opt cupíti di gípt, sfãcã põmi bãșca, cãpu aș la lëș.* (Pãnã în trei zile, dacã nu poți curãța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale

separat, o sã-ți iau [= tai] capul.) Cap² 28/6; *Sfãca põmi bãșca-bãșca aș lãsirã si aș fuzirã di cõla.* (Fiecare soi de cerealã, separat-separat, o aleserã și plecarã de acolo.) Cap² 28/13; *L'a nełsi trããl' fraș bãșcã și Múșa bãșcã.* (Îi închise pe cei trei frați separat, și pe Múșa separat.) MP 184/11–12; *Si-ș dai fããta mai micã la jël și s-ia puň si gíãscã bãșcã.* (Sã i-o dai lui pe fata mai micã și sã-i pui sã trãiascã separat.) DP 190/18; *Tu bãșcã mãnãnt.* (Tu mãnãnci separat.) Dms s.v.

Var.: **bãșca**, **bașcã**, **bãșcã**.

Et.: tc. **baška** (mac., bg. **baška**).

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

bãșcãvãngõjã vezi **bãfcãvãngõjã**.

Baș-Çișmã *n.pr.* Pap M² 172/36; Cap 35 s.v. *baș*. Nume de fântãnã în *Cúpã*.

Et.: tc. **Baş Çeşme** (‘fântãna principalã’).

bașibuzúc, *pl. bașibuzút* *s.m.* Can¹ 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupã de soldați turci. *Di mülti or ãntrãt-aș ãn nõstru cãtún bașibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T¹ 275/12.

Var.: **bãșibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. **başibozuk** (mac., bg. **bašibozuk**).

bat¹, **bãtiri**, **bãtúj**, **bãtút** *vb.* III. *Tranz, intranz. și refl.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2–6; Dms. 1. A bate, a lovi. *La cãã și la bat.* (Îl prind și-l bat.) Cap² 54/17; *Ţișta fiçór s-la bat ca nu mi scültã.* (Pe copiii aștia o sã-i bat pentru cã nu mã ascultã.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Çõn murãru la bãtë lúpu, lisítã ãntrõ ãn mõarã.* (Când morarul îl bãtea pe lup, vulpea intrã în moarã.) Pap M¹ 24/25; *FiKírca, și ja aș ãri bãtút murãru.* (Sãrmana, și pe ea o bãtuse morarul.) MP 84/10; *La bãtú, la bãtú, la zdruinõ di kútéc.* (Îl bãtu, îl bãtu, îl stãlci în bãtaie.) Cap² 41/7; *S-la caș și s-la baș cot si puãș.* (Sã-l prinzi și sã-l bați cãt o sã poți.) MP 146/4; *Cã zãcriscúj, cãțõ și mini s-mi bãtã.* (Când începui sã cresc, începui sã mã batã și pe mine.) Can T¹ 267/15; *Tu nu jëș bãtút ic.* (Tu nu ești bãtut de loc.) Cap² 59/3; *Jo sam bãtútã*

mai mult di tîni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap² 41/10; *Un șqâric ău bati tambúra.* (Un șoarece bate toba.) Cap² 144/16.

2. (Despre cereale) A împlăti. Cerna A/2057.

3. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăișul). Cerna A/1092/1095.

4. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mulăreș si zăcătă și cūtru șq̄rli, cūtru jūndi bati și cūtru jūndi scăpită șq̄rli.* (Femeia se uită și spre soare, spre [locul] unde răsare și spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Bati șq̄rli la năză.* (La prânz soarele dogorește.) Dms s.v.

5. (Despre vânt) A sufla. *Bati vintu.* (Sufală vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012.

6. (Despre grindină) A bate. *Bati grindina.* (Bate grindina.) Can¹ 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Bati grindina și li spârçî agrili.* (Bate grindina și strică ogoarele.) Can T² 100/13.

7. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Bati cūtru vq̄rdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Bati lă acru.* (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v.

8. A se bate, a se lupta. *Flq̄ doj munț cări si bătēy ăntru je!* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M² 144/17; *Nă bătum cu ună sută di cumiț.* (Ne luptăram cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Ai s-ișq̄m ăn cōmp să na bătum.* (Hai să ieșim pe câmp să ne luptăm.) Cap² 25/22; *Ișq̄ mōjnistă si bătă cu țela yōmu.* (Ieși a doua zi să se bată cu acel om.) Cap² 25/32.

9. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bătū di un deq̄l moș.* (Întâlni un moș bătrân.) Cap² 24/8; *Bătū di mūmă-sa cări prusq̄ pōjni prin cātūn.* (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerșea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bătū pri antuneric și l-antribō și jel.* (Se întâlni cu întunericul și-l întrebă și pe el.) Cap² 23/13; DP 25/14; *Ca ș-kinisiră, ăș bătū pri lup ăn drum.* (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M² 136/27; *Pri niți un billic nu bătū pănă di șq̄arta și rămăsi ăn urmân.* (Până seara nu dădu de nicio turmă și rămase în pădure.) Can T² 128/16; *Cum ămnăy, bătūră pri un fiçor.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M¹ 18/13. *Ăn drum nu știi pri țe si baș.* (Pe drum nu știi peste ce o să dai.) Cap² 167/30.

Bat péză. A-și bate joc (de cineva), a răde (de cineva.) *Dū-ti, fițātu, căsă, s-nu bătă păză*

lūmqa di nuăi. (Du-te, fato, acasă, să nu rătă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buric.** A se frământa, a fi îngândurat. *Iuă tărçăm ca dīntru că nu am fustăh și çyăli, di ță ti baș la buric.* (Eu credeam că de aceea te frământă, că nu am eu rochii și pantofi.) MP 64/20; *Fiçūru mult si bătū la buric, ăma zițq̄ cu crițălu: „și s-fac, con hu-j tări căsmjātu?”* (Feciorul mult se frământă, dar își zicea în gând: „ce să fac dacă așa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat tilăl.** A da de veste, a aduce la cunoștință. *Bătū ti lăl pri ūrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap² 138/16. **Bat miūr.** A ștampila. Dms s.v. *bat.* **Ăn bat căpu di rōpă.** L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-și bate capul, a se frământa. Cap² 170/11. **Mi bati bun.** A-i fi bine. *Cătă din jurumint să nu jeș, că nu ti bati bun.* (Ai grijă să nu ieși din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap² 53/16. **Bat zq̄azit.** A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap² 167/13.

♦ *Bat-la jēru pănă-j calt.* (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-j tam, ăj bătūt ăn cap.* (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap² 207/8; *S-ti bătă!* (Bătu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M¹ 13/4; *Și ăpu s-ti bătă!* (Nimici-te-ar și apa!) Pap M² 59/22; *Cūma s-ti bătă!* (Bătu-te-ar ciurma!) Pap M¹ 13/4, Pap M² 59/23; *Dalăcu s-ti bătă!* (Bătu-te-ar dalacul!) Pap M² 59/26; *Răgăia s-ti bătă!* (Bătu-te-ar rugina!) Pap M² 59/25; *Vămpiri! s-ti bătă!* (Bătu-te-ar vârcolacii!) Pap M² 59/24; *Ustrélu s-ti bătă!* (Bătu-te-ar trăznetul!) Pap M² 59/28; *Culéra s-ti bătă!* (Bătu-te-ar holera!) Pap M² 59/29.

Et.: lat. *battere.*

bat² interj. Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bătă vezi **băde.**

batác vezi **bătăcçijă.**

bátavoçe vezi **bátcuvoçe.**

bat-fat interj. În expr. *Bat-fat nu-ai.* Pap M² 152/6. N-ai încotro. *Zmēuli, trăgnq̄-ti din cunăc că, jă-la ampirātu vini și, că bat-fat nu-aj, trăgnq̄-ti di ună párti.* (Zmeule, ieși din palat că, uite, vine împăratul și, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M² 152/6.

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can¹ 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bini vinis, bátcu lupi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap² 117/22.

Et.: mac. *batko*.

bátcuvoče *s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zástáj, tu, batcuvoče, unġac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap² 117/24; *Di córiñ traz, batavóče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T¹ 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din *bátcu* + mac. *voče* (= *volče* 'lupule').

bátiri *s.f.* Pap M² 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di inimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátirġa sqáril. Răsăritul soarelui. *Di la bátirġa sqáril pánă la scápitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Prima mánċári s-iġă la bátirġa sqáril.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi *bat*¹.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, bátizári, bátizáj, bátizát *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bátiză an cġolivitră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dúpu ġe la bátizó óġa fiċóru, ámpirátu al' la dċli cálu.* (După ce hoguea îl boteză pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap² 138/23; *Să la júnglġis, túcu stoġ, să la bátiz, să-l'pun númi, di nápcum júnglă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap² 138/20; *Aș punġ un criștín cu pári să lă ġónă máxómu án bráġă și să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35.

♦ *Tu la bátiz, ġel lăzġsti.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M² 62/33; Can T² 110/13.

Var.: **bátis** (Can¹ 188), **pătġċ** (ALDM I, h. 490/7), **pătġáz** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. *baptizare*.

batózá vezi **bátóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M² 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávċă vezi **báfċă**.

bábăċcu, bábăċcă, pl. bábăċki *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. *babaċko*.

bábájċă *s.m.* Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30; Dms. Tată. „*Cári ġ-u bábájċă, mġscu?*”; „*Átu n-ăġ dáġă*”. (L i t. „Cine îți e tată, catărul?”; „Armăsarul îmi e unchi”. = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M² 62/35.

Et.: mac., bg. *babajko*.

bábăġán, bábăġánċă, pl. bábăġán, bábăġánċi *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doġ fiċór bábăġán ca ġivá răsłán.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. *babacan* (mac., bg. *babaġan*).

bábăġánlġc, pl. bábăġánlġti *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Án cávgă vez múlti bábăġánlġti.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. *babayġitlik*.

bábălġc, pl. bábălġt *s.m.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. 1. Om gras și greoi; babălăc. P e i o r. Om bătrân și neputincios. 2. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalġc** (Cap 30 s.v. *bábă*), **bábłġc** (Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. *babalk* (bg. *babalák*, mac. *babalak*).

bábălă, s.f. pl. Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; mazăriche. *Săġ bábălă.* (Sărea mazăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. *boboli* (apud DDA s.v. *bóbală, bubóle*).

bábășárcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*bábă șárcă*). Vărsat de vânt.

Et.: *búġă* + *șárcă*.

bábċă vezi **bópcă**.

bábés¹, bábiri, bábġ, bábít *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa síngur áș la bábġ fiċóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [noul-născut]). Cap 30 s.v. *bábă*; [*Mulărġa grġă...*] *trubuġáști să-ġ áġbă-n criel și să uġ véġlă únă mġășă, sqácră ili múmă-sa, ca să-ġ bábġċă la rudiri.* ([Pe femeia însărcinată...] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

sau mamă-sa, ca s-o moșească la naștere.) Pap M² 116/26.

Et.: mac. *babi*, bg. *babja*.

băbés², **băbescă**, *pl. băbేశt* *adj.* Can¹ 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Io nu virujės ăn băbేశt ădėtur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrânești.) Can T¹ 271/14; *S-nu-n viñ cu zbcără băbేశt, că nu ti virujės.* (Să nu-mi vii cu vorbe băbești, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbesc** (Can¹ 186; Dms).

Et.: din *bábă* + *ésc*.

băbesc vezi **băbés²**.

băbičcă, *pl. băbički* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Var.: **băbičcă** (Can¹ 186).

Et.: din *bábă* + *-ič(că)*; mac., bg. *babička* (pentru varianta *băbičcă*).

băbiri, *pl. băbir* *s.f.* Can¹ 186; Cap 30 s.v. *bábă*. Asistență acordată femeii la naștere; moșit. *Tăt-su nu ra la băbiręa lu ilă-su.* (Tată-su nu a fost de față la moșitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La le bărdăcu la pópa di-I cőntă mulițcă díntru băbiri și díntru tălari buricu.* (Duce ulciorul la popă de-i citește molitvă pentru moșit și pentru tăiatul buricului.) Pap M² 118/3.

Et.: vezi **băbés¹**.

băblíc, *pl. băblit* *s.m.* Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostărc; băbiță.

Var.: **bablíc** (Pap¹ 33), **bablíc** (Pap² 57).

Et.: din *bábă* + *-lic*; cf. și bg. *babuš*.

băblită, *pl. băbliti* *s.f.* Pap¹ 11/19; Pap² 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-lită*.

băblóc vezi **băbălóc**.

Et.: din *bábă* + *-loc*.

băbręac vezi **búbric**.

băbúc, **băbúcă**, *pl. băbút, băbúki* *s.m.* și *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din *bábă* + *-úc*.

băbúkă, *pl. băbúki* și **băbúk** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Ay flără [vița] anfrunzótă și je! aj li runiră băbúki! și si culcără.* (Găsiră [vița de vie] înfrunzită și îi sfărâmară mugurii și se culcără.) Cap² 98/14; *Si dișklisi băbúka.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúkă** (Dms).

Et.: gr. *μπουμπούκι*.

băbúčcă, *pl. băbúčki* *s.f.* Dms. Băbuță.

Et.: din *bábă* + *-uč(că)* (cf. și bg. *babučka*).

băcădárnic, *pl. băcădárniț* *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. 1. Mămăligă. *Pupadița a! ziti la pópa: „aj să dăróm băcădárnic”.* (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă”.) Cap² 31/43; *La voj nu vă-j bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu.* (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noj runc dăróm băcădárnic.* (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. 2. Mămăligar. *Băcădárniț.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromâni din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădárnic** (Pap¹ 34; Pap² 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. *bakadarnik*.

băcál, *pl. băcál* *s.m.* Cap 30; Dms. Băcan. *Si află pri la băcă!* (Se găsește pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la mășu sșăț, băcălu, si-ț da únă trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ți dea o trambă de pânză.) MP 78/1; *Plătii și bóręu lu băcălu.* Plătii și datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. *bakal* (mac. *bakal*).

băcám, *pl. băcámur* *s.n.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roșu; vopsea de ouă de culoare roșie. *Bacámu ăj un lemn roș.* (Băcanul e un lemn roșu.) Cap 31 s.v.; *Trej, pátru zóli di țéstă zúuă xámiñi! cumpără bacám și vupsés óauli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan și vopsec ouăle.) Pap M² 115/29; *Băcámu ăj mai bun cá nu si lęa.* (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám, băcámi** (Pap¹ 33).

Et.: tc. *bakam* (mac., bg. *bakam*).

băcámi vezi **băcám**.

băcălóc, *pl. băcălóți* *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupație (indeletnicire) de băcan.

Et.: tc. *bakalk* (mac. *bakallak*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcărisés, băcărisiri, băcărisiș, băcărisit
vb. IV. Intrans. Dms. A se cocli. *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la **băcăr**.

băkiș vezi **băcăr**.

băclăvâ vezi **băclăvișă**.

băclăvișă, pl. **băclăviș** și **băclăvișur** s.f.
Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatose. *Țêla sâl băclăviș mânăncă.* (Acela mânăncă numai delicatose.) Dms s.v.; *Di jîndi si flom băclăviș ca și-ț dom lă tîni?* (De unde să găsim delicatose ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclăvâ** (Dms s.v.).

Et.: tc. *baklava* (mac., bg. *baklava*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcăr s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31;
Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms.
Aramă; vase de aramă. *Țăistă căsă ări mult băcăr.* (Casa asta are multe vase din aramă.)
Cap 31 s.v.; *Făta a! dădi ănă păcêtcă ăn cări vga ligat un cumăt mic di băcăr.* (Fata îi dădu o cărpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mânğa lăsătă ăn sôdur di băcăr băcărisiști.* (Măncarea lăsată în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **băcăr** (Wild h.32/7), **băcăr** (Wild h 32/1, 2, 5), **băcăr** (Wild h 32/3), **băkiș** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcăr** (Wild h 32/7), **băcăr**.

Et.: tc. *bakır* (bg. *bakır*, mac. *bakar*).

băcăr vezi **băcăr**.

băcșiș, pl. **băcșișur** s.n. Pap² 57; Can¹ 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată; bacșiș. *Cări si-ș poată dūtiri făta lui [...] si-I da mări bacșiș.* (Cui o să o poată aduce pe fata lui [...] o să-i dea mare răsplată.) Cap² 65/9; *Vin țoati nămurli di cūtru fičôr cu cōti un băcșiș.* (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ți bășiș țer s-aț daș, că mulț ăn sirbiș la mini?* (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani sluiși la mine?) Cap² 24/36; *Iălă z-dăscărcóm, că-s duc un băcșiș, ămă lăsișă.* (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunțăniș ăj dunăra mūlti băcșișur la fičuru țista.*

(Sătenii îi adună multe daruri acestui fecior.) MP 16/2; *Noj nu dădăm [la tur] băcșiș, ș-lă lăjăy je!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, și le luau ei.) Dms s.v.

Băcșișu cal. Calul de dar. Can¹ 186 s.v.; *Băcșișu cal la dinț nu s-cătă.* (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T² 124/6.

Var.: **băcșiș, bășiș.**

Et.: tc. *bahşiş* (mac., bg. *bakšiš*).

băctisés, băctisiri, băctisiș, băctisit vb.
IV. Intrans. Dms. A se sătura (de ceva), a se plictisi; a se extenua. *Băctisiș di ănvițări.* (M-am săturat de [atâta] învățat.) Dms s.v.; *Băctisiș di cōta lucr.* (S-a extenuat de atâta muncă.) Dms s.v.; *Băctisiră di drum.* (S-au plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπουχτίζω*.

Băcila-al-Čoica n.pr. Pap M² 172/3.
Nume de loc în *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

băcșlă vezi **băcșlă**.

Băcșlă n.pr, pl. Pap M² 172/5; Cap 36 s.v.
băcșlă. Nume de loc în *Cupă* și *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + **-imi**.

Băcșlă n.pr. Pap M² 172/6. Nume de loc în *Birislăv*.

Et.: vezi **Băcșlă**.

Băcșlă-al-Čorle n.pr. Pap M² 172/44.
Nume de loc, fostă târlă, în *Ūmă*.

Et.: din **Băcșlă** + n.pr.

Băcșlă vezi **Băcșlă**.

Băcșlă n.pr. Pap M² 172/41; Cap 36 s.v.
băcșlă. Nume de loc, fostă târlă, în *Ūmă*.

Var.: **Băcșlă** (Pap M² 172/41.)

Et.: **băcșlă** + **-ști**.

băcșlă vezi **băcșlă**.

Băcșlă-G'iuluș n.pr. Pap M² 172/7; Cap 36 s.v. *băcșlă*. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

Băcșlă-lu-Riza-Čăia n.pr. Pap M² 172/9.
Nume de loc în *Ūmă*.

Et.: din **băcșlă** + n.pr.

băcșlă, pl. **băcșlă** și **băcșlur** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Tūcu să-n li făcă Dōmnu țăști čșlăli ȳoj, di si dar ănă băcșlă ȳa ăn drum.* (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

fac o stână aici în drum.) Cap² 97/29; *Ram burvit cu un urtác, cu úrdini li pășteám uóli, li mulțeam la strúngă și li purtám láptili la únă băcólă án cătún.* (Eram asociat cu un ortac, pășteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă și duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băci flurli li dărám án ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axáni uoi băcólă nu si dără.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap² 210/3; *Di porc băcólă nu si fáti.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T² 110/4; Pap M² 62/37; *La dărari băcólă, cóni l si nęcă, áră la spárđiri, lúmi, duhá.* (La facerea stânii se încaieră căinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M² 62/38.

Var.: **băcólă**, **băcílă**, **bučólă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. *bačilo* sau din *bač* + *-flă* (-*ólă*).

bădăjés vezi **budăjés**.

bădăiri, pl. **bădăir** s.f. Alergătură. *Fičóru, áñflámunđót di bădăiręa, si prukó di moș.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăjés**.

bădivá adv. Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l sirbím.* (Beul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bedava*.

băfcă vezi **băfcă**.

băfcărlóc, pl. **băfcărlóti** s.n. Dms. Grădinărit. *Cu băfcărlócu gíjész bun.* (Cu grădinăritul trăiești bine.) Dms s.v.

Et.: tc. *bahçıvanlık*.

băfcăvănğiă, pl. **băfcăvănğii** s.m. Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Băfčăvănğiă ná vindi pipérkă.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră án un lant cătún, lă un băvčăvănğiă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: **bafčăvănğiă**, **baščăvănğiă** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **baščăvănğiă** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănğiă**.

Et.: bg. *bahčevanğija* (tc. *bahçıvan*).

bafčăvănğiă vezi **băfčăvănğiă**.

Băgăródiță vezi **Buguródiță**.

Băgărúdiță vezi **Buguródiță**.

băğănác, pl. **băğănát** s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnați ale căror soții sunt surori.) *La lo cálu și fuzi ántru si fúgă băğănáti!* (Luă calul și plecă înainte să plece cumnații.) MP 24/30.

Var.: **băğinác** (Pap¹ 33; Can¹ 186; Cap 31; Cerna A/623), **buğănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. *bacanak* (mac., bg. *bağunak*).

băğăníc vezi **băğiníc**.

băğinác vezi **băğănác**.

băğiníc, pl. **băğinít** și **băğinítă** s.n. Pap² 58; Can¹ 186; Cap 31 s.v. *báğă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coș [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pingérf, bógi și buğ iniță.* (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari și mici.) DP 66/19; *Cása noástră ári dómu băğinít.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báğă*; *Cása făr di băğăníc fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: **bağanic** (Wild h. 409/4), **ăğăníc**, **buğăníc** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğeníc** (Cap 31 s.v. *báğă*), **buğiníc** (Wild h. 409/7), **buğuníc** (Wild h. 409/2).

Et.: din *báğă* + *-níc*.

Báhčur n.pr., pl. Pap M² 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă*. Nume de loc, cu multe grădini, în Úmă.

Var.: **Bășcur** (Pap M² 172/23).

Et.: *báhčă* (s.v. *báfčă*).

băiă vezi **băiă**.

băiăldisés, **băiăldisiri**, **băiăldisii**, **băiăldisít** vb. IV. Intrans. Can¹ 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. 1. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisii di sirbiri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-i băldisít.* (Se odihnește că-i extenuat.) Dms. 2. A delira. Dms.

Var.: **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. *bajaldisa*, bg. *bajaldisam* (tc. *bayılmak*).

băjât *adj. invar.* Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mânşa ăj băjât.* (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cârnea ți-u măncom ra băjât.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayat* (mac., bg. *bajat*).

băjcion, băjcionă, *pl. băjcion, băjcion* *adj.* Dms. Buimac, amețit. *Că băjcion ti mândălēs.* (Te clatină ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. *baygin* (bg. *bajgân*).

Băjcuș *n.pr.* Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nônti*.

Et.: n.pr. *Băjcuș*.

băjnâr *vezi băhâr*.

băjrâm, *pl. băjrâmur s.n.* Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. *bayram* (mac., bg. *bajram*).

băjreac, *pl. băjreacă s.n.* Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădădi pișim băjreacu vlășesc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. *bayrak* (mac., bg. *bajrak*)

băjúr, *pl. băjúr s.m.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: **bujúr** (Pap² 61; Can¹ 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. *božur*.

bălăntiță, *pl. bălăntiți s.f.* Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Dms. 1. Alică. 2. Măruntaie (de pasăre) Can¹ 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ŋi turęsti bălăntiți.* (Îmi toarnă palavre.) Pap M² 62/41.

Et.: tc. *buluntu*.

bălăură, *pl. bălăuri adj. f.* Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prună bălăură.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. *balaur*.

bălcón, *pl. bălcóni s.n.* Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunăcu șădău trei fęati.* (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap² 71/42; *Lăsără căjil și zdunără tuț sup bălcón.* (Lăsără caii și se adunără toți sub balcon.) MP 24/5; *Căsa cu pulată ări bălcón.* (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: **balcón**.

Et.: la origine, it. *balcone*, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. *balkon*, alb. *balkon*, gr. *μπακόνη*).

bălcúg, *pl. bălcúzi s.n.* Pap¹ 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. 1. Belciug. *Singiru lă mărzini ări un bălcúg di cări au zăcăcôm sójca.* (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. 2. (La coasă) Brătară. 3. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălcúgu di lă ta curăuă ăj răgăsit.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: **bilcúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. *bělčugŭ*.

băldisēs *vezi băjaldisēs*.

bălēs *vezi bălēs*.

bălét, *pl. bălėti s.n.* Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. 1. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti.* (ALR II, 2, h. 322/012). 2. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. *biglietto*, împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. *bilet*, gr. *μυλιέτο*).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Aj lă nuntă să măncom bălgúr.* (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

Var.: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. *bulgur* (mac. *bolgur*, bg. *bulgur*).

bălós, **bălósă**, *pl. bălós, bălós* *adj.* Can¹ 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Buręati bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *buręati*.

♦ *Mucósu ș-báti pész di bălósu.* (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Răde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T² 124/8.

Et.: din *báli* (s.v. *bálŭ*¹) + *-ós*.

băltác, *pl. băltáți s.n.* Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltăcu lă purtă sub păngác.* (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. *baltak* (tc. *balta*).

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Can¹ 186; Cap 33 s.v. *băltiță*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Ĭel aș lă sádi ună băltiță.* (El își luă numai un toporaș.) Cap² 117/7.

Var.: **băltiță** (Cap 33 s.v. *băltiță*).

Et.: din *băltiță* + *-iță(că)*.

băltie *vezi băltiță*.

băltiță, *pl. băltiți s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Au lę băltița și Ĭ-u dędi*

prísti cap. (Luă securea și îl izbi în cap.) W 73/4; *Ay zãmãncô cu bãltîja țe gurgășcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbura.) Cap² 25/4; *Aj bãltîju, s-la taïl' pinu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T¹ 285/17; *Aș lo dõuã baltîj și si dũsi ãn la Dêfu curiã.* (Își luă două topoare și se duse în pădurea lui Dêfu.) Cap² 97/8; *Țãstã sșrã s-la tãlcóm cu bãltîji.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: baltie (Wild h. 348/4), *baltîjã báltie* (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. *baltija* (tc. *balta*).

bãltîjcă, pl. bãltîjki s.f. Cap 32 s.v. *bãltîjã.* Bardă, toporaș. *Mullãrça [...]* lo cu unã *bãltîjã si dișkicã lqãmni.* (Nevasta [...] începu să despice lemne cu un toporaș.) Cap² 113/11.

Et.: din *bãltîjã* + *-că*.

bălés, bãlîri, bãlîj, bãlît vb. IV. *Intranz.* Can¹ 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la grua.

Var.: balivés (Pap¹ 33), *bălés* (Cap 32 s.v. *bălã*).

Et.: de la *bãlã*¹.

Bãfúr n.pr. Pap² 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: Bifúr (Pap² 59).

Et.: din *ba!* + *-úr*.

bãmbãnisît, bãmbãnisîtã, pl. bãmbãnisît, bãmbãnisîti adj. Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhãit. F i g. Bosumflat.

Var.: bumbãnisît (Dms).

Et.: mac. *babunjosa* (*se*).

bãmbúf, pl. bãmbúfã s.n. Dms. Binoclu. *Cu bãmbúflu vez di dipãrti.* (Cu binoclul vezi de la distanță.) Dms s.v.

Et. nec.

bãnãri s.f. ALR I, 2, h. 283/013. Viață, trai. *Ãn țe bizirisî cu bãnãriã.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. *bãnãri*.

bãnderã, pl. bãnderi s.f. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. *bandiera* (gr. *παντιέρα*, mac. *bandera*).

bãnělã vezi *bunělã*.

bãnãr, pl. bãnãr s.m. Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*. Bãiaș, slujbaș angajat la baia publicã.

Var.: bãjnãr (Can¹ 186; Cap 33 s.v. *banã*).

Et.: din *bãñũ* + *-ãr*; cf. și mac., bg. *banjar*. *bãnés* vezi *bãnéz*.

bãnéz, bãnãri, bãnãj, bãnãt vb. I. *Refl.* Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bãnã*. A se îmbãia, a se scãlda.

Var.: bãnés (Can¹ 187).

Et.: de la *bãñũ*; cf. și mac. *banja*, bg. *banjam*.

Bãnîști n.pr. Pap M² 172/30; Cap 33 s.v. *bãnã*. Nume de loc în *Lúnçhîú*, situat acolo unde, altãdatã, au fost bãi publice.

Var.: Bãnîști (Pap M² 172/30).

Et.: din *bãñũ* + *-îște*.

bãpcã vezi *bópcã*.

bãpnés, bãpniri, bãpnîj, bãpnît vb. IV. *Intranz.* și *tranz.* Dms. A cãdea (cu toatã greutatea), a trãnti la pãmãnt. *Cøn bãpnîj stqãli vizúj.* (Când am cãzut, am vãzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti bãpnés di sã-ț creãpã jãrça.* (O sã dau cu tine de pãmãnt, de o sã-ți crape firea.) Dms s.v.

Et.: mac. *bapne*.

bãrãcã, pl. bãrõț s.f. Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. 1. Barierã la intrarea în oraș. 2. Baracã din scãnduri.

Et.: la origine, it. *baracca*, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. *baraka*, gr. *μαρακά*, alb. *barakë*).

bãrãjés, bãrãiri, bãrãij, bãrãit vb. IV. *Intranz.* Dms. A hoinãri, a umbla de colo-colo, a umbla bãjbãind. *Cum bãrãjã prin sucãțã si nturnó la unã miãnã.* (Cum hoinãrea el pe strãzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fiçúru lo z-bãrãjãscã prin cãtún și la vizú cunãcu lu ampírãtuluj.* (Când se luminã de ziuã, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat și văzu palatul împãratului.) MP 166/19; *Bãrãjã sã aflã úșa.* (Bãjbãia sã gãseascã ușa.) Dms s.v.

Et.: mac. *bara* (*barne*), bg. *barna*.

bãrbãliț s.m. Can¹ 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brãncã.

Var.: barbãliț (Can¹ 187).

Et.: bg. *urbalec* (Can¹ 187; Cap 33).

bãrbãt, pl. bãrbãț s.m. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bãrbat, soț. *Z-dũsi bãrbãtu cu cãfãlu la viñã.*

(Se duse bărbatul cu cavatul la vie.) W 67/7; *Di țe nu la știu jo toy bărbát?* (De ce nu-l cunosc eu pe soțul tău?) Cap² 88/10; *Fićóru aș púsi ăn minti ți si lăfǵău țéla bărbáti!* (Băiatul băgă la cap [= reținu] ce vorbeau bărbații aceia.) Cap² 84/17; *Toț bărbáti! ray dunăț la cávgă.* (Toți bărbații erau adunați [= mobilizați] la război.) AtaM 360/9; *Toț bărbáti! ămnă tunș.* (Toți bărbații umblă tunși.) Can T¹ 262/40.

◆ *Bărbátu u anvărtăști căsa.* (Lit. Bărbatul învârtește casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, își asumă toate responsabilitățile în casă.) Cap² 165/34; *Bărbátu cu căru si dúcă, mulǵă cu gėpu si scǵată, nu l-anvinđi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac față.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reușesc să adune avere.) Cap² 171/15.

Et.: lat. *barbatus*.

bărbălășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă vezi **bărbărășcă**.

bărbărășcă, pl. **bărbărăști** s.f. Can¹ 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Țéla di Úmă ancărcǵ barbaróști ăn loc di čirėș.* (Cel din Úmă încarcă căcăreze în loc de cireșe.) Cap² 45/17.

Var.: **barbarașcă**, **bărbălășcă** (Cap 33),

bărbărășcă (Can¹ 187).

Et. nec.

bărbărés, **bărbăriri**, **bărbărīj**, **bărbărit** vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. 1. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pără-ń bărbărjă că, cu ti sfitnés, di yócll! si-ț sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ți-ard una, o să-ți sară ochii.) Cap² 202/40; *Dósta bărbărjș.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *Tǵată zúya bărbărjă.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. 2. A-i chiorăi mațele. ALR II, 1, h. 280/012. 3. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. *brbori*, bg. *bărborja*.

bărbărlǵc, pl. **bărbărlǵți** s.n. Can¹ 187. Barbarie. *Din bărbărlǵți di turț fuziră din cătún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T² 101/20.

Et.: tc. *barbarlık*.

bărbătés, **bărbătěscă**, pl. **bărbătěșt** adj. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbát*. Bărbătesc.

Bărbătěșca rúbă ra di șáică neǵgră. (Haina bărbătească era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din *bărbát* + *-ěsc*.

bărbătěscă s.f. Pap² 58; Cap 33 s.v. *bărbát*.

Zonă din spațiul bisericii rezervată bărbaților.

Et.: vezi **bărbătés**.

bărbătěști adv. Can¹ 187; Cap 34 s.v.

bărbát; Dms. Bărbătește.

Et.: din *bărbát* + *-ěști*.

bărbătěč, pl. **bărbătěč** s.m. Cap 34 s.v. *bărbát*. Bărbățel.

Et.: din *bărbát* + *-č*.

bărbătěmi s.col. Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărbát*; Dms. Grup de bărbați.

Ca zăcucǵ cămbánça, tǵată bărbătěmǵa si dunǵ la bășcărícă. (Când sună clopotul, toți bărbații se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbát*. *Pișim să cǵntă bărbătěmǵa.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbați.) Dms s.v.

Var.: **barbatěmi** (Pap¹ 33).

Et.: din *bărbát* + *-ěmi*.

bărbătělc s.n. Can¹ 187; Dms. 1. Bărbăție, vitejie. *Ăș la spúsi bărbătělcu.* (Își arată bărbăția.) Dms s.v. 2. Mulțime de bărbați. Can¹ 187.

Et.: din *bărbát* + *-ělc*.

bărbătělă s.f. Can¹ 187; Dms. Bărbăție, vitejie.

Et.: din *bărbát* + *-ělă* (-*člă*).

bărbéc vezi **bărběți**.

bărběcă, pl. **bărběčki** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbuță.

Var.: **bărběcă** (Can¹ 187)

Et.: din *bărbă* + *-č(că)*.

bărbórcă, pl. **bărbórtș** s.f. Dms. Persoană care vorbește mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. *brborko* (bg. *bărborko*).

bărbós, **bărbósă**, pl. **bărbóș**, **bărbósi** adj. Pap² 58; Can¹ 187; Cap 32 s.v. *bărbă*; Dms. Bărbos. *La vlădica ără bərběțili să la junglǵm, să la gustim țista bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătam pe bărbosul acesta.) Pap M² 160/12.

Et.: din *bărbă* + *-ós*.

bărbút s.n. Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. *barbut* (mac., bg. *barbut*).

bărbutčijă, pl. **bărbutčij** s.m. Dms. Jucător de barbut. *Pétri ăj mări bărbutčijă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et.: din *bărbút* + *-čijă*.

bărcăc, *pl. bărcăc s.m.* Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. *brkač*.

bărcéd, *pl. bărcéz s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fârtat. *Bărcédu Váni.* (Fârtatul *Váni.*) Dms s.v.

Et.: mac. *bratučed*.

bărdác, *pl. bărdáti s.n.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *țoță*; bărdac. *Baba ia un bărdác vęrdi glęsusit, la ámplă di pręaspătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M² 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *prima tocmă*. Pap M² 129.

♦ *Čuș bărdác.* (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. *bardak* (mac., bg. *bardak*).

bărdăviță vezi **brădăviță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bărdi și **bărdil** *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. *brdila*, bg. *bărdilo*.

bărdilic, *pl. bărdilici s.n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 34 s.v. *bărdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din *bărdilă* (refăcut după *pl. bărdil*) + *-ic*.

bărlif vezi **bărliv**.

bărliv, **bărlivă**, *pl. bărliv, bărlivi adj.* Can¹ 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fjăsi ca bărlif, z-dúsi la un bunár și vicni cătirón: „Ămpirátu cųărni ári” și fuzi di cųăla și áj tricú țjă mőncă.* (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne”, și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărliva mulări și cu fără di insanjăsc slac s-fjăsi căil s-la junglă fičuri!* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copiii.) MP 148/7; *Uăjă bărlivă.* (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrină uăje bărlivă.* (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap² 167/24.

Var.: **bărlif**.

Et.: mac. *brliv*, bg. *bărliv*.

bărlóc vezi **bărlóg**.

bărlóg, *pl. bărlózi s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuiabar; vizuină, bărlóg. *Si sculó di pri bărlóc și, cęn si ardicó pópa, si pugudí un lępuri.* (Se sculă popa de pe cuiabar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap² 133/37; *Că lăgără, lăgără si umăróră și si turnără lă bărlóg.* (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Áy scurniră lisíta din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Ăn bărlógu di cőni ubidęș pőni.* (L i t. În bărlógul căinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap² 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. *brülogü* (mac. *brlog*, bg. *bărlóg*).

bărnăvec, *pl. bărnăvét și bărnăveță s.m. și n.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 45; ALR II s.n., 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantalón strâmt pe picior, confecționat din postav alb sau negru; berneveci. *Pristi cămęșă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc.* (Peste cămașă pune o jiletcă, un palton și berneveci.) Can T¹ 262/35; *Bărbătęasca rúbă ra di șáicá nęgră: dulám nęgri și bărnăveță.* (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimt; un cift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivrec** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruvivéc** (Pap² 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. *beneveci*, bg. *breveneci*.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărnită**.

bărnice vezi **bărnită**.

bărniceșă, *pl. bărniceșă s.f.* Can¹ 187; Cap 35 s.v. *bărnită*; Dms. 1. Pai de dughie. *Un pulóg di bărniceșă.* (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. 2. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Ăn căzúș ăn mőn, s-ti dar ca áj bărniceșă.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiete de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc” ca pe paiete de dughie.) Cap² 167/27.

Et.: din *bărnice* (s.v. *brănă*) + *-șă*.

bărnită *s.f.* Pap² 58; Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ua*

ári ȳopt cúpiti di ǵipt: únu ǎǵ di mei, lántu ǎǵ di bárnîță [...]. (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie [...].) Cap² 27/33; *Píti páști pȳarca prin L'umniță c-un cumát di pȳni di bárnîță.* (Píti paște scroafa prin L'umniță cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M² 46/8; *ǎǵ fǵási un culác di bárnîță și la cȳǵpsi an cǎnúșă.* (Îi făcu un colac din mei păsăresc și îl coapse în cenușă.) MP 156/24; *Ișó únă fáccă cu puǵ și di pri fáccă curá bárnîță și puǵ mǎncáȳ.* (Apăru o cloșcă cu pui și de pe cloșcă curgea mei păsăresc și puii mâncău.) MP 20/24; *ǎǵ pús-ǎȳ și miǵlém la uǵisa pǎnă și ǎǵ dát-ǎȳ simință di bárnîță di si mǎncă bilbíflu.* (I-a pus și alifie la aripa rănită și i-a dat și boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bȳárȳa nă u bátu tȳátă bárnîța.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bárnîță**, **bárníc** (Can¹ 187 s.v.), **bárnîce** (Can¹ 187).

Et. mac. **brnica**.

bárnivéc vezi **bárnávéc**.

bárnués, **bárnuiri**, **bárnuí**, **bárnuít** vb. IV Tranz. Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bárnúǵști sǎ si zdrúmină grúzli și sǎ-ȳ zǎvǎlǵscă simința.* (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ și să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lă bárnúiră la cȳrȳ.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărți.) Dms s.v.

Var.: **brănés** (Dms s.v.)

Et. mac. **branuva**, bg. **branuvam**.

bárnút s.m. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási unǵác bárnút și cǎȳó si kífǎǵǵscă.* (Trase puțin tabac și începu să strănute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. **bárnúte**).

bărȳcă, pl. **bărȳți** s.f. Can¹ 187; Cap 33 s.v. *báră*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Júnsi lǎngă únă barȳcă și ișó ántru ȳel un kos.* (Ajunse lângă o băltoacă și-i ieși înainte un spân.) Cap² 90/27; *Máj ncóla flără lántă bǎrȳcă.* (Mai încolo întâlniră altă baltă.) Can T¹ 278/19; *Fǵáta cu fićóru trásiră ma náinti și-n drum flără únă bǎrȳcă di ápu.* (Fata și băiatul plecară mai departe și pe drum au dat de o baltă cu apă.) Can T¹ 278/16.

Var.: **barȳcă**, **brăcă** (Wild h. 184), **brăc** (Dms s.v.).

Et.: din *báră* + **-ȳcă**; cf. și mac., bg. **baruga**.

bărȳș adv. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lă ǎmburȳri im bǎrȳș.* (La trântă suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. **barıș**.

bărȳscă, pl. **bărȳșt** s.f. Pap¹ 33; Pap² 57; Cap 33. s.v. *báră*. Băltoacă, mocirlă. *Ved ȳa únă mică barȳscă di plȳǵǵă, zastóǵi sǎ beȳ unǵác.* (Văd aici o mică băltoacă de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M¹ 14/28.

Var.: **barȳscă**, **barȳșcă** (Pap² 57).

Et. din *báră* + **-ȳcă**.

bársnés vezi **brásnés**.

bársȳgăr vezi **bársȳgir**.

bársȳgir, pl. **bársȳgir** adj. și s.m. Pap² 59; Can¹ 187; Cap 35; Dms. Prost, nătărău. *ȳi staj ca barsȳger?* (Ce stai ca un prost?) Can¹ 187 s.v.; Pap M² 63/17; *Cátă ca bársȳgăr.* (Se uită ca prostul.) Cap² 167/8.

♦ *ǎn ȳi pruvisi că bársȳgir.* (L i t. S-a agățat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap² 167/9.

Var.: **barsȳger**, **bársȳgăr**, **brásȳgăr** (Pap² 59).

Et.: cf. **bursúc** + ***zȳgir** (cf. gr. **σκαντζόχοιρος**).

bárfcǎn, **bárfcǎncă**, pl. **bárfcǎn**, **bárfcǎnki** adj. Dms. Locuitor din *Báruvița*.

Et. din *Báruvița* + **-án**.

bárút s.n. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcă, pulbere. *Lȳ un tufȳc și lă ǎmpl'ă cu bǎrút cȳt lă un lȳpur.* (Ia o pușcă și o umple cu pulbere cât pentru un iepure.) Can T² 102/14; *Cȳn turí, nu cǎȳȳ, că bǎrútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luă foc, pentru că praful de pușcă era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. **barut** (mac., bg. **barut**).

básámác, pl. **básámát** s.m. Can¹ 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptă, fuscel la scară. *Vȳástră scálă ári zȳǵi básámát.* (Scara voastră are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basámác** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. **basamak** (mac., bg. **basamak**).

bășgărcă vezi **băserică**.

Bășgărica lu Tanás *n.pr.* Pap M² 172/22.

Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băserică**) + *n.pr.*

Bășgărica Mări *n.pr.* Pap M² 172/17; Cap 35 s.v. **bășgărică**. Nume de biserică în *Óșiń*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băserică**) + *mări*.

Bășgărica Mică *n.pr.* Pap M² 172/15; Cap 35 s.v. **bășgărică**. 1. Nume de biserică în *Óșiń*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”.

2. Nume de loc în *Nóti*, unde altădată era o biserică.

Et.: **bășgărică** (s.v. **băserică**) + *mică*.

bășgărică vezi **băserică**.

băserică vezi **băserică**.

băserică, *pl.* **băséřit** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimitéáŷ ábér s-mi duc cŷóla s-oŷ cupirés și bășgărcă lŷor.* (Din *Úmă* trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr și biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli și la dúsiră la biséřică.* (Îl puseră pe năsălie și îl duseră la biserică.) Cap² 47/7; *Biséřica nu l'á řóni di mul'ř ři vin să si rógă la Dónu.* (Biserica nu-i încapă de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T¹ 263/2; *Li lără [ŷóřli] și li dúsară la bășgăřică.* (Le luară [oile] și le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duřéř [nivéřasta] la apă di triř ŷăr si u trăică pră la řóarta di bășéřică.* (O duceau [pe nevestă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem dŷáŷă băšéřit, úna tu Ářyo Niculáo și lánta tu Arhángelu Miháil.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” și cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătúnu Lúnřń ári dŷŷ biséřit.* (Satul *Lúnřń* are două biserici.) Can T¹ 262/10; *Am únă bășgăřică, pri un diréc sta.* (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap² 153/15.

♦ *Snága-n biséřică și mîntă-n tulăřiřti.* (L i t. Trupul în biserică și mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap² 209/28.

Var.: **bășgărcă**, **bășgărică**, **băserică**, **bășercă** (Can¹ 189), **bășgăřică**, **bășéřică**, **biserică**, **biséřică**.

Et.: lat.: **basilica**.

bășercă vezi **băserică**.

bășgăřică vezi **băserică**.

băstisés, **băstisiri**, **băstisíř**, **băstisit** *vb.* IV.

Tranz. Dms. A distruge, a prăda. *Fúřil' nă-ŷ băstisiră cása.* (Hořii ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. **bastisa**, bg. **bastisam**.

băstrisés, **băstrisiri**, **băstrisíř**, **băstrisit** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre plante, cereale) A se mâna, a căpăta rugină.

Var.: **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. **basturmak**.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, *pl.* **băstúni** *s.n.* Cap 35. Toiag, baston. *Án břeg veř un deř c-un băstún án mŷń.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap² 23/24; *Și băstúnu i măř și řápca řă măř.* (Și toiagul e al meu, și șapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-ń cúmpăr un băstún di řer ca s-mi pătpărós cu řel cŷn si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Ář lă řŷ băstúnu ři-ř fuzi la bășéřcă.* (Își luă bastonul și plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. **bastun** (< it. **bastone**).

bășcă vezi **bășcă**.

Bășćur vezi **Băhćur**.

bășibuzúć vezi **bařibuzúć**.

bășis vezi **băćsís**.

bășlamá vezi **bășlámá**.

bășlámá, *pl.* **bășlámŷur** *s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

Dař bășlámá. A grația. *Pářa, om cántát, ántiřéřsi cum rař lúćřili, că nu sa căbătliř ŷámińi!* și lă dęádi bășlamá să si dúcă cásă. (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, și i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: **bășlamá**.

Et.: tc. **bařlama**.

bătác, *pl.* **bătáři** *s.n.* Dms. Mocirlă, noroi. *Că đin bătác scos.* (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. **batak** (mac., bg. **batak**).

bătál, *pl.* **bătál** *s.m.* Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di cřęăřtiri mult, bătál ář.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

Et.: tc. *battal* (mac., bg. *batal*); cf. și dr. *batal*.

bătălă *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de țesut) Băteală, bățatură.

Et.: lat. *batt(u)alia* (DDA 266).

Bătăna di la Sireanu *n.pr.* Pap M² 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cupă*, unde se află o dărstă.

Et.: *bătănu*¹ + *n.pr.*

bătăna¹, *pl. bătón* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bățut abale; dărstă. *Ān sinoru di Úmă vxa únă bătăná.* (În hotarul Úmei era o dărstă.) AtaM 350/2.

Et.: bg. *băhtjanie* (Gerov I 91).

Bătăna² *n.pr.* Pap M² 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Băruvița*.

Var.: **Bătoána** (Cap 36).

Et.: *bătănu*¹.

bătarnés vezi **ambitárnés**.

bátá vezi **bádi**.

bătăcčíjă, *pl. bătăcčíj* *s.m.* Dms. Șarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ān moņ vrin bătăcčíjă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. *batakçi* (mac., bg. *batakčija*).

bătăcčilóc, *pl. bătăcčilóti* *s.n.* Dms. Șarlatanie, escrocherie. *Din bătăcčilóc gíjăști.* (Trăiește din escrocherie.) Dms s.v.

Et.: tc. *batakčilik* (mac. *batakčilak*, bg. *batakčilak*).

bătălăcă, *pl. bătălăcă* *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătălăce di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătălăce** (Cap 36).

Et.: cf. *báltă*, *bătúc*.

bătălăce vezi **bătălăcă**.

bătălámá, *pl. bătălámóji* și *bătălámójur* *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. *battallama* (bg. *batalama* Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisíri**, **bătălisíj**, **bătălisít** *vb.* IV. *Tranz* și *intrans.* Dms. 1. A părăsi, a abandona. *Cása vikim ra bătălisítă di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ān ágru bătălisít ar și nápcum șămin.* (În ogor părăsit mai întâi ar și apoi seamăn.) Dms s.v.

2. A săraci. *Di cõn li vindú jěștin cujirčei!*, *bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoșii de mătase, a săracit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să*

kărujăscă nu să bătălisăscă. (S-au dus să câștige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαταλέω* (cf. DDA s.v. *bătăl'iusescu*)

bătăngíjă, *pl. bătăngíj* *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngíjă** (Cap 36).

Et.: din *bătănu* + *-gíjă*.

bătănisés vezi **bătănáses**.

bătănáses, **bătănásirí**, **bătănásij**,

bătănásiť *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătănási șăjcu.* (Bătu la piuă și acul.) Dms s.v.

Var.: **bătănisés** (Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et.: de la *bătănu*.

bătărnești vezi **bitárnéști**.

bătărneță vezi **bitárnéťă**.

bătárnés vezi **ămbitárnés**.

bătărničós vezi **bitărničós**.

bătíjuni, *pl. bătíjuň* *s.f.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătíz*. Botez. *Cum tricúș, lisípu, la bătíjuni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La múlti bătíjuň, cări la li vę pus mămúșu númili la măxóm, că lă duțéu căsă măxómu, Fu pripunę númi.* (La multe botezuri, la care nașul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T² 117/17.

♦ *Di la butíjuni nu-į spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap² 169/11.

Var.: **butíjuni**.

Et.: lat. **baptizjo*, *-onem*.

bătízári, *pl. bătízór* *s.f.* Pap¹ 33; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătíz*; Dms. Botez. *Dúpu bătízári lúmea si gustăști lă căsa lu micu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilașului.) Cap 36 s.v. *bătíz*; *Năntinépu, díntru că ra turc, aș punę un criștín cu pári să lă řónă măxómu ān brăťă și să la bătíză, ámă și jel cóla stăťe lă bătízare.* (Locuitorul din *Nónti*, pentru că era turc, punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze, dar și el stătea acolo, la botez.) CanT¹ 263/35; *Si dúnă lúmi múltă la bătízare.* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi *bătíz*.

bătízát, **bătízátă**, *pl. bătízát*, **bătízátí** *adj.* Pap¹ 33; Pap² 57; Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătíz*;

Dms. Botezat, creștin. *Nu ti pot scîndiri, cã la jël mirusești la bătizát uom.* (Nu te pot ascunde, cã lui îi miroase a om botezat.) Cap² 128/37.

Et.: vezi *bătiz*.

bătizátór, *pl. bătizátór s.m.* Can¹ 188; Cap 36 s.v. *bătiz*; Dms. Cel care îndeplinește ritualul botezului; botezător.

Et: din *bătiz* + - (*ă*)*tór*.

Bătóáñá vezi **Bătáná**².

Bătón, Ân ~ *n.pr.* Pap M² 172/32. Nume de loc în *Óšiñ*.

Et.: *ân* + *bătóñi* (pl. de la *bătáná*¹).

bătóză, *pl. bătózi s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă vácót dúsára și batóză fi lã trijirã snúopi!* (După un timp aduseră și batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. *batoza*, dr. *batoză* (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrănță vezi **bitárnță**.

bătút *s.n.* Pap M² 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cătu-î bătútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi *bat*.

băúlă, *pl. băúli s.f.* Dms. Cufăr, ladă. *Dóu băúli plini cu rúbă.* (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. *μπαούλο*.

băvčävängijă vezi **băfčävängijă**.

bęa vezi **bęt**.

bęaaa *interj.* Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbirerul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

bęal, bęală, *pl. bęal (bęl), bęali (bęli) adj.* Pap² 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bělă cusită.* (Cosită albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si iásă pri bęli.* (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap² 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. *bělŭ*.

bęalbiț, bęalbiță, *pl. bęalbiț, bęalbiți adj.* Dms. Alb; frumos. *Čiręási bęalbiți.* (Cireșe albe.) Dms s.v. *čiręási*; *Că vrină bęalbiță.* [Se spune despre o fată] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din *bęal* + -*iț* (cu **b** prin contaminare cu *alb*).

bęalbiță vezi **bělbiță**.

bęălci vezi **bělci**.

bęáluș, bęálușă, *pl. bęáluș, bęáluși adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *bęal*; Dms.

1. Alb, de culoarea laptelui. *Căpră bęálușă.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *bęal*. **2.** Un lucru care nu este bine colorat în roșu sau în alb; alburiu; roz. *Ūnă zdrăjă vinită-bęáluș din-zur-ân-zur.* (Un fulger vânt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Mini mi risęști că-î bjęluș.* (Mie îmi place că este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúș** (Pap² 58, Can¹ 188), **bjęluș** (Dms).

Et.: din *bęal* + -*uș*.

bęámcă, *pl. bęámki și bemț s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. 1. Pistrui. **2.** Aluniță.

Var.: **búmcă** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. *benka* (tc. *benek*).

bęári vezi **bęeri**.

bęát vezi **bęt**.

bęátă vezi **bętă**.

bęáțiști *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beție. *Fęási únă bęáțiști.* (A făcut o beție.) Dms s.v.

Et.: din *bęat* + -*iști*.

bęáų vezi **bęų**.

bęébci *s.m.* Dms. Bădiță, nenică.

Et.: din *bębi* + -*či*.

bębi *s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La mini să-ñ spuñ bębi.* (Mie să-mi spui nene.) Dms s.v.; *E gđdi, bębi cumuvólci.* (E, măi, nea cumetre lupule.) Cap² 40/39; *Bębi să-ñ mi drubęască.* (Nenea o să mă bată măr.) Cap² 16/6; *Stoî s-ti ancálic, bębi cumuvólci, cã nu pot să ámnum.* (Stai să te încalec, nea cumetre lupule, cã nu pot să umblu.) Cap² 41/11; *Mijlucánu zisi: „mără bjębi, și Kųás”.* (Fratele mijlociu zise: „măi nene, [mai este] și spân”.) MP 182/25.

Var.: **bjębi**.

Et.: mac. *bebe*.

becri *s.m.* Wild h. 228/4. Bețiv.

Et.: tc. *bekri* (cf. și mac., bg. *bekrija*).

bęcfi *s.f. pl.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. *bečvi*.

bęg, *pl. bęi s.m.* Can¹ 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moșier. *Si*

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap² 45/32; *Bégu[...]* *puvilit-ău la dwoj izmikár si fáca dwoj buh caj ázór.* (Beiul [...] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăñ L'umniță vút-ău un fártáti și cu ăil si dúsi-ău la ľuvov.* (Beiul a avut în *L'umniță* un prieten și cu el s-a dus la vânatoare.) AtaM 379/10; *Bégu, ăista timp, nă ľártóá di usúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vęa plătít biľicu.* (Boierul nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. *beg* (mac., bg. *beg*).

begiță vezi **bigiță**.

bej vezi **curcubeaj**.

Bejlic *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nónti*.

Et.: *biľic*.

béjki vezi **bélki**.

béjkim vezi **bélki**.

beitór vezi **bižitór**.

bel vezi **beal**.

bélbită, *pl. bélbiti* *s.f.* Cap 37; Can¹ 188; Dms. Specie de pește; păstrăv. *Ăñ nóstri vđáľur bélviți cęat si țer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

Var.: **bealbită** (Dms), **bélviță**, **bélbită** (Can¹ 188).

Et.: mac. *belvica*.

bélbită vezi **bélbită**.

bélcă, *pl. bélki* *s.f.* Cap 37 s.v. *beal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1.** (La ochi) Albeață. *Bélca di óclu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2.** Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sęără ziș cá béľkiľ's-ăl va néľu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lâna albă] îl vor vrea pe miel.) Can T² 128/1. **3.** Nume de cățea. *Bélca-ń látră ăñ dęal.* (*Bélca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *beal*.

Var.: **biľalcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **bélcă** (Can T² 128/1).

Et.: mac. *belka*; eventual și *beal* + *-că* (pentru varianta **biľalcă**).

béľci *adj. invar.* Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*; Dms. (Întrebuințat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sifci fúzi, béľci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu ața].) Can T¹ 273/16.

Var.: **bealci** (Dms).

Et.: mac. *belce*.

béldrob vezi **drob**.

belič, **beličcă**, *pl. belič*, **belički** *adj.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beal*. **1.** Albicios. **2.** Nume de câine.

Et.: mac. *belič*, bg. *beličák (belička)* sau din *bel* + *-ič*.

belijós vezi **bilijós**.

bélki *adv.* Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Poate (că), probabil. *Lă púniť [cucótu] an áznă, las [s-]sátură di sprički și bélki si ğbărdisęcă di tamakărlęc.* (Puneți-l [pe cocoș] în vistierie, să se sature de bani și poate o să crape de lăcomie.) Pap M² 138/20; *Bélkim nu ľarisăști rúbili țęsti tiniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap² 148/16; *Cu dómnu nainti, bélkim la sfărșóm [ľucru].* (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap² 151/2; „*Șarpili, ți bun póti să-ț fácă*”, *zisi yómu*; „*să ti múccă bélki*”. („Șarpele, ce bine poate să-ți facă”, zise omul, „poate că să te muște”). Cap² 39/30; *S-la trimętim ăñ vrin loc, di bélki s-nu vină ęa.* (Să-l trimitem undeva, și poate n-o să [mai] vină aici.) Cap² 36/30; *Și si ľo dúpă ęa, bélkim si-ę vęďă ăncă únă ęără.* (Și se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M² 163/2; *Bjăľkim s-ti fať mai bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bjăľkim si múăr, si scap și tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi și tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béjki**, **béjkim**, **bélkim**, **biľáľkim**.

Et.: tc. *belki* (mac. *belki*, bg. *belki, belkim*).

Bélița *n.pr.* Pap M² 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenița.

Et.: sl. *Belica (de la bel 'alb')*.

bélkim vezi **bélki**.

beloglavă, *pl. beloglävi* *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. *beloglav*.

belonógă, *pl. belonógi* *s.f.* Can¹ 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. *belonog*.

belúș vezi **bealuș**.

bélviță vezi **bélbită**.

beľáųă vezi **biľé**¹.

bélcă vezi **bélcă**.

berbér vezi **birbér**.

berbír vezi **birbér**.

bérbir vezi **birbér**.

bére vezi **bárim**.

bérem vezi **bárim**.

béri vezi **bárim**.

bérim vezi **bárim**.

bes, **bişóri**, **bişói**, **bişót** vb. IV. *Intranz.* Pap² 58; Can² 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băși. *Si beş trei or ăn únă ticfă*. (Să te bășești de trei ori într-un dovreac.) Cap² 115/31.

♦ *Ăn únă ticvă bes*. (L i t. Se bășesc în același dovreac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişóri cu rúdiri nu-î únă*. (L i t. Bășitul și născutul nu sunt același lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M² 63/2; *Bişórca-î sănătóasă, áma-î ruşinóasă*. (Bășitul e sănătos, dar e rușinos.) Cap 38 s.v.

Var.: **bişós** (Cap 38 s.v. *bes*).

Et.: lat. **bissire**.

bésă s.f. Dms. Credință, fidelitate.

Fac básă. A jura credință. Dms s.v.

Et.: alb. **besë** (cf. și ar. **bésă**).

besminită s.f. Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.

Var.: **bisminită** (Cerna A/ 950).

Et.: cf. mac., bg. **bezmesen**.

Beşbunár n.pr. Pap M² 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Oşiñ*.

Et.: tc. **Beşbunar** ('cinci fântâni').

Beşic n.pr. Pap² 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşt din Beşic*. (L i t. Pești din *Beşic!* = Braşoave!) Pap M² 63/1.

Et.: tc. **Beşik** ('leagăn').

bélci vezi **bélci**.

béri s.f. Can¹ 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băutură, băut. *Mo ıo ăţ las mănćari şi bėri la tını*. (Acum eu îți las ție mâncare și băutură.) Cap² 24/18; *Ágru nu va ni di mănćare, ni di bėre, ni fúru pőti s-la fúrá*. (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [și] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T¹ 263/6; *Tu ăñ dai mănćari, bėri şi ălti bunătăt*. (Tu îmi dai mâncare, băutură și alte bunătăți.) Cap² 24/25.

Var.: **bėari** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).

Et.: vezi **bey**.

bet, **betă**, pl. **beț**, **bėti** adj. Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Niști fărtăt mai beț căță si jócă ăñ foc cu cőylili*. (Niște fărtați mai beți încep să joace în foc cu ghetete.) Can T² 122/25; *Uómu cön ăi beț, tărćăști cǎ-ı ămpirát*. (Omul când e beat, gândește că e împărat.) Can T² 112/12; *Ĝandramăi si flără bǎț*. (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bea dă la nuntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.; *Bęat măgar*. (L i t. Măgar beat. = Bețiv.) ALDM I, h. 532/1–7; *Bęată măgróă*. (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: **bęa**, **bęat** (Cap 37), **bjăt**.

Et.: lat. **bibitus**.

betă, pl. **bėti** s.f. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bėtili si légă dinzúr di picór pristi đifri sup zinúclı [...], să lunđ di vrin răşón şi strimti cöt curăya*. (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot și înguste cât cureaua.) Can T¹ 264/26; *Cupilăsi! pǎártă bęati cu cufi*. (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: **bęată** (Cap 37; Dms).

Et.: lat. ***bitta**.

bey, **bijári**, **bijúi**, **bijút** vb. II. *Tranz.* și *intrans.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *ıel nu si zăcătó ca răsláni! bęa ápu, fuzi şi la pirdú răsláni!* (El nu se uită că leii beau apă, pleacă și îi pierdu pe lei.) Cap² 143/30; *Fętu, disfó-ti di cóla, cǎ calu nu-ń bę ápu*. (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M¹ 14/38; *ıęa [ápu], pănă nu neacă únă gıiıătă, nu ău bęa bóıi*. (Acea [apă], până nu înecă o ființă, boii nu o beau.) Cap² 101/34; *Dódu, nu pot să trăsés, să bęu di ya*. (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T¹ 278/20; *Cu fıșta óclı tını s-ti bęu*. (Cu acești ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Șa ăñ zısi, să nu spun, cǎ*

s-mi be tot [sónzili]. (Așa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap² 26/35; *Ūnă pică di ápu jo biúji și criscúji.* (O picătură de apă băui și crescui.) Can T² 115/28; *Țéla Jimitáti-di-úom biú di la mátnița césma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap² 48/35; *Lámna ál'lu biú sónzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap² 61/37; *Țel nu vru să scúltă, biúji și si fési Țerb.* (El nu vru să asculte, bău și se făcu cerb.) Pap M¹ 14/30; *Cári cum aș vru, șa biúji.* (Care cum a vrut, așa a băut.) Kats 71/27; *Na dēdi ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Māncóm, biúm, dāróm gāmbúș tuátă nuáptça.* (Mâncărăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Țéla fićóri'l biúřá di la bistra césma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap² 48/26; *Nu pot si ánrām jo, ácu poț, ánră di-ț bea.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poți, intră de bea.) Cap² 90/38; *Sóra-sa a'l zisi s-nu be, cã, ácu be, sa si făcú Țerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M¹ 14/29; *Ved ȝa únă mică baróscă di ploáǎ, zastǒji sã beu unčac.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puțin.) Pap M¹ 14/28; *Aj, bóuli, sã o beji válça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Ūbavă fiátă, án scáfă s-uu biúji.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun, ma cálu cáta túcu nsus și nu vrę sã be ápu.* (Bine, dar calul privește numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M¹ 14/36; *Íđiț s-na dúțim z-bjãm ápu.* (Haideți, să ne ducem să bem apă.) Cap² 119/5; *Áđiț, boj, si-ú beț válça.* (Haideți, boi, să beți [= să secați] râul.) Pap M² 35/21; *Fęta la áncălzești ápu la pu'l și lã da sã be.* (Fata le încălzește apă păsărilor și le dă să bea.) Cap² 39/14; *Be cã boú.* (Bea ca bou.) Can T² 112/11; *Be ca nivizút di biútúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T² 110/17.

Án si be ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Beț tutún (țigără)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avčá un țigărét, fumá, be tátún.* (Avea un țigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cuárnu, șázú si biča un țigár.* (Dacă unse cornul, șezu să fumeze o țigără.) MP 180/28.

Var.: **beau** (Cap 37), **biáu** (Cap 37 s.v. beau), **biáu**.

Et.: lat. *bibere*.

biálcă vezi **bélcă**.

biáu vezi **beu**.

biálkim vezi **bélki**.

biábi vezi **bébi**.

biăt vezi **beț**.

biáu vezi **beu**.

biábă, *pl. bibi s.f.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. 1. Bucată de carne. *Țista-ț țéla țe na li máncó bibili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucățile de carne.) Pap M² 148/20; *Avčá un măćóc; măćócu clup! căpácu, hop și biba-n gúră.* (Avea un pisoai; pisoaiul, zdrang! capacul, hop și bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Cățără fićóri'l sã vină un căti un și sã țeră căti únă mućcátă di bibă.* (Începură copiii să vină unul câte unul și să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T¹ 277/22; *Zidurli sa dărati di bibă di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di vițól bibă ou dāróm kófti și turlji máncátúr.* (Din carne de vițel facem chiftele și fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. 2. Rață. Pap M² 34/32. 3. Model de broderie. Pap² 58.

Et.: bg. *biba*, mac. *bibe*.

biбіčcă, *pl. bibički s.f.* Dms. Bucățiță de carne gătită.

Et.: din *bibă* + *-ič(că)*.

bibilică, *pl. bibiliki s.f.* Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. *bibilică*.

bic, *pl. biț s.m.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră, vizúră toț cucófi'l lui nicát, áră Cúsi-cucóti ca bic.* (Când se duseră, îi văzură pe toți cocoșii lui înecați, iar Cocoșelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M² 137/40; *Antróá bicu án vácár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic áj júni.* (E voinic precum un taur.) Cap² 181/43.

♦ *Ca bic cătunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap² 167/38.

Et.: mac., bg. *bik*.

bicuvát, *pl. bicuvát s.n.* Can¹ 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. *bikvam* 'a întoarce, a răsturna'.

Bičác *n.pr.* Pap M² 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Ūmă*.

Et.: tc. **Biçak** ('cuțit').

biçés, biçóri, biçóji, biçót vb. IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu fereștrăul.

Et.: mac. **biçi**, bg. **biča**.

biçim, pl. **biçimur** s.n. Dms. Formă, model; mostră. *Țela biçim di çóulă lă lçási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu țari biçim s-nu aȝ lucrú.* (Cu așa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. **biçim** (mac. **biçim**).

biçikiĵa vezi **biçkiĵa**.

biçkiĵi vezi **biçkiĵiĵa**.

biçkiĵiĵa, pl. **biçkiĵiĵi** s.m. Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru cáli aș flă un biçkiĵi.* (Pe drum întâlnești un tăietor de lemne.) Cap² 113/22.

Var.: **biçkiĵi**.

Et.: mac., bg. **biçkiĵja** (tc. **biçkici**).

biçkiĵa, pl. **biçkiĵi** s.f. Cerna A/1744; Dms. Ferăștrău mare; beschie, joagăr. *Tăpóla lu Váni aȝ fçásiră scçándur cu biçkiĵa.* (Plopul lui Váni l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **biçkiĵiĵa** (Cerna A/1744), **buçkiĵa** (Cap 51).

Et.: mac., bg. **biçkiĵa** (tc. **biçki**).

bidél, pl. **bideală** s.n. Dms. Impozit. *Ufío să-ș lă plătçască bidélu.* (A uitat să-și plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. **bedel**.

bidiviĵa, pl. **bidiviĵi** adj. Dms. Puternic. *Ăncălicó pri un cal bidiviĵa.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márca, túcu pri fiçór, çon lă vidçá çóta bidiviĵa și kíprou.* (Ochii lui Cráli Márca [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic și de chipeș.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. **bedevija** (tc. **bedevi**).

bidúclu vezi **pidúclu**.

biçeluș vezi **bealuș**.

bigloác vezi **biglóc**.

biglóc s.n. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **bigloác** (Dms).

Et.: tc. **beğlik**, mac., bg. **beglik**.

bigór, pl. **bigóră** s.n. Can¹ 188; Cap 38; Dms. **1.** Piatră poroasă, calcaroasă. **2.** Mușchi, lichen.

◆ *Rópa cári si trăculçásti nu cáțá bigór.* (Piatra care se rostogolește nu prinde mușchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **ğigór** (Dms).

Et.: mac., bg. **bigor**.

Bigurlíva n.pr. Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: mac., bg. **Bigorlivo** (< **bigorliv** 'calcaros').

bigítă, pl. **bigíti** s.f. Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soția beifului. *Bigíta ș-ári sultánát.* (Soția beifului are fastul ei.) Cap² 167/34.

Var. **beğită** (Dms s.v.).

Et.: din **beg** + **-ită**.

biĵátor vezi **biĵitór**.

biĵátură vezi **biĵitúră**.

biĵcă vezi **biľcă**.

biĵitór, **biĵitóră**, pl. **biĵitór**, **biĵitóri** adj. și s.m.f. Can¹ 188; Cap 37 s.v. *beay*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Bețiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **biĵátor** (Dms), **biitór** (Can¹ 188), **biitór** (Cap 37 s.v. *beay*).

Et.: din **beay** + **-tór**.

biĵitúră, pl. **biĵitúr** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 37 s.v. *beay*; Dms. Băutoră. *La țéja i arisçásti biĵitúra.* (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

◆ *Be ca nivizút di biitúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutoră.) Can T² 110/17.

Var.: **biĵátură** (Cap 37 s.v. *beay*; Dms), **biitúră**, **biĵitúră**, **biĵitúră** (Pap² 58; Cap 37 s.v. *beay*; Dms).

Et.: lat. ***bibitura** sau din **beay** + **-túră**.

biitór vezi **biĵitór**.

biitúră vezi **biĵitúră**.

biľlic, pl. **biľliți** și **biľlicur** s.n. Dms.

1. Moșie. *Di că si floa an biľlic, n-ári ič gâilé.* (Dacă se pomeni pe moșie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. **2.** Bir, dare. *Bégu nu vça plătít biľlicu.* (Beiful nu plătește birul.) Dms s.v.

Et.: tc. **beylik** (mac. **bejlik**).

biĵitór vezi **biĵitór**.

biĵitúră vezi **biĵitúră**.

biĵúc vezi **biľúc**.

biĵút, **biĵútă**, pl. **biĵúț**, **biĵúți** adj. Dms. Băut, beat. *Tu eș biĵút.* (Tu ești beat.) Dms s.v.

Et.: vezi **beș**.
bișutură vezi **bișitură**.
bișuc vezi **bișuc**.
biș vezi **biș**.
Bijăniă *n.pr.* Pap M² 173/4; Cap 38.
 Nume de loc în *Cúpă* și *Óșin*.
 Et.: sl. *Běžanije* ('loc de bejenie')
bișușcă, *pl. bișuški s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ăntăpă cu ună bișușcă*. (Îl întepă cu un ac.) Dms s.v.
 Et.: mac. *vezačka*.
bișușos, **bișușori**, **bișușoi**, **bișușot** *vb.* IV.
 Tranz. Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bicu cătunesc lu veșu bișușot mîțca și-l veșu pus singîr*. (Taurului comunal îi găuriseră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.
 Et.: mac. *veze*, bg. *veza*.
bișár, *pl. bișár s.m.* Can¹ 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.
 Et.: tc. *bekâr* (mac. *bekar*, bg. *bekjar*).
Bila de Várnice *n.pr.* Pap M² 173/8; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Umă*.
 Et.: *bilă* (2.) + *de* + *n.pr.*
Bila Lúngă *n.pr.* Pap M² 173/6; Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bilă*. Nume de loc în *Óșin*.
 Et.: *bilă* (2.) + *lúngă*.
Bila Pénăfă *n.pr.* Can¹ 189. Nume de loc.
 Et.: *bilă* (2.) + *n.pr. gen.*
bilă, *pl. bili s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; Dms. 1. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dăd cu ună bilă-n cur*. (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 160/32; *Am un moș, stă pri ună bilă*. (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/2; *Am ună babă, stă pri ună bilă*. (Am o babă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap² 161/5; *Bilă di ielă*. (Prăjină de brad.) Dms s.v.
 2. Creastă (de deal).
 Et.: mac., bg. *bito*.
bilbičóc, *pl. bilbičóti s.n.* Kats 92/21.
 Coadă-oii (nume de plantă).
 Et. nec.
bilbíl vezi **birbíl**.
bilbíf vezi **birbíf**.
bilčúg vezi **bálčúg**.
bilé vezi **bilé**¹.
bilé¹, *pl. biléur s.f.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. Belea, neplăcere; necaz. *Ai să*

fuzím, că s-na púnă ăn bilé țista drac di fičór. (Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul ăsta de băiat.) Cap² 30/27; *Cot la nviță tát-su, iăl țiriță s-uș află bellău*. (Oricât îl învăța tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dgădi di bilă*. (A dat de belea.) Cap² 175/28; *Di bilă s-ti vğăglă Dómnu*. (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu bilăuă să aț da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M² 61/4.

Var.: **beľauă**, **bilé**, **bilă**¹, **beľauă** (Cap s.v. *bilă*; Dms s.v.), **biľauă** (Pap² 58).

Et.: tc. *belâ* (mac., bg. *belja*).

bilé² *adv.* Chiar; abia. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. *Păni bilé aľ ra leni să mănăncă*. (Chiar și pâine îi era lene să mănânce.) Can T¹ 281/32; *Niți ti pucăt bilé* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M² 80/42; *Săldi noi, cu Tumbuli bej, scăpóm bilă*. (Numai noi, cu Tumbuli bei, abia scăparăm.) Pap M² 150/40; *Nu poț s-ti puň bilă*. (Chiar că nu poți să te sui.) Dms s.v.; *Niți nu-l ține si ănră ăn căsă bilă*. (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bilă**, **bilă**², **bili** (Cap 39 s.v. *bilă*²),

bilim (Cap 39 s.v. *bilă*²).

Et.: tc. *bile* (mac. *bile*, bg. *bilja*).

bilă^{1,2} vezi **bilé**^{1,2}.

bilă vezi **bilé**².

bilăg vezi **bilég**.

bilăuă vezi **bilé**¹.

bilăjnic^{1,2} vezi **biléjnic**^{1,2}.

bilășcă, *pl. bilășki s.f.* Etichetă, însemnare.

Sfăca cumăt di șăică veș bilășcă tri si știță cări cruț ăi și țgăna tri plătiri. (Fiecare bucată de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui e și prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. *beleška*, bg. *beleška*.

biléc vezi **bilég**.

bilég, *pl. bilézi* și **bilégur** *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. 1. Semn, dovadă; țintă *Te duséș di bilăg di la ia?* (Ce ai adus ca dovadă de la ea?) Cap² 70/30; *Țiăla ți s-la lișă biliăgu, țiăla s-mi lișă ăn luăc di mulări*. (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevastă.) MP 30/17; *Cări puăti si juncă mai curón la biliăgu ți la*

viău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ări un bilgăg ăñ frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2.** Inel de logodnă. *Ăl triméti abér să vină cu [...] bilégú.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T¹ 274/16; *Minés (day) bilgăgurlí.* (Schimbă inelele de logodnă.) Cap 39 s.v. **3.** Crestătura la urechea oii. **4.** Vaccin. **5.** Pl. Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

Ĭes an bilég. A trage la țintă. Pap¹ 34 s.v.;

Lęau bilgăg. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: **bilgăg, biléc** (Wild h. 438/1), **bilgăg, biléc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. *beleg*.

bilégnic¹, pl. bilégniți s.n. Cap 39. s.v. *bilgăg.* Semn. F i g. Minune.

Var.: **bilgăjnic¹** (Cap 39).

Et.: mac., bg. *beležnik*.

bilégnic², bilégnică, pl. bilégniț, bilégniți adj. Cap 39 s.v. *bilgăg*; Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătări si vidgă că ra bilgăjnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilgăjnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di toáti țęáști si spúnim noi dęu mai bilgăjniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilgăjnică fgătă.* (Fată a căreia frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: **bilgăjnic².**

Et.: mac., bg. *beležnik*.

bilés, bilíri, bilíj, bilít vb. IV. *Tranz.* Pap² 58; Can¹ 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lă bilí pórču.* (A jupuit porcul.) Dms; *Că vinęă Cărcúnu, si dunáu cumșóii íli zántuníi, áři lă jungláu [pórču], áři lă bilgău.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupui.) AtaM 372/13; *La bilí vikí, la fgási azár.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap² 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u táléo, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Gių lă bilírá fákíru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sármanul.) Dms; *Cári di noi si pișmândisęască, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap² 34/13; „*Noi cum vem dărát pázári, délmi cá ti anvirín, să ti bilés?*” *Și la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu

o să te omor”. *Și îl omorî.*) Cap² 34/23; *Mai micu știia c-a lui fraș sa bilít.* (Cel mai mic știa că frații lui sunt omorâți.) Cap² 34/35.

Et.: sl. *beliti* (mac. *beli*, bg. *belja*).

bilí vezi **bilég².**

bilgăg vezi **bilég.**

bilijíri vezi **bilijóri.**

bilijitúra, pl. bilijitúr s.f. Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din *bilijós* + *-itúra*.

bilijós vezi **bilijós.**

bilijóri, pl. bilijór s.f. ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

Var.: **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi *bilijós*.

bilijós, bilijóri, bilijói, bilijót vb. IV. *Tranz.* Pap¹ 34; Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilgăg*; ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1.** A face semn, a însemna. *Fétili leų căti un busilúc di sfăca om din căsă și lă bilijós (lă légă cu kádin róși) și la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [il leagă cu fir roșu] și-l pun în apă.) Can T² 106/35; *Lă bilijáj locu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzięă, áų bilijó puárta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flai căsa cári ári cární și u bilijói.* (Găsii casa unde era carne și o însemnai.) MP 216/3; *Vizú puárta ca i bilijótă.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Și lu ămpíratuluį căsa u vięa bilijót.* (Și casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dęádi Dómnú di bilijó.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap² 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únă fétă bilijó un cupilăș.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap¹ 34 (s.v. *bilijós*). **2.** A cresta urechea oii. **3.** A vaccina. *Víni ikímu s-lă bilijáscă fičóri!* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: **belijós** (Pap² 58), **bilijós.**

Et.: mac. *beleži*, bg. *beleža*.

bilíř, pl. bilíři s.f. Can¹ 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umnicánkili punęáu múltă*

billă. (Femeile din *L'umnîța* puneau [pe față] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *belilo*.

bilim vezi **bilé**².

bilintróc, pl. **bilintróți** s.n. Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru áj sáldi bilintróc*. (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc*. (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun.)

Et.: bg. *belotrak* 'calcar'.

bilíri, pl. **bilír** s.f. Can¹ 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. 1. Jupuire, jupuit. *El a l'plătíră pri bilírğa*. (Ei îi plătíră pentru jupuit.) Cap² 93/43. 2. Fard, suliman.

Et: vezi *bilés*; cf. și *bilăă*, *bilusés* (pentru sensul 2.).

bilítă, pl. **bilítți** adj. Can¹ 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Țéști sa uóǎli méli: toáti bilítți și rúsi*. (Astea sunt oile mele: toate albe și roșcate.) Cap² 149/21.

Et.: din *bgal* + *-ítă*; cf. și mac., bg. *belica*.

bilusés, **bilusíri**, **bilusíi**, **bilusít** vb. IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bgal*, 39; Dms. A se farda. *I ziuă si biluscăști*. (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fgátili úbavi nu si bilusés*. (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. *beli*, bg. *beleja*.

Bífa vezi **Bíă**.

bilăuă vezi **bilé**¹.

Bíă n.pr. Pap M² 173/25; Can¹ 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bífa** (Can¹ 189).

Et.: mac. *Bilje* ('buruieni').

bilcă, pl. **bilț** și **bilcur** s.f. Pap² 58; Can¹ 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră sá-u cúră gárdina di bilț*. (Au început să curețe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cq̃n si culcá, puncă niști bilț la piçq̃ári și doq̃ lumbq̃r*. (Când se culca, pune niște buruieni de leac la picioare și două lumânări mari.) Cap² 87/43; *Si ámbítára, cá viçă puápa pus bilcă*. (Se îmbătară, că popa pusese o buruienă.) MP 216/19; *Íuă si dun niác biț și z-vin cuála s-la*

fricóm fiçúru. (Eu o să adun câteva buruieni de leac și o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu biçca*. (Îl frecară cu buruiena de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă ikímu sã-ț da bilț*. (Du-te la doctor să-ți dea medicamente.) Dms s.v.; *Cáti únă lingură di bilcă lq̃au án zúuă*. (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bilca din șiș s-lă zăúnq̃ă*. (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] a l'stinzq̃ă lămbq̃rzi și a l'biq̃a bilțili*. ([Pasărea] îi stinge lumânările mari și îi bea leacurile.) Cap² 88/2; *Biçcă bună di duóru di dinț*. (Doctorie bună pentru durerea de dinți.) Kats 78/3.

Bilcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap² 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bilca di buríc áj licuvită*. (*Bilca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bilcă furq̃scă**. Numele unei plante de leac. Pap² 58; Cap 38 s.v. *Cu bilca furq̃scă si licués tălătúră*. (Cu *bilca furq̃scă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **biçcă**.

Et.: mac., bg. *bilka*.

bilcutină, pl. **bilcutiń** s.f. Can¹ 189; Cap 39 s.v. *bilcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniș; *Nu vq̃am vizút cq̃áta bilcutină*. (Nu mai văzusem atâta buruieniș.) Dms s.v.; *Cátúnu ra plin di bilcutiń*. (Satul era plin de buruieniș.) DP 108/39.

Et.: vezi *bilcă*.

biléc vezi **bilég**.

bilúc, pl. **bilúți** s.n. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1–7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol; roi; mulțime, grămadă. *Pri lă noástră poártă tricúră múlti bilúți di oi*. (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinăuáră si fésiră un bilúc di uoi*. (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap² 53/14; *Bilúc di păpi*. (Cârd de rațe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Vîău mári biúuc, múlti uoi și íal ra picurár la biúucu lq̃âr*. (Aveau o turmă mare, oi multe, și el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuq̃áru sã-ș lă priubidq̃ască bilúcu*. (Se duse negstorul să-și caute turma.)

DP 32/13; *Am un bilúc di porț, túcu ân urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap² 159/7; *Vițóalu ái ân bilúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș bulúcu și raátu di ȝa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M² 160/26; *Vizú ân triúșă un bilúc di úamiñ junglăț.* (Văzu în băătură o mulțime de oameni uciși.) Cap² 33/37; *Din bilúc.* (Din grămadă.) Cap² 218/9.

♦ *Bilúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap² 167/41.

Var.: **biúuc**, **bjuc** (Wild h. 324/1, 2), **buúuc** (DP 153/27).

Et.: tc. **bölük** (bg. **biljuk**).

Biľucă n.pr. Pap M² 173/26; Cap 39 s.v. *biľuc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: **biľuc**.

Biľur vezi **Băľur**.

bimbășiiă, pl. **bimbășii** s.m. Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășiiă cu áškériľ dúpu el si pruká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. **bimbășija** (tc. **binbaşı**).

biná vezi **bináiiă**.

bináiiă, pl. **binójur** s.n. Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbğám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. **bina** (mac., bg. **bina**).

bindisés, **bindisiri**, **bindisii**, **bindisít** vb. IV. *Tranz.și intranz.* Can¹ 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agreea, a prefera. *Puguzéliľ [...] lă jócă cáľiľ lănga jéli [fėti] ca s-lă bindiséscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vorniceii].) Can T² 121/1; *Bindisí să sta cu noi.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisğáști.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. **bindisuva**, bg. **bindisvam** (tc. **beğenmek**).

bine vezi **bini**.

binéc, pl. **binéț** s.m. Dms. Cal de călărie. *Dȝa-ń- lă binécu toȝ s-mi dúcă ân Nȝánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la Nȝnti.) Dms s.v.

Et.: tc. **binek** (mac., bg. **binek**).

bini adv. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bini, ma mȝárte nu ubidéști.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap² 23/6; *Șa-ı bini.* (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cȝn túnă, nu-ı bini să mánánt pȝni, ca trisnéști-n tını.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T¹ 269/16; *Bini va flȝm!* (Bine v-am găsit!) Pap M² 55/1; *Bini viniș.* (Bine ai venit.) Cap² 117/23, Dms s.v.; *Bini viniț!* (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bine** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. **bene**.

biniflȝm s.m. Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!”

Et.: **bini va flȝm**.

binivrec vezi **bărnăvec**.

binlí adv. Cap 39 s.v. *bini*; Dms. Cu adevărat. *Di túntȝa nıľğásiră că ra binlí dȝmnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap² 99/12.

Et.: tc. **benli**.

birbát adj. invar. Dms. Murdar. *Birbát si fğási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. **berbat** (mac., bg. **berbat**).

birbátlȝc vezi **birbátlȝc**.

birbátlȝc, pl. **birbátlȝți** s.n. Dms. Murdărie.

Birbátlȝc că lă gupț. (Murdărie ca la țigani.)

Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbátlȝc**.

Et.: din **birbát** + **-lȝc**.

birbéc vezi **birbėti**.

birbéc vezi **birbėti**.

birbér, pl. **birbér** s.m. Pap¹ 34; Pap² 58; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1-7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carși cu căsa la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap² 69/39; *Birbėru aȝ vizú fğáta și aȝ arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap² 69/39; *Únă zúuă la lo birbėřu s-lă bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap² 58), **bėrbir** (Pap¹ 34), **birbėř**, **birbėř** (ALDM I, h. 205/2, 3).

Et.: tc. **berber** (mac., bg. **berber**).

birbérniță, pl. **birbérniți** s.f. Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbérniță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. **berbernica**.

birbėți, pl. **birbėț** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Țăstă fătă [...] va si la júngfım ȳista birbėțılı*. (Fata asta [...] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap² 81/3; *Dú-ti să lej un birbėți și dđ-la-u țéstă cárti la picurár*. (Du-te să iei un berbec și dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap² 51/13; *Am un birbéc mári cári áj licuitór*. (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap² 141/21; *Frigúrça la lăsó birbécú*. (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap² 69/3; *Birbėți čucáit*. (Berbec întors, batal.) Can¹ 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birbėăți**, **birbéc**, **birbéc** (Wild h. 320/6), **birbėăți** (Kats 96/33).

Et.: lat. **berbex**, **-ecem**.

birbiăr vezi **birbér**.

birbiăți vezi **birbėți**.

birbicár, pl. **birbicár** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Cioban care paște berbecii.

Et.: din **birbéc** + **-ár** sau lat. ***berbecarius**.

birbičóc, pl. **birbičót** s.m. Can¹ 189; Cap 40 s.v. *birbėăți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duțcă lá páštiri cu cōátva birbičót*. (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din ***berbėce** (forma anterioară a lui **birbėăți**) + **-óc**.

birbiđer vezi **birbér**.

birbíl vezi **birbiř**.

birbiř, pl. **birbiř** s.m. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbiř cári sári toátă zúya, di pri un múnti pri řéla lant*. (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M² 49/6; *Bilbilu iřót-ău din cãfěz nãfáră, zăstátút-ău pri únă vğájčă di prun ân triúřă*. (Privighetoarea a ieșit afară din colivie și stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbil** (Cap 40), **bilbiř**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. **bilbíl** (mac. **bilbil**).

birbérniță vezi **birbérniță**.

birbițoncă, pl. **birbițonki** s.f. Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustăți ale mărului.

Et.: din ***birbúță** (dim. de la **bárbă**) + **-țoncă**.

bir carár vezi **bir cărár**.

bir cărár adv. Can¹ 189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmeș prindéu și lánti [luminóř] pri la șomț*. (Și oamenii aprindeau mereu și alte [lumânări] pe la icoane.) Can T¹ 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. **bir karar** 'invariabil' (turcism).

bircuješ, **bircuři**, **bircuři**, **bircuřt** vb. IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsiră lá bircuři spiři*. (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Puimqáini s-nă dúřim să bircuřim căstqánă*. (Poimăine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuřim úyă*. (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Țăstă gărniă ái bircuřtă*. (Miriștea aceasta este culesă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lă bircuřă din bilúcu di oi*. (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lá bircuř*. (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. **berkuvam**; cf. și mac. **paberkuva**.

birđa adv. Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptămónă vinğă căsă și birđa fuğă lántă zúyă*. (În fiecare săptămână venea acasă și iar pleca în ziua următoare.) Cap² 78/28; *Iřó ántru řel birđa*. (Ieși din nou în fața lor.) Cap² 35/35; *Támán ardicát și caz birđa*. (Abia te-ai ridicat și cazi iar.) Cap² 68/15; *Birđa să viň*. (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Birđa lá spársi lúcrú*. (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. **birđa** (Cap 40); cf. și tc. **birđen**, mac. **birđen**.

birikát adv. Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu vğau cu ři s-lă prindă [cándílu], birikát lá mai micu fráti, că flo ân ĝep șpirt*. (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Birikát că scăpái*. (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Birikát și di cōáta*. (Mulțumesc și

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scâpáj nu antribáj, birikét la țela cu crívili coárni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbe!) Pap M² 162/1.

Var.: **birikét**¹.

Et.: tc. *bereket* (mac. *beriket*, bg. *bereket*).

birikátvirsin *invar.* Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. *bereket versin* (turcism).

birikét¹ vezi **birikát**.

birikét², *pl. birikétur s.n.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámna la mánăncă birikétu.* (Balaurul mănăncă câștigul.) Can T¹ 269/14; *Lq táti unéc birkét di còla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Și Dómnu nu da mo birikét cum dădê năinti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T¹ 276/26; *Ágrili din comécúe cári sa mult bun catáti [...] dau mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Știptám s-lă dunóm birikétu di vğara și să cățóm áră si áróm.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Niți ágru nu si áră, niți birikétu nu si fáti.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birikét**.

Et.: vezi **birikát**.

birikitliă, *pl. birikitlii adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitliia pimínt ái năntinésu.* (Terenul din Nonti este roditor.) Dms s.v.; *Báfca di čárnit tribuđáști sá-ú sâpóm ántnu iárnă, díntru cá nğăua și plóli s-la făcă locu birikitlii.* (Grădina de duzi trebuie să o sâpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap¹ 52/40; *Lócur birikitlii.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. *bereketli* (mac. *beriketlija*, bg. *bereketlija*).

birinđi vezi **birinđiă**.

birinđiă, *pl. birinđii adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Birinđiă ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Birinđi áskér.* (Ostaș de

frunte.) Dms s.v.; *Birinđi rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.; *Birinđi tăcóm.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **birinđi**.

Et.: tc. *birinci* (mac. *birinđija*).

Birislav vezi **Birislăv**.

Birislăv *n.pr.* Can¹ 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Birislav** (Cap 40).

Et.: sl. *Borislav n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birikét vezi **birikét**².

birnivéc vezi **bărnăvéc**.

biru *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra biru, bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De, biru, de!* (De, măi voinicule, de!) Cap² 167/43.

Et.: mac. *biro*.

bisăliiă, *pl. bisălii adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam uom bisăliiă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viruêș án țela că-i bisăliiă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. *besalija*.

biserică vezi **băserică**.

biser, *pl. biser s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fîăta con zărăđiğă, ái căđiđu trindăfi' din ruăst, áră con plănđiğă, ái curău bisjăr din uócfl.* (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au vrină fğătă cári con plănđiğă, an loc di lócrum, ai căđiğău biser din ócfl.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bisjăr**.

Et.: mac., bg. *biser*.

biserică vezi **băserică**.

biserică vezi **băserică**.

bisjăr vezi **biser**.

bisimjăt-cămin vezi **bisinét-cămen**.

bisinét-cămen *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Duăuă cuálbi di bisimjăt-cămin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimjăt-cămin**.

Et.: mac. *bescenet kamen*.

bisiricós, bisiricósă, pl. bisiricós, bisiricósi
adj. Can¹ 189; Cap 35 s.v. *bășărică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunđnéř!* *să și mult bisiricós.* (Locuitorii din *Lunđň* sunt și foarte bisericoși.) Can T¹ 263/1.

Et.: din *biserică* + *-ós*.

bismáki *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine.

[*Ficóru*] *antręazi bismákili li ăngľtă.* ([Feciorul] înghite boabele de struguri întregi.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminită vezi *besminită*.

Bistrița *n.pr.* Pap M² 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nónti*.

Et.: sl. *Bistrica*.

bístru, bístră, pl. bístri, bístri *adj.* Pap¹ 32; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tări úbavă ápu, bístră și ráři.* (Apă atât de bună, limpede și rece.) Cap² 101/27; *Ţéla ficóri!* *bişură di la bístra čésmă.* (Feciorii băură de la fântâna cea limpede.) Cap² 48/26; *Jo beu apă ráři din izvóará bístri.* (Eu beau apă rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Ţéru ra bístru și plin di stęáli.* (Cerule era senin și plin de stele.) DP 84/26; *Ócľi bístri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. *bistar* (*bistra*), bg. *bistăr* (*bistra*).

biş, pl. biş *s.m.* Cap 40; Dms. Insectă de culoare albastru închis; gândac, bondar. *Biş vęárdi.* (Gândac verde; cățelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biş din báligă.* (Gândac de balegă.) Cap 40 s.v.; *Biş ămpuțót.* (Gândac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mai ăncóla flo únă bubáľcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de balegă și un bondar.) Cap² 91/37; *Móntiza, ca li urdinó úómu fęátılı, vini și biju.* (Dimineata, când puse omul fetele în rând, veni și bondarul.) Cap² 92/43.

Var.: *bij*.

Et. cf. alb. *bishë*.

bişănós, bişănósă, pl. bişănós, bişănósi
adj. Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Băşinos. F i g. Obraznic. *Bişinós măgár!* (Măgar băşinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: *bişinós*.

Et.: din *bişună* + *ós*.

bişătúra, pl. bişătúr *s.f.* Can¹ 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Băşină.

Et.: din *bişós* (s.v. *bes*) + *-ătúrá*.

bişcă, pl. bişki *s.f.* Cap 40; Dms. 1. Con de brad sau de pin. 2. Minge făcută din conuri de brad sau coceni de porumb care se foloseşte la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. *biška*.

bişică vezi *bişócă*.

bişicós, bişicósă, pl. bişicós, bişicósi *adj.*

Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bişócă*; Dms. Plin de băşici, băşicat.

Et.: din *bişócă* + *-ós*.

bişikičcă, pl. bişikički *s.f.* Can¹ 189; Cap 40 s.v. *bişócă*; Dms. Băşicuță.

Var.: *bişikičcă* (Cap 40 s.v. *bişócă*).

Et.: din *bişócă* + *-ič(că)*.

bişikičcă vezi *bişikičcă*.

bişină vezi *bişónă*.

bişinós vezi *bişănós*.

bişqaná vezi *bişónă*.

bişócă vezi *bişócă*.

bişónă vezi *bişónă*.

bişócă, pl. bişót și bişóki *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Băşică. *Seqáti bişóř.* ([Apa] face băşici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bişócă di pişát.* (Băşica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bişică di porc.* (Băşica porcului.) Dms s.v.; *Bişică di pęášti.* (Băşica peştelui.) Dms s.v.; *Bişit di ploáľă.* (Băşici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: *bişică, bişócă*.

Et.: lat. *ves(s)ica*.

bişóčcă, pl. bişóčki *s.f.* Dms. Băşicuță.

Et.: din *bişócă*, prin substituția finalei *-ócă* cu *-óčcă*.

bişónă, pl. bişón *s.f.* Pap² 59; Can¹ 189; Cap 40; Dms. Băşină. *Bişónli ca răzvrăřóřă, si fęsiră şqáriř.* (Băşinile dacă se vorbiră, se făcură şoareci.) Pap M² 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bişóni goáli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap² 218/11.

Bişóna lisitáľă. Băşina vulpii [= un fel de ciupercă otrăvitoare]. Can¹ 190 s.v.

♦ *Cu bișoîn nu si âmplă stómna.* (L i t. Cu bășini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: **bișină** (Can¹ 189), **bișonă**.

Et.: lat **bissina*.

bișós vezi **bes**.

bitárnác, **bitárnácă**, *pl.* **bitárnăț**, **bitárnácĕki** *adj.* și *s.m.f.* Pap¹ 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din **bitórn** + **-ác**.

bitárnęąsti vezi **bitárnęsti**.

bitárnęătă vezi **bitárnętă**.

bitárnés, **bitárnésă**, *pl.* **bitárnęst** *adj.* Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânesc; vechi.

Var.: **bitárnesc** (Can¹ 190; Cap 40 s.v. **bitórn**; Dms).

Et.: din **bitórn** + **-esc**.

bitárnęsti *adv.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrânește.

Var.: **bătárnęąsti** (Cap 36, 40 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-ęsti**.

bitárnętă, *pl.* **bitárnęt** *s.f.* Can¹ 190; Cap 36, 40 s.v. **bitórn**; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrânețe. *La vięa fat mým-sa ân bitárnęătă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrânețe.) MP 12/3; *Bitárnęătă-ĭ mănćósă.* (Bătrânețea este grea.) Cap² 187/16; *Çon ver si trăĭș rău, ân tinirętă ili âm bitrânętă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinerete sau la bătrânețe?) Cerna T; *Mi júnsi bitárnęta.* (Mă ajunsese bătrânețea.) Cerna A/508.

♦ *Dună ân tiniręătă ca si-ț ĩ áflă la bătárnęătă.* (Adună la tinerete ca să ai ce găsi la bătrânețe.) Cap² 167/22.

Var.: **bătárnęătă** (Cap 40 s.v. **bitórn**), **bitárnęătă**, **bitárnĭătă**, **bătrânęătă**, **bitrânęătă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrânętă**, **bitrânĭătă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinęătă** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din **bitórn** + **-ętă**.

bitárnĭătă vezi **bitárnętă**.

bitárnĭác vezi **bitárnĭác**.

bitárnĭác, *pl.* **bitárnĭácĭ** *adj.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. **bitórn**; Dms. Bătrâior.

Var.: **bitárnĭác** (Cap 41 s.v. **bitórn**).

Et.: din **bitórn** + **-iác**.

bitárnĭós, **bitárnĭósă**, *pl.* **bitárnĭós**, **bitárnĭósĭ** *adj.* Dms. Bătrânicos, cu înfățișare de om bătrân. *Bitárnĭósă noastră múmă [ári ócĭ lu dęádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătárnĭós vâmpĭr, tu la făsęș țĭsta lucrú.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuși lucrul acesta.) Cap² 136/43.

Var.: **bătárnĭós**.

Et.: din **bitórn** + **-iós**.

bitárnĭmĭ *s.f.* Can¹ 190. Bătrânețe.

Et.: din **bitórn** + **-ĭmĭ**.

bitér *adv.* Dms. Rău. *Cum si trăĭc! Di bitĭăr maj bitĭăr.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri albă vidęălă.* (L i t. [Să-ți fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viață.) Dms s.v.

Var.: **bitĭăr**.

Et.: tc. **beter** (mac., bg. **beter**).

bitĭăr vezi **bitér**.

bitligán vezi **pitligán**.

bitórn vezi **bitórn**.

bitórn, **bitórnă**, *pl.* **bitórnĭ**, **bitórnĭ** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spúnim noi că im román, mic cu mári, tinir, bitórnĭ.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M¹ 29/21; *Júnsi la únă căsă ĭúndi ra únă bábă bitórnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M² 149/40; *La prind fócu fićóriĭ, ĭes la foc și ómiñ bitórnĭ și si nćresc la foc tótă nóptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc și oamenii bătrâni și se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T¹ 268/11; *Górnițu la flaj și ĭo, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat și eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: **bitórn**, **bitrân** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/1, 7).

Et.: lat. **betranus** (=veteranus).

bitrân vezi **bitórn**.

bitrănegață vezi **bitărnéță**.

bitrănéță vezi **bitărnéță**.

bitrăniță vezi **bitărnéță**.

bitrineață vezi **bitărnéță**.

Bituța *n.pr.* Can¹ 190. Orașul Bitolia.

Et.: sl. *Bitola*.

bîuc vezi **bîluc**.

bîvol vezi **bîvol**.

bîvol¹, *pl. bîvol* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tălară trei bîvol!* (Tăiară trei bivoli.) Cap² 110/41; *Upinți aș li dără ômini!* *di cōjă di boy, di cal și di bîvol.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *Bun, îo s-ti duc an disupra lûmi, amă să âfliș doj fôjîlur di bîvol!* (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găsești [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M² 149/10; *Noj putem s-ti scoțim di ua țupră, ama si âfli cārni di nuău bîvo!* (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănâncă cot un bîvol.* (L i t. Mănâncă cât un bivol. = Mănâncă fără măsură.) Cap² 168/7.

Var.: **bîvol**.

Et.: mac., bg. **bîvol**.

Bîvol² *n. pr.* Pap M² 173/28; Cap 41 s.v. *bîvol*. Nume de loc în *Cîpă*.

Et.: **bîvol**¹.

bivolčac, *pl. bivolčat* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 40 s.v. *bîvol*; Dms. Bivol tânăr.

Et.: din **bîvol** + **-čac**; cf. și mac., bg. *bivolče*).

bivolîță, *pl. bivolîți* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *bîvol*; Cerna A/862; Dms. Bivolîță.

Var.: **bivolîță** (Pap² 59).

Et.: mac., bg. **bivolica**.

bivolîță vezi **bivolîță**.

bizés, **bizescă**, *pl. bizést* *adj.* Dms. Care aparține beifului, boieresc. *Di âgrili bizést nițicări nu si cãpnă.* (De ogoarele boierești nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

Var.: **bizesc** (Dms).

Et.: din **beg** + **-esc**.

bizesc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisiri**, **bizirisîj**, **bizirisit** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urî, a se sătura. *Âñ țî bizirisî cu bânărja.* (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. *bezirmek*.

blagoslovés vezi **bluguisés**.

blagoslovít vezi **blugusuvít**.

blaguslúvés vezi **bluguisés**.

blagusuvés vezi **bluguisés**.

blagusuvít vezi **blugusuvít**.

Blaguvét *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creștină; Buna Vestire, Blagoveștenie.

Et.: mac., bg. *Blagovec*.

blaguvisés vezi **bluguisés**.

blánă, *pl. blon* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41. 1. Scândură groasă, blană de lemn. 2. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu foărfitili tállă blon.* (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecel. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi și uscate.) Cap² 168/11; *N'-turéști blon.* (Îmi toarnă baliverne.) Pap M² 63/7.

Et.: bg. *blana*.

blánăv, **blánăvă**, *pl. blánăv*, **blánăvi** *adj.* și *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 1. Fără gust. *Mângă blánăvă.* (Mâncare fără gust.) Dms s.v.; *Apu blánăvă.* (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. 2. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. 3. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blon spuni.* (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

Var.: **blánăv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. *blanav*.

blăstim, **blăstimări**, **blăstimăi**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámna [...] si anvirinó și lla blăstimó.* (Balaurul [...] se supără și îi blestemă.) Cap² 151/9; *Ja lla blăstimó.* (Ea îi blestemă.) Cap² 100/14.

Et.: lat. *blastemare*.

Blăța *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nônti*.

Et.: sl. *Blaca* (der. de la *blato* ‘baltă’)

Blăța Mări *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mári*.

Blăța Mică *n.pr.* Cap 41 s.v. *Blăța*. Nume de loc în *Óșiñ*.

Et.: din *Blăța* + *mică*.

blazéi *adv.* Pap² 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-I la ȕista ȕom.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra, fártáti, búnă zúyă! Țe-ȕ ȕista raát tȕu? Blázéȕ áȕ bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M² 160/18.

Var.: **blázéȕ**.

Et.: mac., bg. *blaze*.

blazéȕnit vezi **blázéȕnic**.

Blădítă *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. *Bledica* (der. de la *bled* ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

blágúnă, *pl. blágúná* s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. *blagun*.

blágúsóf vezi **blugusóv**.

blánáv vezi **blánáv**.

blánés, **bláníri**, **bláníȕ**, **blánít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blánă*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la *blánă* (2).

blásnés, **blásniri**, **blásniȕ**, **blásnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A răsări, a lumina.

Et.: mac. *blesne*, bg. *blesna*.

blásniri, *pl. blásnir* s.f. Cerna A/1589. Răsărit. *Áltáru cútru blásnirȕa lu sȕarli áȕ zánvártít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărit.) Dms s.v. *altár*; *La blásnirȕe sȕrli.* (La răsăritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi **blásnés**.

blástém, *pl. blástémi* s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blástému cá Ștefán, cu ra fȕtă, si fȕsi fiȕór.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap² 151/11.

Fac blástém. A blestema. *Cáru, an drúmu ȕista cȕa, pri múnti, si spársi și ȕéla túntȕa fȕsi blástém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M² 156/39.

♦ *Blástémili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t.

Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M² 63/5.

Et.: der. postverbal de la *blástim* (**blástimári**).

blástimát, **blástimátă**, *pl. blástimátȕ, **blástimáti** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestemat. *Blástimátă di lúmi și di Dȕómnu, L'umníȕa cátilín, cátilín áș mȕári.* (Blestemată de lume și de Domnul, L'umníȕa încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blástimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Taȕ, bre blástimátuli, dósta plȕnsiș!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M² 61/8.*

Et.: vezi *blástim*.

blázéȕ vezi **blazéȕ**.

blázéȕnic, **blázéȕnică**, *pl. blázéȕniȕ, **blázéȕniȕi** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéȕ*; Dms. Fericit. *Blázȕáȕniȕ sa tătȕni!* *cu fiȕór pricupsít.* (Fericiți sunt părinții cu copiii pricopsiți.) Cap² 207/16.*

Var.: **blazéȕnit** (Cap 41 s.v. *blazéȕ*).

Et.: din *blazéȕ* + *-nic*.

blicnés, **blicniri**, **blicniȕ**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can¹ 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. 1. A zvâcni, a țâșni, a izbucni. *Lisíȕa cá blicni și aȕ vizú [ȕúva], op, di pri lup áș si nápicái án ȕúvă.* (Vulpea când zvâcni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap² 118/28; *Blicni lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicni gnoj din čirȕáȕ.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. 2. (Despre apă) A inunda. *Éza dúpu plȕájă gárdina áȕ blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. *blikne*, bg. *blikna*.

bliznác, **bliznácă**, *pl. bliznátȕ, **bliznáȕi** *adj.* și *s.m.f.* Pap² 59, 196; Can¹ 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. 1. Geamăn.*

Cumșijca săldi bliznăț rudcăști. (Vecina naște numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznăț.* (Frați gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prună bliznăcă.* (Prună care crește lipită de altă prună.) Cap 42 s.v.

2. Model de broderie care se face pe mânecile cămașilor.

Var.: **pliznăc** (Pap² 196).

Et.: mac., bg. **bliznak**.

bliznă s.f. Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oțel, fier. *Dără un cunac di er și cu ușa di bliznă.* (Face un palat de fier și cu ușa de oțel.) DP 59/23; *Čóru bóru, do-ń un [dinti] di blizna, na-ť un di os.* (*Čóru bóru* [= tu cioară și tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ți un [dinte] de os.) Pap M² 47/18; *Om júni ca blizna.* (Om voinic ca oțelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. **blizna**, bg. **blizná**.

bliznés, blizniri, blizni, bliznit vb. IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naște gemeni. *Mulfăre blizni.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. **blizni**.

blǎndă vezi **blǎndă**.

blǎndă s.f. Can¹ 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **blǎndă** (Dms).

Et.: lat. **blanda**.

blor, pl. **blor** s.m. Pap² 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. **blor** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguisés**.

bluguslúvít vezi **blugusúvít**.

blugusóv, pl. **blugusóvi** s.n. Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bluguisés*; Dms. Binecuvântare. „*Ţivá nu voĵ*”, *zisi uómu*, „*túcu un blugusóv sá-ń dai*”. („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”) DP 30/7; *Si dúsi árá la téla dǎdu ŧi vǎ sirbít anaínti s-aĵ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap² 26/7; *Dúpu blǎgusóf, la sǎrúťá tǎniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T² 122/6.

Var.: **blǎgusóf**.

Et.: mac. **blagoslov**.

blugusúvés vezi **bluguisés**.

blugusúvít, blugusúvítă, pl. **blugusúvít, blugusúvítii** adj. Pap² 59; Cap 42 s.v.

bluguisés; Dms. Blagoslovit, binecuvântat. *Blagusúvít si ieş.* (Binecuvântat să fii.) Cap² 102/29; *Bluguslúvítă si ieş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap² 38/29; *An blugusúvít.* (An blagoslovit.) Cap 42 s.v. *bluguisés*; *Cuŧitáşu ra blagoslovít.* (Cuŧitaşul era blagoslovit.) Pap M² 166/7.

Var.: **blagoslovít, blagusúvít** (Pap² 59), **bluguslúvít, blugusúvít** (Cap 42 s.v. *bluguisés*).

Et.: vezi **blugusúvés** (s.v. **bluguisés**).

bluguisés, blugusúviri, blugusúvii, blugusúvít vb. IV. *Tranz.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A blagoslovi, a binecuvânta. *Au blugusúvi ápa și unǎúără si fǎsi ápa blugusúvítă rakíĵă.* (Binecuvântă apa și deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap² 53/3; *Nápcum la blagoslovi și la zisi: creştiť și iť mulĵ [și va fáŧiť mulĵ].* (Apoi îi blagoslovi și le zise: creșteți și vă înmulțiți [și vă faceți mulți].) Pap M² 147/34; *Ţista dǎđadu ra Dómnu și, cǎ-ŭ bluguslovi ápa, diŭnǎóără prucuró čǎşma rákíĵă.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu și, dacă binecuvântă apa, dintr-o dată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés, blagusúvés** (Cap 42 s.v.), **blagusúvés** (Cap 42), **bluguisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés, blugusúvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. **blagosloviti**.

blugusúvít vezi **blugusúvít**.

bluzéi s. Pap¹ 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. **blazé**.

bo interj. Exclamație prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lucrú!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. **μπο**, alb. **bobó** DDA 280 s.v. **bobó**).

bǎdnic vezi **bǎdnic**.

bǎns, pl. **bǎns** s.m. Dms. Bucată de pământ. *S-nǎ dúŧim s-lǎ dǎrǎm iǎzu și sǎ purtǎm bǎns.* (Să mergem să facem iazul și să cărăm bucăți de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré**.

bǎră vezi **bǎri**.

bğári¹ vezi **bğri**.

Bğári² *n.pr.* Pap M² 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bğri**.

bğășă vezi **boș**.

bob *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. **1.** Bob, grăunte. **2.** Fasole. *Bob di minútu, bob cāmpunesc.* (Fasole mărunță, fasole de câmp). Can¹ 190; *Áfi la leu trei cārbún, trei gārnúță di bob și trei cāțól di al.* (Apoi se iau trei cărbuni, trei boabe de fasole și trei căței de usturoi.) Pap M² 106/6; *Bob si ziti la fāsulíje.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Că işă bóbu, ál prășám priună cu gārnışóru.* (Când răsărea fasolea, o prășeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La prima prășiri [...] si sādés bóbu și tícflí.* (La primul prășit [...] se sādesc fasolea și dovleci.) AtaM 350/24; *An am únă bábă, bob sēmină.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T¹ 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap² 59 s.v.; *Bob șarót.* (Fasole pestriță.) Pap² 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap² 59 s.v. *Bob di măccātu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can¹ 190.)

♦ *Anviát poj p la iert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M² 80/8.

Et.: mac., bg. **bob**.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.: vezi **bob**.

bobăréc vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópcă**.

bócfă, *pl. bócfi* *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: **bóčvă** (Cap 43).

Et.: mac. **bočva** (bg. **báčva**).

bóčvă vezi **bócfă**.

bod, *pl. bódur* și **bódi** *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albină.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la Kír-kél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo picúru și cu suflărça, cu suflărça áj la scuási cu ácu búádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Măgáru*

si ntápă cu bódu. (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușă.) Cap 42 s.v.

Bódu din gārtlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lă buríc.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anviátúra nu si nșără cu bódu-n cap.* (Învățătura nu o înșiri [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap² 192/18.

Var.: **but¹** (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodés vezi **budėj**.

bóeră vezi **bğri**.

bogát, bogátă, *pl. bogát, bogáti* *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. **bogat**.

bogățilă *s.f.* Cap 43 s.v. *bogát*. Bogăție. *Júnili cu fğáta tricúră vğácu cu bogățilă.* (Tânărul și fata au trăit în bogăție.) Cap² 132/34.

Et.: din **bogát** + - **ilă**.

Bogoródiță vezi **Buguródiță**.

bói *s.f.* Statură. *Mult unizés cu Cráli Márca lă kept[...] túcu și lă bói.* (Mult semeni cu Cráli Márca la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. **boy**.

bójeră vezi **bğri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nğnti*.

Et.: bg. **Boža** ('mac sălbatic').

Bójigrob *s.n.* Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fğáta [...] vğá țirút izin di la tát-su să si dúcă la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. **Bož grob**.

bólen, bólnă, *pl. bólnă, bólni* *adj.* Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. **bolen**.

Bóliglav *n.pr.* Can¹ 190; Can T² 107/17. Nume de loc între *Lumnă* și *Cúpă*.

Et.: mac. **Boliglav** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vráh* 'vârful cel mai de sus', BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniță, *pl. bólniți* *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudi să si ânloășă Cráli Márcu și să zácă prin bólniți.*

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Mărcu* și să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Și căzúj luoș și ram la nusucumú, la buólniță, și mi feș inhiriși.* (Și am căzut bolnav și eram la nusucumú, la spital, și mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **buólniță**.

Et.: mac., bg. **bolnica**.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: bg. **Bolovan** ('stâncă') (BER I 29).

bólčă, *pl. bółki* *s.f.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Și di țestă ti plonč, ampirati? Saldi țesta să-ț ă bółčă!* (Și de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M² 165/29.

Et.: mac., bg. **bolka**.

bombărés vezi **bumbărés**.

bópcă, *pl. bółki* *s.f.* Pap² 59, 60; Can¹ 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. 1. Bob, grăunte. *Bábki álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. 2. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuști. *Ișó lúpu an urmán și mánco vrină jărbă și vrină buápcă di căzbin.* (Ieși lupul în pădure și mănca ceva iarba și ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbkí di smărçácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. 3. Nasture. *Li cusúj bółkili lá cămçășă.* (Am cusut nasturii la cămașă.) Dms s.v. 4. Pastilă. 5. Model de broderie. 6. Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidçală. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **buápcă**, **buópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din **bob** (1.) + **-că**.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: sl. **Borka** (cf. bg. *borika* 'pin alb', BER I 67).

bór *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. **bor**.

boré vezi **buaré**.

borğ, *pl. bórğur* *s.n.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani).

Spričca [...] jo-ų ded la ōmpirātu pri borğ. (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ș ve borğ la ampirātu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M² 136/11; *Na, iųă si-ț la plătjăs buárğų iųăla.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

♦ *Bórğų áj miti!* *la uom.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T² 110/20.

Var.: **buárğ**.

Et.: tc. **borç**.

borğiliă vezi **burğliă**.

borğliă vezi **burğliă**.

borğilių vezi **burğliă**.

boș¹, *pl. bóșă și bóși* *s.n.* Pap¹ 34, Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms.

1. Testicul. 2. Nume de floare.

Bóșu cucótułuj. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

♦ *Al' dēdi bóășili.* (L i t. I-a dat boășele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M² 63/17; *Ștētă la réti să-l cădă bóășili.* (L i t. Așteaptă să-i cadă boășele berbecului castrat. = La paștele cailor, niciodată.) Pap M² 63/14; *Ca çon la cățó Dómnu di bóășă.* (L i t. Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap² 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la *pl. bóșă* (**bóși**) < lat. *bursa* (DLRM).

boș² *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boș di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: **boș¹**.

bóșnic, *pl. bóșniț* *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămașă. *Bóșnic di cămçășă.* (Clin la mâneca de cămașă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. **bočnik**.

Bóță *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óșiń*.

Et.: mac., bg. **Boca** ('vadră, găleată').

Bóțăla *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bóță*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **Bóță**, *gen.*

bóțcă, *pl. bóțki* *s.f.* Dms. Excrescență; vârș, țepă. *Brúca ári bóțcă.* (Buba are vârș.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bóțki.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bocka*.

boṽ, *pl. boi* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1-7; Dms. **1.** Bou. *Upinṽli aṣ li dāră ômiñi'l di cõjã di boṽ, di cal și di bîvul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T¹ 265/11; *G'iîám cu neç ágrî, cu neç stuócã, vëm câpri, vëm uoî, buoî, vaṽ.* (Trăiam din puțin pământ, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Âñ toámna si árãu ágrili cu bóil' și cu árát.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doj fur fṽsirã laf ca sã fúrã bóil.* (Doi hoți se înțeleseră ca să fure boii.) Pap M¹ 26/3; *Ámi bóil' jîndi t-a?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap² 55/6; *Am un boṽ roṣ, jîndi si cúlçã jãrbã vṽárdi nu jãsi.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarbă verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul.]) Cap² 155/12; *Vîṽl vinî la míni, boṽ sã fúgã, ṽivã nu nvîṽ, cã ári cap fãrã criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învățat, că are cap fără minte.) Pap M¹ 20/35; *Aj, bóuli, sã o bej vâlça.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; **2.** **Boi**, *pl. art. Bóil'* Pap² 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóil' ies lã dârça zórfl.* (Carul-Mare răsărea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boṽ*, *Dḡádirã Bóil' únã struminári.* (A răsărit Carul-Mare la [o înălțime de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

Bóu Dómnului. Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boṽ*, **Boṽ-di-báltã.** Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boṽ*, **Cu uóc'lu bóulu.** Joc de copii. Pap M² 91/1.

♦ *Di cõárnili bójlor.* (L i t. De coarnele boilor [se țin]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Di fînça bóulu.* (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap² 185/9; *Óclu stãpónului l-angrãșã bóil.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T² 112/23; *Axénu boṽ túcu maî gras áj.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap² 168/18; *Cári fúrã un uoṽ fúrã ș-un boṽ.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T² 111/26; *A'l si fitó bóu.* (L i t. Îi nascu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M²

63/11; *Cu boi'l nu si tráçfi.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap² 168/21.

Var.: **buãṽ** (Cap 43 s.v. *boṽ*).

Et.: lat. *bovus*.

boṽćác vezi **boṽćúc**.

boṽćúc, *pl. boṽćút* *s.m.* Can¹ 190; Cap 43 s.v. *boṽ*, Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: **boṽćác** (Dms).

Et.: din *boṽ* + *-ćúc*.

boṽjés vezi **bunãjés**.

boṽréṽ vezi **buaré**.

boz¹, *pl. boj și bózi* *s.m.* și *n.* Cap 43.

1. Soc. **2.** Fructul platanului. *Ancãrcó boj di jãvur ân loc di cãstõñã.* (Încărcă fructe de platan în loc de castane.) Cap² 45/19. **3.** Os de pește. *Con au ardicãra mãsa, buãzili di pãṽṽti ja turirã dúpu cãsã.* (Când strânsesă masa, oasele de pește le aruncară după casă.) MP 124/11; *An cõtîjã s-nu ti pucãṽ, cã ári buãz și s-nu-ṽ cãdã ân uóc'fl!* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: **buãz**.

Et.: mac., bg. *boz*.

Boz² *n.pr.* Cap 44. Numele unei mahalale în *Nónti*.

Et.: vezi **boz**¹.

bózã *s.f.* Can¹ 190; Cap 44; Dms. **1.** Bragă.

Biṽjîj únã bózã. (Băui o bragă.) Dms s.v. **2.** Tărâțe opărite care se dau la animale, mai ales la porci; uruia. *Bóza li ângrãșã vîtili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *boza* (tc. *boza*).

bódnic, *pl. bódnîṽ* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; Dms. **1.** Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbátu [...] le trej lémni, dózã supṽṽr și un gros, cãri li zîṽim bódnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bódnic*, le pune pe foc.) Can T² 105/27. **2.** Ajunul Crăciunului. *La noj vem adét dirép Cãrcún, la Bódnic, fac mul'érli un puclón.* (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T² 105/20.

Var.: **bqádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. *bádnik*, mac. *badnik*.

bóri, *pl. bor s.f.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cən mi zasúflă bǫárǵa, pimintu nu mi ancápi și jo sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ține pământul și eu, sârmanul, mă fac nevăzut.) Pap M² 139/24; *Ácu nu na cálisjǵș [la nuntă], si zăbutim únă buári silnică.* (Dacă nu ne poștești [la nuntă], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Áj nǎ vrǵami cu bǫári.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫári nǵágrǎ.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫári cu nǵáúǎ.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫárǵa cu nǵáúǎ bǎti di cútru Cujúc.* (Viscolul bate dinspre [muntele] Cujúc.) Cap 42 s.v.; *Bǫári di Zǫna.* (Vânt care bate dinspre [muntele] Zǫna.) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bóri di cǎtún áj un múnti.* (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T¹ 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numește vântul puternic care suflă vara, în Lúnđń și Birislǎv, dinspre muntele Zǫna.] Pap M² 40/9.

♦ *Pri bǫári-I zif.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbești în vânt.) Cap² 168/16; *Cum ti turí bǫárǵa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap² 70/12.

Var.: **bǫără** (Pap² 59), **bǫári**, **bóerǎ** (Wild h. 11/1), **bóierǎ** (Wild h. 11/1), **buári**.

Et.: lat. *boreas* (DLRM); cf. gr. *μῆρα* (pentru forma **bǫără**, **bǫrǎ**).

bra vezi **bre**.

bra-bíc *adv.* Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, cǎ si ǎnvirinǒ, bra-bíc, di la lo di urǵǎ di cǎ la tutcái, tutcái cap ǎn cap, șlósca lǎ fǵási.* (Márca, dacă se supără, nici una nici două, îi luă de urechi, îi pocni zdravăn cap în cap, chisăliță îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brăcăzúm**.

brădăviță vezi **brădăviță**.

bradivită vezi **brădăviță**.

brăduviță vezi **brădăviță**.

brădvǎ, *pl. brădvi s.f.* Cap 44; Dms. Bardă.

Var.: **brăvdǎ** (Cap 44 s.v.)

Et.: mac., bg. *bradva*.

brad, *pl. brađ s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. *breth*.

Brađ di čirés *n.pr.* Pap M² 173/39; Cap 44. Nume de loc în Lúnđń.

Et.: *brađ + di + čirés*.

brână, *pl. bráni s.f.* Cap 44. Grapă, boroană.

Et.: mac., bg. *brana*.

brásliveț vezi **brăslăvét**.

braț, *pl. brățǎ și bráti s.n.* Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1.** Braț. *Áș punǵ un criștin cu pári să lǎ țǫnǎ máxǒmu ǎn brățǎ și să lǎ bǎtizǎ.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T¹ 263/35; *ǐel, zǎngonisít, lu lo máxǒmu ǎn brățǎ.* (El, foarte grăbit, luă pruncul în brațe.) Cap² 77/14; **2.** Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsă cu cele două brațe; unitate de măsură de lungimea unui braț. *La flǎrǎ fičǒru, di ǐundi ra ca di treǐ ań, la flǎrǎ ca di șapți ań, ǎn furnǎ și cu un braț di cǫrț ǎntru ǐel.* (Găsirǎ feciorul, de unde era de vreo trei ani, îl găsirǎ ca de șapte ani, în cuptor, și cu un braț de cărți înaintea lui.) Cap² 99/8; *Un braț di lǵámni.* (Un braț de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tǔórtu nǵoǐ lǎ mirím cu brățu.* (Noi măsurăm tortul cu brațul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. *brachium*.

Brățe *n.pr.* Pap M² 173/40; Cap 44 s.v. *braț*. Nume de loc în Úmǎ.

Et.: *braț*.

brăvdǎ vezi **brădvǎ**.

brávu *interj.* Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. *bravo*, gr. *μῆρα βο*.

brăzdǎ, *pl. brǒjd, brǒjđur (brǎjđur) și brǎzdi s.f.* Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4-6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4-6; Dms. **1.** Brazdă, fâșie de pământ răsturnată de plug. *Lúdi [...] trǎgni únǎ brăzdǎ.* (Lúdi [...] trase o brazdă.) MP 232/13; *Rǎstupǵá-ti-n brăzdǎ!* (Ascunde-te în brazdă!) Cap² 19/2; *Rárița, pri ǐundi trǒți, brăzdǎ dǎrǎ.* (Plugul, pe unde trece, face brazdă.) Dms s.v. P. e x t. Bucată mică de pământ. *Cu únǎ brăzdǎ di loc va si ǵǐúscǎ.* (Cu o bucată mică de pământ vrea să trăiască.) Dms s.v. **2.** Jgheab; pârâiaș; șanț de irigație;

ogaș. *Pișim brázda să uy dăróm și nápcum să vädím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car.* Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ân brázdă.* (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lęa válęa, și brázda ti pőártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și părăiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap² 215/15; *Nu ștíă nîți únă brázdă.* (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap² 168/34.

Et.: sl. *brazda* (mac., bg. *brazda*).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărőcă**.

brăcă vezi **bărőcă**.

brăcăjés, brăcăiri, brăcăii, brăcăit vb.

IV. *Tranz. și refl.* Dms. 1. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uy lę lingura, ăy brăcni ân cőrbă și a'l la púsi ân rost cum țerę.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di căpu luę, ân zid, ăj brăcnită cälőcca luę până lă mánér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măjă și si brăcnę ân mulțimi.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ăș li brăcni mőnli ân lőtu din căpistęari.* (Își înfipte mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ă'l la brăcni zęăjtu ân očl.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcni cāmșli.* (A băgat cămășile [= le-a pus la înmuat.]) Dms s.v.; *Brătnę-la șticu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brătnés.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcnę ân țor lucrí.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. 2. A se murdări, a se mânji. *Fičóri'l sa că pőři'l, mult si brăculés.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnés, brăculés** (Dms s.v.), **brățăjés** (Dms s.v. *brătnés*), **brătnés** (Dms), **bruculés** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. *brknuva*, bg. *brăkvam*.

brăcăzúm, pl. brăcăzúmur s.n. Pap¹ 34; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...]* *tręti*

prin șáya di izmęni, alíz pri crúți. (Brăcinarul [...] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T¹ 264/18; *Izmęnili [...]* *si lęęă cu brăcuzúnu.* (Izmenele [...] se leagă cu brăcinarul.) Can T¹ 264/17; *Túnțę la scősi brăcăzúnu și a'l la púsi la mręă și cătő un pęști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreajă și prinse un pește.) Cap² 55/15; *Șáya di izmęni ân cări ântră brăcăzúnu.* (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivéc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap¹ 34; Pap² 59), **brăcăzún, brăcuzúm** (Can¹ 191), **brăcuzún, brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. *μπρακαζούνι* (Cap 44), *βρακαζώνι* (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnés vezi **brăcăjés**.

brăculés vezi **brăcăjés**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brăccă, pl. brăčkí s.f. Can¹ 191; Cap 44. Zbărcitură; cută.

Et.: mac. *brčka*, bg. *brăčka*.

brăccăv, brăccăvă, pl. brăccăv, brăccăvi *adj.* Cerna A/95, 152; Dms. Zbărcit; cutat.

Var.: **zbrăccăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. *brčkav*, bg. *brăčkav*.

brădăvítă, pl. brădăvítur și brădăvítí s.f. Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. 1. Neg. 2. Pistrui.

Var.: **bărdăvítă** (ALR I, 1, h. 51/013), **brădăvítă** (Can¹ 191), **bradivítă** (Dms s.v.), **brăduvítă** (Can¹ 191), **brăduvítă** (Cap 44 s.v.), **părăduvítă** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. *bradavica*.

Brădét n.pr. Pap M² 172/12; Can¹ 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în Úmă.

Var.: **Bărdét** (Pap M² 172/12).

Et.: din *brad* + *-ét*.

brăduvítă vezi **brădăvítă**.

brăjdár vezi **brăzdár**.

brăn vezi **brøn**.

brână vezi **brőnă**.

brănđă vezi **brőnză**.

brănés vezi **bărnujés**.

brăncél, *pl. brăncălă* *s.n.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 44, 72 *s.v. clóput*; Dms. Clopoțel de aramă care se atâră la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunăy călil, cări cu brăncălă, cări cu clópuț.* (Începeau să sune [= să se audă] caili, care cu clopoței, care că tălăngi.) Can T¹ 276/2; *Uzám brăncălăli cum dăngăreăy pri dúpú cása nõastră.* (Auzeam clopoței cum sunau în spatele casei noastre.) Dms *s.v.*

Et.: bg. *brăncilo* (BER I 83); cf. și mac. *brmči* 'a răsuna'.

brăscăjés vezi **prăscăjés**.

brăslăvét, **brăslăvétă** *pl. brăslăvét*, **brăslăvétî** *adj.* și *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birislăv*. *Nuõj, cõn ram fiçúor, lă păștēm buóil și nă burvēm cu brăslăvétî!* (Noi, când eram copii, pășteam boii și ne amestecam cu cei din *Birislăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brăslivēț** (Cerna A/7), **brislivēț** (Cerna T).

Et.: din *Birislăv* + *-ēț*.

brăsnés, **brăsniri**, **brăsnîj**, **brăsnít** *vb.* IV. *Refl.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u deădi birbētili la lup cu cõarnili pri spõț, lúpu s-brăsnî să ișă [din cásă].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M² 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 *s.v.*).

Et.: mac. *pr̄sne*, bg. *pr̄sna* (cf. Cap 44 *s.v.*).

brășógăr vezi **bărsógír**.

brășleán¹, *pl. brășlén* *s.m.* Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.: bg. *brășljan* (mac. *bršlan*).

Brășleán² *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnçhîn*.

Et.: **brășleán**¹.

brățăjés vezi **brăcăjés**.

brățișor, *pl. brățișóri* *s.n.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. braț*; Dms. Brățișor, braț mic.

Et.: din *braț* + *-ișór*.

brătnés vezi **brăcnés**.

brăzdár, *pl. brăzdár* *s.m.* Dms. Persoană care sapă șanțuri de irigație. *Brăjdáru si punęá sáldi ăn veăra, cãn ra vácătu di vădtręa, undóji meș.* (Brăzdáru era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM

355/201. *Brăjdáru n-u tălõ ápa.* (Brăzdáru mi-a oprit apa.) Dms *s.v.*

Var.: **brăjdár**.

Et.: din *brăzdă* + *-ár*.

brăzdes, **brăzdíri**, **brăzdíj**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 191; Cap 44 *s.v. brăzdă*; Dms. A parcela. *Ăy brăzdím gárdina ăn leș.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms *s.v.*

Et.: mac. *brăzdi* sau de la *brăzdă*.

bre *interj.* Pap M¹ 26/5; Pap² 59; Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, și dũlți cární!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Catõ ansús cõtru țer și zîț:* „bre! și mári čúdă”! (Se uita în sus, spre cer, și zicea: „măi, ce mare minune!”) Pap M¹ 26/5; *Árdiț, bra, fúrna, árdiț di nõu or să iă bun ársă!* (Aprindeți măi, cuptorul, aprindeți-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M² 138/9; *Bri, ómuli, nu n-u spárzi cása!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap² 25/5; *Bră, yámiñ, con ram ăn cavgă, vini un fiçúăr ca ăngál.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] inger.) MP 28/20; *İăl an yă, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidēț, bra, că țęăstă mulári ađ lúdă și nu ștíă țe zburăști!* (Nu vedeți, măi, că femeia asta e ne bună și nu știe ce vorbește!) DP 182/32.

Var.: **bra**, **bră**, **brej** (Cerna A/1994), **bri**.

Et.: tc. *bre* (mac., bg., sb., alb. *bre*, gr. *μπρε*).

bręag, *pl. bręagur* *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. 1. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri bręg și ay flo põarta di raj dișc lřsă.* (Se sui pe deal și găsi poarta raiului deschisă.) Cap² 23/27; *Tricú dițndęa di bręag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms *s.v.*; *La breg púsiră grăňşór sirumáși.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Rápili li truculăy pri bręag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. 2. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap¹ 34.

La scot bręágu. A o scoate la capăt [= A depăși impasul] Dms *s.v. scot*. **Lęađ di bręag.** A o lua la sănătoasa. *Țęla cu birbētili isfris ișõ di cásă și-u lõ di bręag.* (Cel cu berbecul fript ieși din casă și o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

◆ *Si upărõști di zort ca măgáru la breg.* (L i t. Se opintește din greu ca măgarul la

deal. = Se străduiește din greu.) Pap M² 75/9 (cf. și Cap² 212/9).

Var.: **breg**, **bręg**.

Et.: bg. *brjag*, mac. *breg* (pentru varianta **breg**).

bręas vezi **bręaz**.

bręast vezi **bręst**.

bręaz, **bręază**, *pl. brej*, **bręazi** *adj.* Can¹ 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ăn am un boy bręaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap² 159/2; *La bitrăni lă ăn algi pėrlu; bręas.* (La bătrânețe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Bręaz mágár.* (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **bręas**.

Et.: bg. *brjaz* (cf. și mac. *brez*).

Bręaznic *n.pr.* Pap M² 173/41; Cap 44 s.v. *bręaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brjáznic** (Pap M² 173/41).

Et.: sl. *Brjaznik* ('mestecăniș', BER I 76).

breg vezi **bręag**.

bręg vezi **bręag**.

brej vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **bręst**.

bręst, *pl. bręst s.m.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţista bręast ra ăn únă cęastă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap² 77/39; *Si púsi pri un bręst.* (Se sui într-un ulm.) Cap² 44/40; *Să ti duț pri țela bręstu să vez.* (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap² 45/5; *Seęasi fúni di la mágár, li ligó di vrău bręastuluj.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap² 77/41.

Var.: **bręast**, **brest**.

Et.: mac. *bręst*, bg. *brjast*.

bri vezi **bre**.

Brjáznic vezi **Bręaznic**.

bric, *pl. bricęur s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Bricęu si fęasi un múnti di rop tălătęsi.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuțite.) Pap M¹ 14/23; *Dú-ti si fur di căsă un káptin și un bric.* (Du-te să furi din casă un pieptene și un brici.) Cap² 105/7; *Fičórlu lăsă dúpu jel bricęlu.*

(Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap² 105/17.

♦ *Pri bric cęlcă.* (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge țațoș.) Cap² 168/28.

Et.: mac., bg. *bric*.

bricęs vezi **bricęs**.

bricęori *s.f.* Can¹ 191. Bărbierit. *Dúpu bricęęe tınirluj fac unęc gęmbúș.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T² 118/19.

Et.: vezi **bricęs**.

bricęs, **bricęori**, **bricęji**, **bricęót** *vb.* IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1-7, h. 204/1-7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toț fęrtáři! cę s-lă bricęscă tıniru.* (Se adună toți fęrtáři să-l bărbierească pe mire.) Can T² 118/17; *Únă zúyă la lo birbįřru s-la bricęscă și s-la túndă.* (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă și să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bricęș!* (L i t. Să mi-o razi [bărba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bricęs** (Cap 45 s.v. *bric*).

Et.: mac. *bricęi*, bg. *bricęa* sau de la *bric*.

Bri-mjél *n.pr.* Pap M² 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *mjél* (s.v. *jel*).

brinivéc vezi **bárnávéc**.

Bri-purári *n.pr.* Pap M² 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din *bri* (s.v. *bre*) + *burári* (s.v. *buróri*, cu disimulare *b-b > b-p*).

brislivét vezi **brăslávét**.

bręanză vezi **bręnză**.

bręască, *pl. bręăști* și **bręáski** *s.f.* Pap² 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. 1. Broască. *Si dúsi cęđla și flo únă bręăscă și u lo.* (Se duse acolo și găsi o broască și o luă.) MP 152/6; *Ĭa nu ra bręăscă, cę ra únă fęță din tęáti maj úbăvă.* (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Bręăscă cu samár.* (Broască țestoasă.) Pap² 60 s.v.; *Bręăscă din apu.* (Broască de apă.) Pap² 60 s.v., Kats 95/8; *Bręăscă din uscát.* (Broască de uscat.) Pap² 60 s.v.; *Bręăscă din țáră.* (Broască de uscat.)

Kats 95/7; *Brqáscă vęrdi*. (Broască verde, care trăiește în iarbă.) Pap² 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârtește capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamație a ganglionilor limfatici la gât și subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Coccoasă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M² 35/12.

♦ *Brqásca-n uscát nu (s)crăcăjăști*. (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M² 63/18; Can T² 110/20.

Var.: **brqcă** (Wild h.132/6), **brqscă** (Wild h. 132/1), **brqzgă** (Wild h. 132/1), **brqáscă**.

Et.: lat. **brosca*.

brqátăc vezi **brqátic**.

brqátic, *pl. brqátitj s.m.* Pap² 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

Var.: **brqátăc** (Cap 45 s.v.), **brqtec** (Wild h. 132/6), **brqtică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. *brotachus*.

broj, *pl. brojur s.n.* Dms. Număr, măsură. *Ţea cămęşă ra toj broj*. (Cămaşa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broj*. (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *broj*.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roşie se extrage o substanță folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. *brokj* (BER I 80).

brombés, **brombíri**, **brombíj**, **brombít vb.** IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tiví.

Et.nec.

bron vezi **brqon**.

brqcă vezi **brqscă**.

brqon, *pl. brqoni s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unqác mai dipárti flără un om tamán ăn vrăstă cu tuféc și cu piştól an brqon*. (Puțin mai departe întâlniră un om în vârstă, cu pușcă și cu pistol în brâu.) Pap M¹ 18/19; *Nu na minčună că s-ti ăngftă pimintu păn di bron*. (Nu ne minți că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăIra] pănă la bron*. (Barba [îi era] până la brâu.) MP

14/29; *Ca ănrq ăn bunár, ăj la tălără brónu și jél căzú ăn lúmęa di sub pimint*. (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea și el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Ūnă sūtă di fraj, ăn un brqon ănciņș*. (O sută de frați, legați într-un brâu [Ghicitoare: Gardul].) Cap² 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supțóri brqon*. (Are talie subțire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zidu di la udăjă ári brqon*. (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brqon ti port tını*. (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap² 168/32.

Var.: **brăn** (Can¹ 191), **bron**.

Et.: cf. alb. *brez*.

brqună, *pl. brqoni s.f.* Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bărnă.

Var.: **brănă** (Can¹ 191).

Et.: sl. *brúvino*.

brqndă vezi **brqnză**.

brqnză *s.f.* Pap¹ 34; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strigla], ăn jădilă rămăņęă brqņa*. (Când se termina de strecurat [străgheța], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoșăști brqņa*. (Se întărește brânza.) Can T² 126/19; *La toj sa lă dau lápti și brqánză*. (La toți o să le dau lapte și brânză.) DP 39/15; *Brqnză mqli*. (Caș.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Áji al'fęási și únă túrtă cu brqnză mqli*. (Și făcu și o turtă cu caș.) Cap² 82/24; *Brqnză bătútă*. (Brânză fermentată.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v., Cerna A/912; *Brqnză tumnátică*. (Telemea.) Pap¹ 34 s.v., Can¹ 191 s.v.; *Brqndă mai slábă*. (Brânză mai puțin grasă.) Cerna A/2366; *Brqndă prqspătă*. (Caș proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brqndă sārátă*. (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămóna di brqnză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paștelui. Cap 45 s.v.

Var.: **brqndă**, **brqánză**, **brqndă**.

Et. nec.

brqscă vezi **brqáscă**.

brqscu vezi **brqáscă**.

brqtec vezi **brqátic**.

brqtică vezi **brqátic**.

brqzgă vezi **brqáscă**.

brqáscă vezi **brqáscă**.

brúășlea *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. **brășlean**¹.

brúcă, *pl. brut* *s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. 1. Bubă, bubuliță. *Ăț işó únă brúcă la zăist.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca ăj di mülți turlî: brúca vinătă, brúca năgră, brúca dulți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. 2. *Pl. Zăbale (la gură). Brúmki álbi la gură.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Brúca pri limbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúcă** (*pl. brúmki*).

Et.: mac. **bruka** (*bronka*).

brucăvliv, **brucăvlivă**, *pl. brucăvliv*, **brucăvlivi** *adj.* Bubos. *Ăncălicó pri un cal brucăvliv.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădeu di kelêșu cări ăncă clincăiă pri brucăvliv cal.* (Rădeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **brucălv.**

Et.: din **brucă** (cf. mac. **bronka**).

brucălv vezi **brucăvliv**.

bruculés vezi **brăcăiés**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudiri**, **brudî**, **brudít** *vb.* IV. *Tranz și refl.* Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră locu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí còla să iă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. **brodi**, bg. **brodja**.

bruiniță și **bruiniți** *s.f. pl.* Cap 45; Dms. Mătănii. *Si-! țer di la táti únă cutiă, únă zăgiă di bruiniță și únă călăcă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătănii și un paloș.) Cap² 125/3; *Con si videt că cúră sônđi din bruiniță [...] iò si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătănii curge sânge [...] eu o să fiu mort.) Cap² 125/33.

Et.: mac. **brojnici** (*pl.*), bg. **brojnica**.

Brumár *s.m.* Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. ***brumarius** (atestat **brumaria**).

brúmă *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. 1. Brumă. *Niști or brúmă*

cádi și lă ávgust. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gărdínurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. 2. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta còt brúma ăntu sçari.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M² 63/20.

Et.: lat. **bruma**.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumósă**, *pl. brumós*, **brumósi** *adj.* Can¹ 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et.: lat. **brumosus**.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnác**.

brusnác *s.n.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brusnak**.

brust vezi **bruz**.

brușliă vezi **burgliă**.

bruinéc vezi **bărnăvéc**.

bruz, *pl. brúzur* *s.n.* Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. **brus**.

buaré, *pl. buaréjur* *s.n.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bouréj** (Cap 43 s.v. *boré*), **buréj** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. **buhar**.

buăiés vezi **bunăiés**.

buăpcă vezi **bópcă**.

buărg vezi **borg**.

buári vezi **bóri**.

buăj vezi **boj**.

buăz vezi **boz**.

bubálcă, *pl. bubólț* *s.f.* Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ăncóla flo únă bubálcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap² 91/37; *Bubálca Dómnului*

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap² 60 s.v., Can¹ 191, Cap 45 s.v.

♦ *Îel ăi bubălca lu Dómnu.* (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M² 68/28.

Et.: mac., bg. *bubalka*; cf. și bg. *bubalka božija* (Gerov I 80), mac. *božja bubalka*, pentru *Bubálca Dómnulu*.

bubár, pl. **bubár** s.m. Can¹ 192; Cap 45; s.v. *bubă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creșterea viermilor de mătase; sericicultor. *Îel să toț čifč și bubár.* (Ei sunt toți plugari și crescători de viermi de mătase.) Can T¹ 262/5.

Et.: din *búbă* + *-ár* (cf. și mac., bg. *bubar*).

búbă, pl. **búbi** s.f. Pap² 60; Can¹ 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lq únă frónčã di čarníc plínã cu búbi și-ŭ dúsi qa.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase și o aduse aici.) Pap M² 152/8; *Búbili li dúš-ay un nântén din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nónti* din armată.) Pap M² 152/7; *LumničãniI' sirbés [...] maj mult cu búbili.* (Locuitorii din *Lumniță* se ocupă [...] mai mult cu viermii de mătase.) Can T² 113/13; *Búba si fáti pipirúgã.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noj cu búbili ni rãnim.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-ŭ; çoárni ári, boŭ nu-ŭ; ca búba lãžęsti și búbã nu-ŭ.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăște și nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M² 52/11.

♦ *Ca búba mçártã.* (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M² 63/23.

Et.: mac., bg. *buba*.

bubăliță vezi **bubulică**.

bubătárnic, pl. **bubătárniți** s.n. Dms. Flacăra mare, vâlvătaie. *Nç-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vâlvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. *bubotenje*, bg. *bubotenie* (Gerov I 81).

bubiliță vezi **bubulică**.

bubótã, pl. **bubóti** s.f. Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime și zahăr, coaptă în cuptor; mălai.

Et.: mac. *bubota*, gr. *μυμποτότα* (cf. și ar. *bubótã*).

bubręác vezi **búbric**.

bubréc vezi **búbric**.

búbric, pl. **búbric** s.m. W 49; Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. 1. Rinichi. 2. Plămân.

Var.: **bãbręác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I, h. 48/012), **bubręác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **búbric** (Pap¹ 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**¹ (W 49; Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubric*; ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburjãc** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. *bubreg*, bg. *bubreg (bubrek)*.

búbric vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučės vezi **bubutės**.

bubúkã vezi **bãbúkã**.

bubuléc s.m. Dms. Ființă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taț cã vini bubulécu.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. *buboleča*.

bubulică, pl. **bubuliți** s.f. Pap² 60; Cap 46 s.v. *bubă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. 1. Gândac, gânanganie. *Nu putúj sã zãdorm di bubuliți.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. 2. Coș pe obraz sau pe piele. 3. Vierme de mătase.

Var.: **bubăliță** (Dms s.v.), **bubiliță** (Cerna T), **bubuligã** (Can¹ 192; Cap 46 s.v. *bubă*), **bubuliță (neagrã)** (Cap 46 'gărgăriță de pâine'; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. *bubolika* (Can¹ 192), cf. bg. *bubolečka, bubulečka* (Gerov I 80; BER I 85).

bubuligã vezi **bubulică**.

bubuliță vezi **bubulică**.

buburéc vezi **búbric**.

buburjãc vezi **búbric**.

bubușárcã, pl. **bubușórt** s.f. Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: *búbă* + *-úș* + *-ár(cã)* (cf. dr. *gogoșar*).

bubutárnic vezi **bubătárnic**.

bubutės, **bubutíri**, **bubutj**, **bubutít** vb. IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. 1. A bubui. *Tópu bubuțãști.* (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. 2. A urla. F i g. A alerga, a

umbla grăbit; *Bubutǎ ácu nu ti dor pičórlu.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubučés** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. **buboti** (*baboti*), bg. **bubotja** (Gerov I 81).

búcă, pl. **buț** și **búki** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mișcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mǎrǎ și al slumni sácu ǎn búcă.* (Se duse la scocul mării și azvǎrli [= goli] sacul în scoc.) Cap² 114/11; *Luvij țiște peșt di lǎ mǎrǎ, di sub búcă.* (Prinsei peștii ăștia de la moară, de sub uluc.) Can T¹ 281/1; *Ápa prin iaz vinǎ la bátǎnǎ si prin búcă cǎdeǎ pri lóstu.* (Apa venea la vǎltoare prin iaz și prin uluc cǎdea pe barǎ.) AtaM 350/6; *Búli raș distupǎti și vinu curǎ cǎ din búcă.* (Butoaiiele erau destupate și vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. **buka** (Gerov I 82).

bucǎdǎrnic vezi **bǎcǎdǎrnic**.

bucǎjés, **bucǎiri**, **bucǎiș**, **bucǎit** vb. IV. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórți! si bucǎjés.* (Porcii se împerechează.) Pap² 60 s.v.; *Pǎrca aș duș lǎ bucǎiri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Pǎrca ra bucǎitǎ, vǎ și purțel, ǎrǎ noi știtǎm Cǎrcúnu sǎ uș junglǎm.* (Scroafa era împerecheatǎ, avea și porci, însă noi așteptam Crăciunul ca sǎ o țâiem.) Dms s.v.

Et.: bg. **bǎkvam**.

búcfǎ vezi **búfcǎ**.

búclǎ, pl. **búcli** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleș. *Búcla țóni ápa ráti.* (Fedeleșul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **buclijǎ** (Can¹ 192).

Et.: bg. **bukla**, mac. **buklija** (pentru varianta **buclijǎ**).

buclijǎ vezi **búclǎ**.

buclóc, pl. **buclóți** s.n. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. **bokluk** (*bukluk*), mac., bg. **bokluk**.

buclic vezi **buclicǎ**.

buclicǎ, pl. **buclicǎki** s.f. Dms. Fedeleș mic.

Et.: din **búclǎ** + **-č(cǎ)**.

buclicǎ, pl. **buclicǎki** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búclǎ**; Dms. Fedeleș mic.

Var.: **buclic** (Pap² 60; Cap 46 s.v. **búclǎ**).

Et.: din **búclǎ** + **-č(cǎ)**.

bucóti s. pl. Can¹ 192; Cap 46; Dms. Piedicǎ de fier care se pune la picioarele din față ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanțuri la picioare; cătușe. *Án ǎpțǎnǎ, cu bucóți stǎtǎ.* (În închisoare stătea cu lanțuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. **bukai** (cf. mac. **bukagii**, tc. **bukađi**).

búcur, **bucurǎri**, **bucurǎi**, **bucurǎt** vb. I. *Refl.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Mǎma ǎn fáțǎ mi cǎtǎ și si bucurǎ.* (Mama mă privea în față și se bucura.) AtaM 377/13; *Cǎn vinǎrǎ frénđi!, noi nǎ bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T¹ 276/6; *Ficóri!, ca-u vizurǎ pǎmǎ și cǎrnea, si bucurǎrǎ.* (Copiii, când văzurǎ pâinea și carnea, se bucurǎrǎ.) W 68/7; *Con la vizurǎ [fičóru], lǎldi múmǎ-sa si bucurǎrǎ mult.* (Când îl văzurǎ [pe băiat], neamurile mamei se bucurǎrǎ mult.) Cap² 120/44.

Et.: cf. alb. **bukur**.

bucurijǎ vezi **bucurilǎ**.

bucurilǎ, pl. **bucuril** s.f. Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. **búcur**; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si amplǎrǎ di bucurilǎ.* (Se umplurǎ de bucurie.) W 68/7; *Cǎn si fěsi núnța, șǎrli rǎdǎ, nóri! plǎnđǎu și bǎrǎ cǎntǎ di mǎri bucurilǎ.* (Când se făcu nunta, soarele rǎdea, norii plângeau și vântul cânta de mare bucurie.) Pap M² 139/38; *Fěta, di bucurilǎ, si dúsi și a! spúsi țe și fěsi picurǎru lor.* (Fata, de bucurie, se duse și îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap² 149/43; *Di bucurijǎ, cǎlu din nǎr scutiǎ fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nǎri.) MP 42/16; *Lámǎa vini lagǎndǎrǎ și-l țo din múnți ápu di múltǎ bucurilǎ.* (Balaurul veni alergând și, de mare bucurie, îi luǎ [= aduse] apă din munte.) Cap² 91/29; *Si dǎrǎm únǎ bucurijǎ ástǎz.* (Astăzi o sǎ facem o petrecere.) MP 18/24.

♦ *S-pișó di bucurilǎ.* (L i t. S-a pișat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap² 195/37.

Var.: **bucurijǎ**.

Et.: din *búcur* + *-lî*.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucurós**, **bucurósi** *adj.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru*, *bucurós*, *bucurós*, *únăşjună s-dúsi di Ia lq.* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tată-su*, *bucurúş*, *dăşclsi dúnăyară púarta.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap² 120/6; *Ţea bábă*, *bucuróasă*, *si dusi di Ia căsă-căsă.* (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap² 87/1; *Fuziră bucurúş că scăpară di jel.* (Plecară bucuroşi că au scăpat de el.) Cap² 119/17.

Var.: **bucurúş**.

Et.: din *búcur* + *-ós*.

bucurúş vezi **bucurós**.

bucuválcă, *pl.* **bucuvólŧ** şi **bucuválki** *s.f.* Can¹ 192; Cap 46; Dms. Băţ cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mătca. *Con si-ŷ čucnéş [męsa] cu únă bucuvalcă, ŧi ver si-ŧ iúşă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mătca, o să apară ceea ce vrei.) Cap² 89/28.

Et.: cf. bg. *bărkalka* (BER I 103), alb. *bukëvale*.

bučálă, *pl.* **bučólŧ** şi **bučáli** *s.f.* Pap¹ 34; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51 s.v. *bučós*; Dms. Parte a cimpoiului care ţine hangul; burduf.

Var.: **bučóŧŧ** (Cap 43 s.v. *bučós*).

Et.: mac., bg. *bučalo*.

bučáŷă vezi **búţăŷă**.

Bučáva *n.pr.* PapM² 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruviţa*.

Et.: mac. *Bučava* ('vacarm, tumult').

búčăm vezi **búčum**.

búčăn vezi **búčum**.

búčés vezi **búčós**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru I-u dăró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bučfár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. *bočvar* (bg. *băčvar*).

bučfárníc, *pl.* **bučfárnitŧ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din *bučfár* + *-níc*.

bučfárlóc, *pl.* **bučfárlóŧi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: din *bučfár* + *-lóc*.

bučkíŷă vezi **bičkíŷă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimigă vezi **bučumigă**.

bučólŷă vezi **băčólŷă**.

bučónă vezi **bučálă**.

bučóri, *pl.* **bučór** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Dms. Zgomot. *Cápu án lă ânfláš di bučóri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

bučós, **bučóri**, **bučólŷi**, **bučólŷt** *vb.* IV. *Intranz.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre şarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ţine hangul; [despre maţe] a chiorâi. *Úná că si prukŷ di múnŧi, uzŷ iúndi bučáşti ca vint.* (Cum se apropie de munte, auzi că vâjâie ca vântul.) Cap² 91/27; *Túnŧe-ŷ vidęŷ Túna; cŷon bučá, toŧ si zătrimuráŷ.* (Atunci vedeau Dunărea; când via, toŧi se cutremurau.) Can T¹ 275/11; *Pădurea bučáşti di furtúnă.* (Pădurea vuisseşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupiláš rásidit dinzúr-ân-zur tot cu rávól ŷi tot bučáşti.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere şi tot bubuie. [Ghicitoare: Roata morii.]) Cap² 154/11; *Úná tămbură an bučŷ ŷi cmo si uzŷ.* (O tambură a răsunat anul trecut şi acum s-a auzit. [Ghicitoare: Naşterea.]) Pap M² 53/6; *Si ud cum bučŷ tŷpur.* (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Cŷon vini búra, válŷa bučáşti.* (Când vine puhoiul, valea vuisseşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučáşti, calamárŷa scŷacă.* (Şarpe[le] sâsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghicitoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe ŧevie sau pe mosor].) Pap M² 53/2; *Bučála bučáşti.* (Burduful cimpoiului ţine hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. *buči*, bg. *buča*.

bučólŷt, *pl.* **bučólŷtur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di ŷa njos si uzŷ un bučólŷt.* (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi *bučós*.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* şi **búčum** *s.m.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 51; Dms. I. Buştean,

butuc. *Lȝ un búcum, la zăviș cu pucrôvu și fuzi jel.* (Luă un buștean, îl înveli cu velința și se duse.) Cap² 140/34; *Cóla am un búcimi.* (Acolo am un buștean.) MP 92/4; *Lă nămistí áră búčămu pri pat.* (Iarăși așeză bușteanul pe pat.) Can T¹ 283/13. **2.** Instrument cu piepteni cu care se scarmână lâna; ragilă. *Búčămu ári doǵ káptiñ [= palamóřǵ] cu cári si trupăști lȝna.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmână lâna.) Cap 52 s.v. **3.** Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčăm, búčăn** (Cap 52 s.v.), **búčimi.**

Et.: lat. *bucinum*.

búcumigă, pl. **búcumíz** s.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 52; Dms. Buciniș, cucută. *Búcumiga mirusăști úbăv și crăști pri locur căpinȝasi.* (Cucuta miroase frumos și crește prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **búcumigă** (Can¹ 192); **búcumigă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din *búcum* + *-igă* (cf. dr. *buciniș*).

búcumigă vezi **búcumigă**.

bud s.m. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-ǵ gálbin și mirusăști úbăv.* (*Búdu* e galben și miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. *bud*; vezi și **budimegăncă, budlăncă**.

budalá vezi **budălă**.

budaláj vezi **budălă**.

budalá vezi **budălă**.

budalȝ vezi **budălă**.

budamíǵă, pl. **budamíǵ** s.f. Pap¹ 35; Pap² 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. *băhtjanie*; cf. și ar. *bătanie*.

budăǵés, budăiri, budăiǵ, budăit vb. IV. *Tranz și intranz.* Can¹ 192; Cap 47; Dms. **1.** (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Vini zúȝa țea ři s-la bādăǵăscă cáil.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2.** A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diștitȝ și budni și el dúpă cíčă-sa.* (Se trezi și o luă și el la fugă după unchiul său.) Cap² 78/15; *S-lă scȝol fičȝóru meȝ si*

budnăscă și, că-ȝ ștíǵă viña, să dúnă maǵ curȝn úǵ. (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească și, fiindcă cunoaște via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cȝn keléșu buduǵă cu cálu prin grădină, fęáta lu ămpirátu cătá di lă pingércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tȝăț cráiř și bādăǵăȝ.* (Se duseră toți împărații și galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnțea Ștefán si turi pri el [= pri cal] și cálu cățȝ si budăǵăscă; că budăit, budăit [...], vizú că nu putú să la cădă Ștefán di pri el.* (Atunci Ștefan se aruncă pe el [= pe cal] și calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ștefan să cadă de pe el.) Cap² 150/18; *Ca ancălicără șimindóǵř și ca budniră țéla cářl, unęc si ardicără pri vint.* (Dacă încălecară amândoi și dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap² 136/26.

Var.: **budnés, budiǵés.**

Et.: mac. *bodnuva*, bg. *bodvam*.

budăindăra adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicȝ pri el, fuzi budăindăra și la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând și el ajunse [din urmă.]) Cap² 128/29; *Cȝn si prukȝ di grădină, buduindurțea [...], rúpsi curȝn ună řubinișă.* (Când se apropie de grădină, galopând [...], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăindurțea** (Dms), **buduindurțea**.

Et.: din *budăında* (ger. de la *budăǵés*) + *ăra, -urlea*.

budăindurțea vezi **budăindăra**.

budălă, budălăǵă, pl. budăláj, budălájki adj. și s.m.f. Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisíța sári di pri lup și-l zisi: „Ăǵdi, cu sánătáti, budalájulțea”!* și *ănrȝ an gaură.* (Vulpea sári de pe lup și-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule”! și intră în gaură.) Pap M¹ 24/38; *Bre, budăláj, Singur ăř ra núnțea lă țéla ómu ři ra ȝa.* (Măi, neghiobilor, *Singur* era numele aceluia om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *Țista-ǵ budălă, greșăște.* (Acesta-i idiot, uită.)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălă, mîltu gârșște*. ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maș bun si aș un dușmân crielăt dic_ót un priāti/ budălă*. (Mai bine să ai un dușman deștept decât un prieten prost.) Pap M² 69/34; *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *Ĭel āĭ jimitāti di budalā*. (El e pe jumătate prost.) Pap M² 63/24; *Sāmuvila, budālālăĭă*. (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; „*Cum ti fisēs ĉurbaĝĭja?*”; „*Mi flaj_ān budalālĭ*” („Cum ai ajuns bogat?”; „M-am pomenit printre proști”. = Se spune despre cei care se imbogățesc pe seama proștilor.) Cap² 168/34.

Var.: **budalā** (Cap 47 s.v.), **budalāj**, **budalā** (Pap² 60), **budal_ót** (Cap 47 s.v.), **budālāj**, **budālā** (Cap 47 s.v.), **budulā** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. *budala*.

budālāj vezi **budālā**.

budālā vezi **budālā**.

budālālăĭă vezi **budălăĭă**.

budălăĭă, *pl.* **budăl_ót** *s.n.* Can¹ 192; Cap 47 s.v. *budalā*; Dms. Neghiobie, prostie. *Budălău budăl_ót spūni*. (Prostul spune prostii.) Cap² 167/14; *C_óta budālālăĭă pri tīni, mul_iri!* (Cătă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: **budālālăĭă**.

Et.: tc. *budalalik*.

budārliv, **budārlivă**, *pl.* **budārliv**, **budārlivi** *adj.* și *s.m.f.* Dms. Ascuțit, țepos. F i g. Intrigant.

Var.: **budlif** (Kats 89/13).

Et.: vbg. *bāđirlivū* (BER I 62).

budėj, *pl.* **budėjă** și **budėjur** *s.n.* ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Ĭo, cu meŭ budėj, nu pot s-mi zāmĭĉcum*. (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mișc.) Dms s.v.; *Budēju s-lă m_ără*. (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: **bodēs** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. *bodež*.

budimęancă, *pl.* **budimęnt** și **budimęanki** *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. 1. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiță. 2. Model de broderie la cămăși. Pap M² 34/19.

Var.: **budumęancă** (Pap¹ 35; Pap² 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. *budimenka* (Cap 46 s.v. *bud*); vezi și **bud**, **budlāncă**.

budir vezi **putir**.

budlāncă, *pl.* **budl_ōņ** și **budlānkĭ** *s.f.* Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *S_ărtă, c_ări si ti c_ūl_ă, si l_ăĭ_ ūnă budlāncă*. (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap² 115/30.

Et.: bg. *bodlanka* (Can¹ 192); cf. mac. *bodlika*, bg. *bodilka* (BER I 62); vezi și **bud**, **budimęancă**.

budlif vezi **budārliv**.

budnēsvezi budājēs.

buduĭēs vezi **budājēs**.

buduindurleă vezi **budāindăra**.

budulā vezi **budālā**.

budumęancă vezi **budimęancă**.

Buduvāki *n.pr.* Pap M² 173/6; Cap 47. Nume de loc și de fântână în *Ōșin*.

Et.: bg. *Buduvaki* (de la *bodliv* ‘țepos, care înțepă’; cf. *bodlivo trāne* ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvlāki, **R_ōpa di** ~ *n.pr.* Cap 47. Nume de loc în *Ōșin*.

Et.: din *r_ōpă* + *Buduvāki*.

b_úĝă vezi **b_úză**.

buĝă vezi **buĝă**.

buf, *pl.* **buf** *s.m.* Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. 1. Bufniță. *B_ufu āĭ c_ă uluv_ăĭă*. (Bufnița e ca o cucuvea.) Dms s.v. 2. Smoc de păr; păr.

Ĭarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf suc_ól și din suc_ól buf*. (L i t. Din bufniță [face] vultur și din vultur [face] bufniță. = Face pe dracul în patru.) Pap M² 63/26; Can T² 107/20; *B_ufu ān la nālbi*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap² 167/17.

Et.: cf. mac. *buv*, alb. *buf*, gr. *μυῦφος*.

b_úfcă, *pl.* **buft** și **b_úftă** *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. 1. Moț, smoc de păr sau de pene. *Ĭri ūnă b_úfcă ān vr_ău di cap*. (Are un moț în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. 2. Floare de grădină de culoare roșie. *Ĭĭtcă di b_úft*. (Buchet de flori roșii.) Pap M² 128/2; 3. Pătlagină.

Var.: **búcfă** (Dms).

Et.: din **buf** (2.) + **-că**; cf. ar. **bufcă** ‘moț’ și alb. **bufkë** ‘ciucure’.

bufčár vezi **bučfár**.

bufnés, **bufniri**, **bufniŭ**, **bufnit** vb. IV.

Intranz. Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufneásti.* (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. **buvne**, bg. **buhna**.

bufniță, pl. **bufniți** s.f. Cap 47 s.v. **buf**. Dms. Bufniță.

Et.: din ***búfnă** + **-iță**; cf. dr. **bufniță**.

bugár, **bugárcă**, pl. **bugár**, **bugárki** s.m. și f. Pap¹ 35; Pap² 60; Can¹ 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčórá bugári! ʃe ray ɔa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M² 156/3; *Bugári cöntă din Ńibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. **bugari** (pl. de la **bugarin**).

bugăreásti vezi **bugărești**.

bugărés, **bugăreścă**, pl. **bugărešt** adj.

Can¹ 192; Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgăresc. *Bátú di un cătún bugăresc.* (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; „*Na dúsim án Cușínova*”, zisi, „*tot un cătún bugăresc*”. („*Ne-am dus în Cușínova*”, zise, „*tot un sat bulgăresc.*”) Cerna T; *Si disfširă án cõmp, pri cătúni bugărešt.* (Coborâra la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T² 101/21; *Cóla si fătę yor, si jócă yõrur și di nõástri și bugărešt.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugăresc**.

Et.: din **bugár** + **-esc**.

bugăresc vezi **bugărés**.

bugărești adv. Can¹ 192; Cap 47 s.v.

bugár; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafšm cóla gărțști și bugărești.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugăreásti** (Dms).

Et.: din **bugár** + **-ști**.

Bugărŭja n.pr. Cap 47 s.v. **bugár**; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. **Bugarija**.

bugăsiŭă, pl. **bugăsiŭ** s.f. Dms. Stofă de bună calitate, întrebuintată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. **bogasija** (< tc. **boğasi**).

búglă, pl. **búgli** s.f. Dms. Grijă, atenție, îngrijire. *Búglă nă-ŭ maj mult di fěătă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nõ-ári múltă búglă.* (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugla**.

buglés, **bugliri**, **bugliŭ**, **buglît** vb. IV.

Tranz. Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirătŭta [...] tuătă zúya ra cásă; áș buglŭcá fičúru.* (Împărăteasa [...] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con triŭŭ pri cŭála axŭni lúmi, ŭl la buglŭcá.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lângă muáșu di s-la buglŭscă, cã ra și luáș și vŭxa pri ŭl roŭ.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu Ńiválant s-nu faŭ; sáldęa fičúru s-la buglŭș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ácu nu li buglęș, rămõn fără ŭli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfăca zúyă cãti unęáŭi búbi avem di bugliri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári buglŭti.* (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. **bugli**.

Bugurádiță vezi **Buguródiță**.

Buguródiță n.pr. Pap² 59; Can¹ 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sărbătoare religioasă a Sfintei Marii. *La prŭnsi mullăre-sa cãndŭ la Băgărúdiță.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Că si punęá [põrcu] snágă, di pri la Bugurádiță, nápçum áj dădęam luŭól, fărină.* (După ce [porcul] punea carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) AtaM 383/25; *Băgăródiță Mică.* (Sfânta Maria mică, sărbătoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Băgăródiță**, **Băgărúdiță**, **Bogoródiță** (Pap² 59; Cap 48 s.v.), **Bugurádiță**, **Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. **Bogorodica**.

Bugurúdiță vezi **Buguródiță**.

bugác, pl. **bugáŭi** și **bugáçur** s.n. Pap¹ 60; Can¹ 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Ţel şázú la cúru fóculuĭ, pri gol loc, áră ţel' la púsiră ăn buĝác.* (El se așeză la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl așezară în *buĝác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap² 98/43; *Mămuşu, cum ăĵ priminít cu nóuli rúbi, tot ăn alp, şádi ăn buĝác.* (Nașul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T² 122/22; *Ăş şízú an buĝác și con cătô disúpră di par, au vizú țxa tămbúră.* (Se așeză pe vatră și, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M² 144/22; *Fićóru si nămistí ăn buĝác să zărăpósă unĉ.* (Flăcăul se așeză bine pe vatră să se odihnească puțin.) DP 50/20.

Et.: tc. **bucak** (mac., bg. **buĝak**).

buĝănác vezi **băĝănác**.

buĝănic vezi **băĝinic**.

buĝenic vezi **băĝinic**.

buĝinic vezi **băĝinic**.

buĝunic vezi **băĝinic**.

bujă, *pl.* **bujóur** *s.f.* Pap¹ 35; Can¹ 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Ţárlu măntrăċ cări ăĵ mărĝít di buĵăŷă vinăťă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap² 108/35; *Aŷ prăscăi cu buĵă vinită casa ĵúndi stăťă făťă.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ămpirátu vxa únă mult úbăvă grădină, amplină cu turlíĵ pčami úbăvi, cu mult úbăvi kítċi cu turlíĵ buĵóur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Ūăŷli li văpsím cu buĵă róși.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roșie.) Dms s.v.

Var.: **buĝa** (Pap¹ 35).

Et.: tc. **boya** (mac., bg. **boja**).

bujăĝiĵă vezi **bujăĝiĵă**.

bujăĝiĵă, *pl.* **bujăĝiĵă** *s.m.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*; Dms. Boiangiu.

Var.: **bujăĝiĵă** (Can¹ 193; Cap 48 s.v. *bujă*).

Et.: mac., bg. **bojaĝija** (tc. **boyaci**).

bujdisés, **bujdisiri**, **bujdisiĵ**, **bujdisít** *vb.* IV. *Tranz.* și *refl.* Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérđi lă buĵdisiș ĝárdu.* (Ai vopsit gardul în verde.)

Dms s.v.; *Tot ti buĵdisiș.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. **bojadisa**, bg. **bojadisam** (tc. **boyadi**, aor. de la **boyamak**).

bujés vezi **bunăĵés**.

bujmăćót vezi **bujmăćót**.

bujmăćót, **bujmăćótă**, *pl.* **bujmăćót**, **bujmăćóti** *adj.* Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpítátu sčáriluĵ putú să si scčálă fićóru și, buĵmăćót cum ra di son, si zălăĝó cútru úșă.* (Pe la asfințit putu feciorul să se scoale și, buimac cum era de somn, alergă spre ușă.) Pap M² 164/5; *Buĵmăćót cum ra di son, sprăśni di cóla și că curșúmu vini la an.* (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo și veni glonț la han.) DP 135/23; *Ra ca buĵmăćót di mult drum țe vxa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **bujmăćót** (Can¹ 193).

Et.: tc. **büyülemek**, **büyülenmek**.

buirdisés, **buirdisiri**, **buirdisiĵ**, **buirdisít** *vb.* IV. *Tranz.* Can¹ 193; Cap 48 s.v. *búĵrum*; Dms. A invita. *Lă disfăc di pri cal și lă buiridisés ănúntu ăn căsă.* (Îl dau jos de pe cal și îl invită înăuntru în casă.) Can T² 120/11.

Et.: tc. **buyurmak**.

búĵrum *invar.* Cap 48; Dms. Pofteste [= vino], poftiți [= veniți]; formulă de politețe. „Ăn văspîș si viním!”; „Búĵrum!” *zisi țéla țe viglá.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!”; „Poftiți!” zise cel care păzea.) Cap² 79/42; *Con si-ț ducurăscă, búĵur și cu táĵfa!* (Când o să-ți vină la îndemână, pofteste și cu familia!) MP 250/6.

Var.: **búĵur**.

Et.: tc. **buyur**.

bujúc vezi **biľúc**.

búĵur vezi **búĵrum**.

bujăncă, *pl.* **bujónť** și **bujánki** *s.f.* Pap¹ 61; Can¹ 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. **božanka** (BER I 62)

bujúr vezi **băĵúr**.

bul, *pl.* **búľur** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivăšťă ăĵ fuzi búľu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. **bulo**.

búľgur vezi **băľgúr**.

bulnicáv, bulnicávă, pl. bulnicáv, bulnicávi *adj.* ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. *bolnikav* (cf. și bg. *bolnik* BER I 65).

buluván¹, pl. buluván și bulvón¹ s.m. Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flø ništi fičór lăngă ništi bulvón.* (Întâlni niște copii lângă niște bolovani.) Cap² 94/27; *Cu un buluván ă'l lă pruvulí căpu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván ili gruș di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfăca őră vále bulvón nu dúti.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T² 107/37.

Var.: **bulván** (Can¹ 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. *bolovan* (BER I 29); cf. și bg. *balvan*, mac. *balvan*, pentru varianta **bulván**.

Buluván² n.pr. Pap M² 173/8, 9; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óșiń. Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óșiń. Pri Buluván n.pr.* Nume de loc în *Nõnti*.

Var.: **Bulván** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván¹**.

bulván vezi **buluván¹**.

Bulván vezi **Buluván²**.

búlčă, pl. búlči s.f. Pap M² 37/2; Can¹ 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ej, gídi, bábă mōșă, búlčă álbă, nu-ń spuń drímu jńdi jási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap² 144/36; *Ljńca trubujášti sã-ș cățã di gúși un šištác mári [...] și un cățol di a'l di búlčă.* (Lăuza trebuie să-și agațe de gât un ban mare de aur sau de argint [...] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M² 119/28.

Et.: mac., bg. *bulka*.

bum *interj.* Dms. Bum, poc. *Tufăacu fâți bum!* (Pușca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác s.n. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *Io mi culc ăń bumbác si-ń ți ăńmólă cōástili.* (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap² 63/37; *[Cămșă] si dără di pōńđã di*

bumbác țásută căsă. ([Cămașa] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T¹ 264/16; *Bumbăcu din núntru [din cōrpă] spúni la țe an sã trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M² 163/28.

♦ *Tu la traz ăń bumbác, jel fúzi ăń căpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M² 63/29; *Cu bumbác la be sōńđili.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M² 83/18; *Ăń bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap² 168/37.

Et.: cf. bg. *bubak*.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbă, pl. búmbi s.f. Dms. Bombă, grenadă. *Buńni búmba.* (Bomba a explodat.) Dms s.v.; *Țgáli rástălătili búmbi sã mult mănçási.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. *bomba*; cf. și dr. *bombă*.

Bumbăkină n.pr. Pap M² 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bumbățină** (Cap 48 s.v. *bumbác*).

Et.: din *bumbác* + *-ină*.

bumbăkiști¹, pl. bumbăkišt s.f. Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din *bumbác* + *-iști*.

Bumbăkiști² n.pr. Pap M² 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: **bumbăkiști¹**.

bumbăńisít vezi **bămbăńisít**.

búmbăr, pl. búmbăr Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. 1. Cărăbuș; gândac. *Búmbăr vğardi.* (Cărăbuș). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. 2. [În stupul de albine] Trântor. *Albińli cări nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M² 27/30. F i g. Om leneș, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. Pl. Turci. *Búmbări'l na mănăncă, búmbări'l na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de viii], turcii ne jupoaie.) Pap² 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. *bumbar*.

bumbărés, bumbăriri, bumbărij, bumbărit vb. IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuș). *Bumbăru bumbăręsti*. (Cărăbușul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

Var.: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la **bumbărés**.

bumbărít, *pl.* **bumbărítur** *s.n.* Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi **bumbăr**.

Bumbăřină vezi **Bumbăřină**.

búmă vezi **beámă**.

bun¹, *pl.* **búni** și **búnur** *s.n.* Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fęși řista bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap² 27/42; *Ři bun řer să-ř fac?* (Ce bine vrei să-ř fac?) Cap² 28/1; *Cári corbaři la fęși řista bun cu noi?* (Care bogătaș făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]) W 68/13; *Si nu aų dișřiz [řéřa] că, nápcum tu řtiř, řo di tăų bun ař zic*. (Să nu o deschizi [țigva] că, apoi tu řtii, eu pentru binele tău řți zic.) Cap² 79/19; *Tųăři la řini s-rămónă, ři cunăcu ři tųăři búnil*. (Toate řie řți vor rămăne, ři palatul ři toate bunurile [= averea.]) MP 136/1.

♦ *Di bun nířicari nu fúzi*. (De bine nimeni nu fuge.) Can T² 112/14; *Fř bun si ářlăș nibún*. (Fă bine ca să găsești [= să dai de] rău.) Can T² 107/22; *Fř bun ři řřăřă nibún*. (Fă bine și așteaptă [-te] la rău.) Can T² 112/13.

Et.: **bun**².

bun², **bună**, *pl.* **buń**, **búni** *adj.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. 1. Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mřártę nu ubidęřti c-ăř bun řli ář nibún*. (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap² 23/4; *Dăřără řină búńă di cărnęa luř*. (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M¹ 16/21; *Tăři ři mam' ař daų lucruri búni di mănćări*. (Tata ři mama řți dau lucruri bune de mănćat.) Pap M¹ 14/10; *Ářřili řin cřmćuc [...] daų mult bun biriřet*. (Ogoarele řin câmp [...] dau recoltă foarte bună.) Can T¹ 262/21; *Tu acmųă řăř măř búnu řom!* (Tu acum ești omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umnřta řes řéřa măř buń cujuréř*. (Din L'umnřta ies [= provin] cei mai buni gogoři de mătase.) Can

T² 113/13; *Fićóru lu ámpirātu aų řrimini cu rúbi búni ři si ncurunř cu řęa*. (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate ři se cunună cu ea.) Pap M¹ 16/15; *Fićóru [...] ańřilęři că nu-ř bun lucr*. (Feciorul [...] înřelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M¹ 14/12. 2. Frumos. *Si fęřiră dęu tăpóři ři mult raų búni*. (Se făcură [= se transformă] řn] doi plopi ři erau foarte frumoři.) Cap² 57/8; *Ář bun túmpu*. (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupilășu řrimęři puclón [...] řămiř řin ři áń ři măř búni*. (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T¹ 274/25; *Si fęři un puř di řéřa măř buń*. (Se făcu o pasăre řin cele mai frumoase.) Cap² 87/37. 3. Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnil řřli řřăca ař řri cřřli*. (Pentru zilele de sărbătoare řiecare [om] are ghere.) Can T¹ 265/12; *Búńă zúųă*. (Zi de sărbătoare.) Can¹ 193 s.v.; Can T¹ 274/23. În formule de salut sau de urare: *Búńă zúųă!* (Bună ziua!) Pap M² 54/26, Can¹ 193 s.v.; *Búńă řiminqă!* (Bună dimineața!) Pap M² 54/25; *Búńă řęřă!* (Bună seara!) Pap M² 54/27, Can¹ 193 s.v.; *Búńă nřpti!* (Noapte bună!) Can¹ 193 s.v.; *Búńă řruvidęři!* (Bună dimineața!) Can¹ 193 s.v.; *Curúń búni!* (L i t. Cununii bune! = Casă de piatră!) Pap M² 57/3.

Alř di búna. De-a binelea. *Ámpirātu si áńvirinq alř di búna*. (Împăratul se supăřă de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu**. Bine, de-a binelea. *Că si řrivizú di búnu, řănisřă ářă*. (Când se lumineă de-a binelea, pornăřă řin nou [la drum].) DP 47/4. **Řă-ř bun**. A-i plăcea. *La noi na-ř bun řinu*. (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam řri búna**. A avea gânduri bune, a fi bine intenřionat. *Vęřřlă-ti, púřli, că řřta řămiń nu sa řri búna*. (Păzeřte-te, băiete, căci aceři oameni nu au gânduri bune.) Cap² 168/43.

Et.: lat. **bonus**.

bun³ *adv.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cántám năřinti, mo nu cřnt cřřř, că nu ved bun*. (Citeam înainte, acum nu citesc cărți, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cřn ra řřicurat bun [cášlu] lă [...] puńęń áń řřăřú!* (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam řn saramură.) AtaM 399/29; *Cřn mi zăcăt bun, únă albínă ve*

rană la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap² 29/40; *Ța n-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap² 135/1; *Bun, ma cálu câtá túcu nsus și nu vrę să be ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să be apă.) Pap M¹ 148/36; *Bun, ma tapóla ra gręșă cęt cása.* (Bine, numai că popul era gros cât casa.) Pap M¹ 16/2; *Bun, áma cóla ve și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M¹ 24/41; *Bun, mă un fićór ți si câtá cu al ampíratu fęă nu putú să la júnglă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap² 25/17; *Bun, ma fićyór, tiniręáță, árisi únă fęútă.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măi bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M² 56/11; *Bun și spor la lúcrú!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M² 56/5; *Dómnú di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M² 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M² 55/30.

Di bun maį bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fęáta di bun maį bun fi nărni púfl!* (Fata îngriji foarte bine păsările.) Cap² 38/34; *Fićóri! lă ángrupára din bun maį bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tată.) Cap² 80/23; *La anvító si sfiręscă cu căfálu di bun maį bun.* (Îl învăță să cânte foarte frumos cu cavatul.) W 69/7; *Noi s-nă priștęă di bun maį bun.* (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T² 106/8.

Et.: **bun².**

bunáč, bunáčcă, pl. bunáč, bunáčki *adj.*
Dms. Bun, cuminte. *Tęr fićór bunáč cári nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din **bun² + áč.**

bunár¹, pl. bunără și bunári *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turęști únă mućcátă di cárnú án bunár.* (Aruncă un dumaticat de carne în puț.) Cap² 25/42; *Pisái únă cárti și-ę lipi di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T¹ 281/36; *Si dúsi să be ápu di lă bunáru lu zméi!* (Se duse să be apă de la fântâna zmeilor.) Can T¹ 281/35; *Aę scot la treį bunári [nivęsta], si nclńă la treį*

bunári. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. **bunar** (mac., bg. **bunar**).

Bunár² *n.pr.* Pap M² 173/13. Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹.**

Bunáru di várniță *n.pr.* Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Úmă.

Et.: **bunár¹ + di + vrániță.**

Bunáru Nęámțălă *n.pr.* Pap M² 173/14; Cap 49 s.v. *bunár.* Nume de loc în Óșiń.

Et.: **bunár¹ + n. pr. Nęámțălă** (*gen.*).

bunăjés, bunăiri, bunăi, bunăit *vb.* IV. *Tranz. și intrans.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 193; Cap 45, 48, 49; Dms. 1. A lovi; [despre cai] a da bice. *Țe!, ca buniră cáfl!*, [...] *nu putęá si la júngă nićicari.* (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap² 86/4. 2. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcni luį rávól din bręn [...], bunęști únă yará.* (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap² 94/9; *Bunęști un tufęc.* (O pușcă se descărca cu zgomot.) Can T² 123/26; *Fętılı cu nivęstili cęntă și cupiláși! bujés.* (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T² 105/13; *La om al' viní pri nas și buņńń án sindúķ.* (Omul se supără și trase cu pușca în cuțăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnės luvăcu, si vină z-vă bujáscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca láră si bujáscă cu tufęácu, ęa [fęáta] pugudęá maį mult di eį.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă ișęrá niști fur și cătáră să na bujáscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap² 148/10; *Am mirác si buņńńń án țela sindúķu.* (Am chef să trag cu pușca în acel cuțăr.) DP 57/9; *Buuńnda.* (Trăgând cu pușca.) Pap¹ 35 s.v. *buués.* F i g. A țășni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că án váli el căzú, că án ápă si buņńń, la júnsi și-į vicni.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

♦ *Dúpu ți fuzi lēpurlī, cōt ver bunăjă, nu cățā loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu pușca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap² 53/35.

Var.: **bujiés, buăjés** (Cap 45), **bujes** (Cap 48), **bunés, bujés** (Pap¹ 35, Can¹ 194), **bujiés, bujnés**.

Et.: mac. *buvnuva* (*buvne*), bg. *buhvam* (*buhna*).

bunărgjiă, pl. **bunărgji** s.m. Cap 49 s.v. *bunăr*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meșter care face puțuri.

Var.: **bunărgjiă** (Dms), **bunărgji** (Cap 49 s.v. *bunăr*).

Et.: mac., bg. *bunarġija*, tc. *bunarci* (Cap 49 s.v. *bunăr*).

bunărgji vezi **bunărgjiă**.

bunărgjiă vezi **bunărgjiă**.

bunătăți, pl. **bunătōț** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să iăă ġiŷ Sultān-Amid [...], tōtă lūmġa ți aŷ proslăvit dīntru bunitățea luġi* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M¹ 29/12; *Aŷ bġu āmpirātu [āpu ġiăă] și cunuscū bunităti.* (O bău împăratul [apa vie] și îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratița Marīa fġsi bunătōț pri la sirumăș.* (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sărmani.) Pap M² 143/2; *Cōti stġi pri țer, cōta bunitōț z-va da Dōmnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăți [= atâtea bine] să vă dea Domnul!) Can T² 122/6; *Nŷăġ vġām un fiġŷăr și, cu cōta bunitōț la cātōm, și-ġ mult ġālbīn.* (Noi avem un fecior și, deși îl tratăm cu atâtea bunătăți, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăġăi [...]* di si puclunġăscă la Dŷāmnu di bunitōțli ți āl vġġa dat. (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătățile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pġștira ra amplină di tōāti bunitōțli.* (Peștera era plină de toate bunătățile.) Cerna T.

Var.: **bunități**.

Et.: lat. *bonitas, -tatem*.

bunelă, pl. **buneli** s.f. Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiță. *Ĉac! cu bucuvălca și ișōră [...]* *buneli, lingur și di tōāti lucrili.* (Poc! cu mătca și ieșiră [= apărură] [...] furculițe, linguri și de toate lucrurile.) Cap² 89/40; *Cōn*

ăŷ cāpnī āră țġa mġasa cu burvālca, ișōră [...] *buneli, lingur și tot ți trubujăști.* (Când atinse din nou masa aceea cu mătca, ieșiră [= apărură] furculițe, linguri și tot ce trebuie.) DP 112/32; *Āŷ anġap bānela ān cārni.* (Înfîg furculița în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *DġiI nu știġăŷ ți-ġ țġ bunelă.* (Bătrânii nu știau ce e aceea furculiță.) Dms s.v.

Var.: **bānelă, bunelă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. *bunela*.

bunelă vezi **bunelă**.

bunés vezi **bunăjés**.

buniță s.f. Pap¹ 61; Can¹ 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din *bun+* -*ță*.

bunități vezi **bunătăți**.

bunluc adj. invar. Dms. Cu grămada, din belșug. *Pāri bunluc.* (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smōcfi bunluc.* (Smochine din belșug.) Dms s.v.

Et.: tc. *bölük*.

bŷólniță vezi **bólniță**.

bŷópcă vezi **bópcă**.

bură, pl. **buri** s.f. Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. 1. Toront, val mare de apă, viitură, puhoi. *Vini ună bură di lă lŷ țela fiġorlăcu.* (Veni un val mare de apă și-l luă pe acel fecioraș.) DP 32/7; *Sāldi bura lă lġ [āgru], amă tu cātă să nu iăă lāngă vāli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai griă să nu fie lăngă râu.) Can T¹ 263/7; *Vizūră cā Siciņa cură bură di sōnġ.* (Văzură că [pe] Siciņa curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Bura di ŷāltăr mūlti vīti nicŷ.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. 2. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lŷ bura* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M² 63/33.

Et.: mac., bg. *bura*.

burări vezi **buróri**.

burbuză, pl. **burbuzi** s.f. Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. *bursuc, bărsóġir*.

burbućac, pl. **burbućat** s.m. ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. 1. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. 2. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din *bubric* + *-ćac*.

burćliă vezi **burgliă**.

burdálnic, burdálnică, pl. burdálnîț, burdálnîți *adj.* Dms. Zburdálnic. *Nô-ári fičór burdálnîț că țoa!* (Nu există copii [mai] zburdálnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

buręáti, pl. burét s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Buręáti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Buręáti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Buręáti cõňlor* și *Burét di cõňlor.* (Bureți câinești.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms; *Buręáti dulři.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti uóňlor* și *Burét di uóňlor* (Bureții oilor, un fel de mânățarci necomestibile.) Pap¹ 35, Pap² 61, Cap 49, Dms s.v.; *Buręáti pālós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Buręáti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Buręáti roș.* (Ciupercă roșie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Buręáti vînit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Burét zornést.* (Specie de ciuperci iuți.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burét di cãlincóși!* (Bureți de culoarea rodiei.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di cãsă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di iáscă.* (Burete de iască; babiță.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di gři!* (Ciupercă celor vii, specie comestibilă.) Pap² 61; *Buręáti di lúji!* (Ciupercă nebulilor, specie necomestibilă.) Pap² 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buręáti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Buręáti di zímniță.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Burét ân tórbă.* (L i t. Bureți în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **burétă** (Wild h. 87/4), **burjăti** (Kats 91/22).

Et.: lat **boletis* (= *boletus*).

buréu vezi **buaré**.

burétă vezi **buréti**.

buręés, buręóri, buręói, buręót *vb.* IV. *Intranz.* A datora. *Să-n dai un irmilíc că cõta ân buręás.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la *borę*.

buręiliță vezi **buręliță**.

buręliță, pl. buręliți *s.m.* și *adj.* Pap² 59; Cap 43 s.v. *borę*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumușu [...] âi buręiliță să dără únă cămeșă și únă fășă di piță.* (Nașul [...] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămașă și o fășă pentru prunc.) Pap M² 121/8; *Țela tîniru cări să u lęa âi brușliță să sfârșăscă trej lucrî.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bába ra buręliță la âmpirátu pri viręiță.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Boręliță di jîndi si lęa di să-ț da?* (Datornicul de unde să ia ca să-ți dea?) Dma s.v.; *Săm brușliță șa si fac.* (Sunt obligat să fac așa.) Dms s.v.

♦ *La fúru toț â!* *im boręiliți.* (L i t. Hoțului îi suntem toți datori. = Hoțul își revendică partea de la fiecare.) Pap M² 70/31.

Var.: **boręiliță, boręliță, boręlițu** (Pap² 59), **brușliță, burčliță** (DP 228); **buręiliță, burșliță** (Cap 43 s.v. *borę*).

Et.: mac., bg. *borčlija* (tc. *borčlu*).

buręiță, pl. buręiți *s.f.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Șurub.

Et.: mac., bg. *burgija* (tc. *burgu*).

buręíc, pl. buręícür *s.n.* Pap² 61; Pap M² 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârână de *tas*.

Et. nec.

burjăti vezi **buręáti**.

buríc, pl. buríți, burítă și **burícür** *s.n.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1-6; Dms. 1. Buric. *Múma-sa rúpi un nádavác di la cusítă și cu jël la lęăgă mōáșa burícu lu micu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosiță și cu el moașa leagă buricul pruncului.) Pap M² 117/13; *Sętira cu cări â! lă tállă burícu l-u pun lăngă pița.* (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T² 116/16. 2. Stomac, pânțece, abdomen; organe interne. *Burícu mi nvęáști ca șárpi.* (L i t. Mi se încolăcește stomacul [de durere] ca șarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mulărășe țe putnęști trubujăști să iță mōáșă și mult curátă*

[*f̄or b̄arb̄at̄*] și la putniri să i^ză mai tot pri gol buric. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână și foarte curată [fără bărbat] și la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M² 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómn̄u s-na rugóm, soř, cu curát buric.* (La Domnul să ne rugăm, prieteni, cu gând curat.) Pap M¹ 29/6; *Iel buricu řirǎ si la vǎdǎ.* (El mintea voia să i-o vadă.) Cap² 60/28; *I mult ĉurbugóřa și cu bun buric.* (E foarte bogat și cu inimă bună.) MP 250/13; *Io řer unǎ nivǎstǎ cum ǎř meř buric, tǎri si i^zǎ.* (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, așa să fie.) Cap² 97/39; *Si zǎbucuró din tot buricu si ǎřbǎ un tǎri zíniri.* (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel ǎř blǎstimát s-nu mořǎ niřicón și să nu i^zǎ rǎslábít la buric.* (El e blestemat să nu moară niciodată și să nu fie liniștit la suflet [= să nu aibă sufletul liniștit].) DP 89/24; *Tát-su la priřtító cu tuǎř buricu.* (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Díntru cǎ-ř didǎři lářu, di řǎ ař la dǎři din tot buricu.* (Pentru că-și dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M² 167/5; *Cráli Márca, cu mónca ǎn buric, řivǎ nu zítǎ, ra pirdút viřim.* (Cráli Márca, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú sǎ-ř řónǎ řocu pri buric și la spúsi tot.* (El nu putu să-și řină focul [= taina, durerea] în suflet și le spuse tot.) Pap M² 163/7; *Kínisírǎ cu tot buricu cútru Cósovopole sǎ si bátǎ.* (Pornirǎ cu mult curaj spre Cósovopole ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mirác la buric. A-i veni poftǎ (sǎ facǎ ceva), a dori cu ardoare. *Pusi mirákí la buric si z-dúcǎ la Dómnuluř Grop.* (Își puse cu ardoare în minte să se ducǎ la Mormântul Domnului.) W 69/3. **ǎn fúzi buricu.** A-i pieri curajul. Pap M² 63/35; *Cón vizúrǎ řuřlic lá řuzi buricu.* (Când văzurǎ, pe datǎ le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **ǎn vini buricu.** A-i veni inima la loc, a se liniřti. *Cráli Márca, řǎřiru, di řindi ra cǎ pupǎrit, řo sǎ-l vinǎ buricu și li ǎrdicó mónli cútru řer.* (Cráli Márca, sǎrmanul, de unde era ca opǎrit [= descurajat, deprimat], începu să-i vinǎ inima la loc și ridicǎ mâinile spre cer.) DP

84/7. **ǎn ři rúpi din buric.** A-l lǎsa inima (sǎ facǎ sau sǎ dea ceva.) *Őřpiřiř pri unǎ filířǎ di pōřni ǎntǎpǎ cǎři un mitilic [...], cǎři cōř lǎ ři rúpi din buric.* (Oaspeřii, într-o felie de pǎine, înřig cǎte un bǎnuř [...], care cǎt îl lǎsa inima.) Can T² 118/22. **Mi dun la buric.** A i se strǎnge inima (de grijǎ, de teamǎ). *Sǎlúna mult si dunó lǎ buric, cǎ nu vrířa cu řǎř si dyǎrmǎ.* (Sǎlúnei mult i se strǎnse inima, cǎci nu voia sǎ doarmǎ cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buric.** A se întrista. *ǎmpirátu cu trǎři řířti z-bǎtú mult la buric.* (Împǎratul cu trei fete mult se întristǎ.) MP 64/13. **ǎn ǎř buricu ǎn gǎřlé.** A fi trist, (întristat), a fi abǎtut. *Sǎ viniř sǎ-l řǎřit kéřu lu ǎmpirátu cǎ mult ř-ǎř buricu ǎn gǎřlé.* (Sǎ veniři sǎ-l înveseliři pe împǎrat, cǎ e foarte întristat.) Pap M² 144/12. **ǎn ři nigreǎřti buricu.** A se întrista, a fi cǎtrǎnit. *ǎmpirátu, cōř uzó cǎ ǎmpirǎřiřa rudí un cǎřól și unǎ mářǎ, mult ǎř si nigrí buricu.* (Împǎratul, când auzi cǎ împǎrǎteasa a nǎscut un cǎřel și o pisicǎ, mult se întristǎ.) Pap M² 143/20. **ǎn ři lipǎřti di buric.** A îndrǎgi (pe cineva). *Prima řǎrǎ cōř [řicóřu] ǎř dúsi cǎvǎřǎ lá împirátu, ǎř ři lipí di buric.* (De prima datǎ când [bǎiatul] îi aduse împǎratului cafeaua, el îl îndrǎgi [pe bǎiat].) DP 102/1. **ǎn cǎdi la buric.** A îndrǎgi (pe cineva), a-i cǎdea cu tronc. *ǎř cǎzú la buric lá řǎřitǎ cǎ řista řicóřu ra și mult úbǎv.* (În cǎzu cu tronc fetei, cǎci acest fecior era și foarte frumos.) DP 115/29. **ǎn va buricu.** A vrea, a pofti. *Cum sǎ-ř [lǎ] lař řista rat, cu řóřti nivǎřtili lǎngǎ řini, ti culř cu cǎři řer, ti búcur cum ǎř va buricu.* (Cum sǎ laři [= sǎ pǎrǎșeři] tihna asta, cu toate nevestele lǎngǎ ține, te culci cu care vrei, te bucuri cum poțteři.) DP 125/23. **ǎn řeri buricu.** A vrea, a pofti. *řa sǎ rudǎřcǎ un iř řa cum ař řeri buricu.* (Ea va naște un fiu așa cum poțteři [= îți dorește inima].) Pap M¹ 143/10; **ǎn ǎrdi buricu.** A-i fi sete. *Flo un trap cu nǎř ǎpu, cǎ ǎř ǎrdířǎ mult buricu.* (Dǎdu de un pǎrǎu cu puřinǎ apǎ, cǎ îi era foarte sete.) MP 118/6.

◆ **ǎmbǎr ǎř la buric.** (L i t. E generos la inimǎ. = Are inimǎ largǎ, e darnic.) Cap² 217/39; *Cóři ǎri ǎn buric.* (L i t. Cǎte are în minte. = E inteligent și řireț.) Cap² 169/3; *ǎn iřó di la buric.* (L i t. Mi-a ieřit din suflet = A

pierdut afecțiunea mea.) Cap² 169/1; *Cu drăcu-n buric amnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap² 168/45; *Nu-l tălăi buricu.* (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap² 169/5; *Că di buric căjăt.* (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap² 169/9; [*Ăi*] *buricu pimintului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can¹ 193 s.v.

Et.: lat. **umbilicus* (= *umbilicus*).

buricós, buricósă, pl. buricós, buricósi *adj.* Can¹ 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimăsiră un fur moș, mai buricós, să veadă ți-î pri còla.* (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpřiI' buricós.* (Țiganii curajoși.) Cap² 93/30; *G'upc buricós no-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din *buric* + *-ós*.

burnés, burníri, burni, burnít vb. IV. *Intranz.* Pap² 61; Can¹ 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Lă-İa și țışta măgări, di ca s-ti duț la uoĵ, ca si bărnăscă uóĵli, si İa trimet̃ unu pri la țea pãrti, lãntu pri la lãnta, ca si li țoãrnã.* (Ia-i și pe măgarii aștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap² 102/33; *Défu si burni si si upnăscă, ma nu putu si ĵăsă.* (Défu se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap² 97/20; *Cøn burniră din cutăr [uóĵli], ună nu rămási.* (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutăr*; *Cøn si burniră țoglavıI' – s-la mănãncă di ĵıu!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M² 153/37; *FiçóriI' burniră să dúnã cãstóñã.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burni pri noĵ.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. *brkne*, bg. *brãkna*.

burijă, pl. burij *s.f.* Dms. Trompetă, goarnă. *Burija di dipãrti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Burija turțescă pri ũa tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. *burija* (tc. *boru*).

buróri s.f. Can¹ 193; Cap 50 s.v. *burós*. Luptă. *Unășjună cáĵI' si plusniră lã burãrã.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap² 129/9.

Var.: **burári.**

Et.: vezi **burós**.

burós, buróri, burói, burót vb. IV. *Refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Flărã ân drum niști fiçór țe să burãu.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M² 153/4; *Pórcu cu rãslãnu si burãu toãtã zúũa.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap² 73/28; *Ca si buróřã, buróřã, cãzú la Cãra-arãp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui Cãra-arãp.) Cap² 129/13; *Ĵel si feãsi un rãslãn, si buróřã cu pórcu toãtã zúũa.* (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap² 73/22; *La ĵunsi și si cãțãrã si burãscã cu cãlu lu fiçóru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap² 129/28.

Et.: mac. *bori*, bg. *borja*.

Bursác n.pr. Pap M² 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nõnti*.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, pl. bursút s.m. Pap² 60; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. *borsuk* (bg. *borsuk, bursuk*).

burșliĵã vezi **burĵliĵã**.

burún s.m. Can¹ 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. *burun* 'deal, movilă' (< tc. *burun* 'nas').

Burúnu-di-vãrnițã n.pr. Pap M² 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmã*.

Et.: *burún* + *di* + *vãrnițã*.

burút vezi **bãrnút**.

buruvãĵcã vezi **buruvãlcã**.

buruvãlcã, pl. buruvólț s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *Țel' fraț vșau unã buruvãlcã, unã zãĵiĵã di pãpúĵã ș-un årșin di pãnđã.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap² 110/6; *Aũ cãpni męãsa cu buruvãĵca și ișóřã scãndi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvãĵcã, burvãlcã** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. *boravalka*.

buruvés vezi **burvés**.

burvâlcă vezi **buruvâlcă**.

burvés, burvîri, burviĵ, burvít vb. IV. *Tranz. și refl.* Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. 1. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbálca mári cári buruvés án cázán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burviĵ bóbu s-nu si zăvăráscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ți ĵirbi án țista cázán și cóți la burvít pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta și de ce îl mestecați pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvă-la córĵ!* (Amestecă-le cărțile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvés cu fâină și să-l li dai la ĵápă.* (Solzii să-i amesteci cu făină și să i-i dai iepci.) DP 34/14; *L-ampló un crundír di rikíĵă cu picmĵăs buruvítă di s-ĵă dŭłți.* (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grøn burvít.* (Grâu amestecat, prin care crește secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păștám uóĵli.* (Eram asociat cu un tovarăș, pășteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Póĵa insánlu lă si mărită di Gríva, si lęa mākídónkĵ [...], șĵi-ĵ burvira toátă limba nõástră.* (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din Gríva, să ia macedonence slave [...], așa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am ună buțgáĵă plină cu vin și cu rakíĵă, áma nu si burvés.* (Am un butoiăș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/18; *Noĵ cøn ram fičúór, lă păștém buóil' și nă burvēm cu brăslăvéĵil'.* (Noi, când eram copii, pășteam oile și ne amestecam cu cei din Birísláv.) AtaM 398/12; *La dĵădara drum și z-buruvira tuđtili biĵúĵăli án un lŭác.* (Le dădură drumul și se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-ĵ bun s-ti burvés án Dómmuluĵ lŭcru.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap² 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Țăstă tărăcă că-ĵ úbăvă, di ță si ánmăričăví și burvi án laf.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeți și se amestecă în vorbă.) DP 57/25. 2. A răscoli;

a căuta (cu atenție). *Mára, mult áĵ burvés ugníștę!* (Măi, mult [mai] răscolești vatra!) Can T¹ 274/5; *Si dusșiră prin udŭĵ, buruviră că buruviră, áĵ flără [fĵă] cóla.* (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M² 156/18; *Cățŭ s-o burvéscă la per; cøn u burvé la per, șŭrpi si dunără pri dinzúr di fĵă.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, șerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. 3. A răsfoi. *Burvés ună cárți vlășgăscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. 4. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvęsti vácŭtu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvés**.

Et.: mac. **boravi**, bg. **boravja**.

burvîndara vezi **burvîndăra**.

burvîndăra adv. Cap 50 s.v. *burvés*. Amestecând. *Turím burvîndăra.* (Turnăm amestecând.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Var.: **burvîndara**.

Et.: vezi **burvés**.

burviniță, pl. burvinițur și **burviniță** s.f. Dms. Încurcătură; neînțelegere, conflict. *Nu-ń trubăĵés tŭr burvinițur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Și pri lă noi ra burviniță un vácŭt.* (Și pe la noi, cândva, au fost neînțelegeri.) Dms s.v.; *Túrču cu gărču áĵ burviniță.* (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ***burvînă** (cf. mac., bg. **boravenje**) + **-iță**.

burvitură, pl. burvitúr s.f. Cap 50 s.v. *burvés*; Dms. Neînțelegere; încurcătură. *Din țăstă burvitură vem [...] ziĵán.* (Din această neînțelegere avem [...] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Et.: din **burvés** + **-itură**.

busiĵoc vezi **busiľuc**.

busiľoc vezi **busiľuc**.

busiľuc s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lę un bărdác [...], la amplă di proáspătă ápu și la stúpă, ácu-ĵ vĵĕră, cu ună kĵcă vĵĕdi, áră ácu-ĵ ĵărnă, cu un busuľuc uscát.* (Ia un urcior [...], îl umple cu apă proaspătă și îl astupă, dacă e vară, cu un buchețel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M² 117/40; *Fĵĵili lęu căti un busiľuc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T² 106/32; *Țela ȧom curúĵ busiľuc áĵ ámpuviniť curčn si mčřă.* (Omul al cărui busuioc e veștejit, curând o să moară.) Can T² 106/33. *Pópa da cu bálca di busiĵóc.* (Popa dá [= stropește] cu buchețelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bálcă*.

Var.: **busiĵóc**, **busiľóc**, **busuľuc**.

Et.: mac., bg. *bosiljok*.

busmán vezi **buťmán**.

busnés vezi **buťăĵés**.

bustán¹, pl. **bustán** s.m. Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báfčă án un drum, ĵúndi, i zúŷă, si trčăcă ȧom ři si puń bustań án ĵă.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], ři să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap² 99/28; *Ácu poť s-ti duť řj-aŷ ľčăĵ un bustán, că di řel bustán trčăĵi mčřă ľuřutiĵă.* (Dacă poți, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap² 143/17.

Et.: tc. *bostan*.

bustán², pl. **bustáni** s.n. Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Pepenărie. *La scŷási án un bustán cu ľubiniĵă.* (Îl scoase [= duse] la o pepenărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. *bostan* (mac., bg. *bostan*).

busuľuc vezi **busiľuc**.

busumărc vezi **băsămăc**.

buř, pl. **buřă**, **búři** ři **búřur** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din ĵeľ zăcăĵă să da cu búřu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T¹ 271/27; *Li pun búřili án úrdini, únă dípu ľántili.* (Pumnii îi așază pe rând, unul după celălalt.) Can T¹ 271/26; *Con s-trĵăť pri ľăngă ĵăľ, si-ĵ daĵ un buř án cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Ļă zdruminăřă cu búřili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Ļántu fičór, căn aŷ dădčă búřlu tru pimint, căsă di h'er si dăřă.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap² 111/25.

Et.: cf. alb. *mbush*, *bush* (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ř.u.)

but¹ vezi **bod**.

but² pl. **búťur** s.n. Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; řold.

Et.: tc. *but* (mac., bg. *but*).

butăr, pl. **butăr** s.m. Pap¹ 35; Pap² 61; Cap 51 s.v. *buti²*. Dogar.

Et.: din *búťi* + *-ăr*.

búťără vezi **búťură**.

butărníc vezi **buturníc²**.

butéľnic vezi **buturníc²**.

buterníc vezi **buturníc²**.

búťi, pl. **buť** s.f. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La áncurunări si scčătiť ĵérurli di pri búťi.* (La cununie să scoateți cercurile de fier de pe butoi.) Cap² 76/10; *Cótiva buť di ápu [...] li púsi pri un cŷărb.* (Câteva butoai de apă [...] le puse pe un corb.) Cap² 121/38; *Búľli raŷ distupáti ři vínu cură că din búcă.* (Butoaiile erau destupate ři vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. *buttis*.

butičcă, pl. **butičķi** s.f. Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búťi²*. Butoiaș, putinică.

Var.: **búťičcă** (Can¹ 194).

Et.: din *búťi* + *-ič(că)*.

búťičcă vezi **butičcă**.

butiĵúni vezi **băťiĵúni**.

búťim, pl. **búťimi** s.n. Pap¹ 35; Pap² 61; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búťi²*; Cerna A/851, 2354; Dms. 1. Putină, butoi. *Ļámňa biĵú un búťim plin cu măťiniĵă.* (Balaurul bău o puțină mare plină cu lapte băťut.) Cap 51 s.v.; 2. Putinei. *Án búťin si bat măťiniĵăli.* (În putinei se bate laptele [băťut].) Cap 51 s.v. *búťi²*.

Var.: **butím** (Pap¹ 35; Pap² 61), **búťin** (Pap² 61; Cap 51 s.v. *búťi²*).

Et.: bg. *butim* (BER I 92), mac. *butin*.

butím vezi **búťim**.

búťin vezi **búťim**.

búťină vezi **púťină**.

butirisés, **butirisiri**, **butirisĵ**, **butirisít** vb.

IV. *Tranz.* Pap¹ 35; Can¹ 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Cčn si zădčrmă, s-ľă butrisím ři s-ľă nicčm.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] ři o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmiķáru áŷ butrisi popăđiĵa án ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. *buturisa*, bg. *butorjasam*.

butirnic vezi **buturnic**².

butirnic vezi **buturnic**¹.

butirnisés vezi **butirisés**.

butişnic vezi **buturnic**².

butirisés vezi **butirisés**.

bútur, *pl. bútur* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 61; Dms. Bubă rea.

♦ *Iě nu l-u búтуру!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búтуру s-la scoť!* (Ieși-ți-ar buba rea!) Pap¹ 35 s.v.

Et.: cf. bg. **butora** (**butor**).

buturák, *pl. buturák* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslănița vęa un buturák și buturáku fu ăńțpát di cuțót și curõn si răzłábi.* (Leoaica avea un furuncul și furunculul fu înțepat de cuțit și curând cedă.) Cap² 74/39; *Ău pugudí ăń răbét jündi răslánca vęa un buturák.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. **butorak**.

bútură *s.f.* Pap² 61; Can¹ 194; Cap 52. (La cai și vite) Răpciugă.

♦ *Țe ț-ăi? bútură?* (L i t. Ce ți-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M² 63/36; *Nu l-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracu) Pap M² 63/38.

Var.: **bútără** (Can¹ 194).

Et.: mac., bg. **butur**.

buturnic¹ *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai și vite) Răpciugă.

Var.: **butirnic** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din *bútură* + **-nic**.

buturnic², *pl. buturniț* și **buturnicur** *s.m.și n.* Can¹ 194; Cap 52. Ghionț, brânci.

Daș un buturnic. A da brânci. *Vămpiru, că-l dęádi un butirnic la ușa, aș frõnsi și ntrõ ăń mõará.* (Vampirul, când îi dădu brânci ușii, o sparse și intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturnic**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l púsi un butirnic la põártă, țęápki si feási põárta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porții, așchii se făcu poarta.) Cap² 62/33.

Var.: **butărníc** (Can¹ 194), **butélnic** (Cerna T), **buterníc** (Can¹ 194), **butirnic** (Cerna T), **butişnic** (Cap 51).

Et.: din *butirisés* + **-nic**.

buțăiés vezi **buțnés**.

buțăiă, *pl. buțel* și **buțáli**. *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaș. *Lă călcă pri pičór júnili cõn lă dinjúră dinjúr di buțăiă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiașului.) Can T² 102/8; *Fęáta [...] si scúnsi ăń ună buțăiă și-ș la púsi căpácu disúpră.* (Fata [...] se ascunde într-un butoiaș și-și puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăń] am ună buțăiă plină cu vin și cu răkíjă.* (Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap² 162/16.

Var.: **bučăiă** (Wild h. 372/6).

Et.: din **búti** + **-ăiă**.

buțilúscă, *pl. buțilúski* *s.f.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaș.

Et.: din **buțáli** (pl. lui **buțáiă**) + **-úscă**.

buțmán, *pl. buțmán* *s.m.* Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cõn si sculáră, la fláră dęádu cu ună tipsíjă plină di buțmán.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap² 98/17; *Ua sa buțmán mai măcčát și mai coț.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari și mai coțți.) DP 53/10; *Măncáj doj buțmán di újă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. **buca** (Can¹ 194).

buțnés, **buțniri**, **buțniț**, **buțnit** *vb.* IV. *Tranz.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 51; Dms. **1.** A înțepa, a înfíge, a împunge. *Ună stręácłă că vini, di ca u buțni țęa vácă, toátă zúua lăgă dúpu ja.* (Dacă veni o streche, de o înțepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap² 114/6; *Ja ăl'ra picáti di fičór și nu la buțnę cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat și nu-l înțepa cu acul.) Cap² 65/19; *Aș láră țápa, cum ra ársă, și u buțnira an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, și o înfípseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmit, tu s-mi buțnés s-mi dițtét jo.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap² 65/13. F i g. A înțepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buțniț pri dinálát.* (Îl înțepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2.** A spinteca. *La buțni rápu și la tránti la primint.*

(Îl spintecă pe arap și-l trânti la pământ.) Pap M²/34; *Cumiți! Ia tâlcșoră trej!*, *Ia buțairă toț*. (I-au omorât pe toți cei trei hoți, îi spintecară pe toți.) Cerna/T. 3. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can¹ 193; Cap 51; Dms.),

buțâjés.

Et.: mac. *bucne*, bg. *bucna*.

buțcâc, pl. **buțcât** s.m. Dms. Bouleț. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin buțcâc si puriveăști*. (Se împleticește ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din *boț* + *-câc*.

bușés vezi **bunăjés**.

bușjés vezi **bunăjés**.

bușnés vezi **bunăjés**.

bușvină s.f. Dms. Carne de vită. *Ári un an di çon nu mâncçâj bușvină*. (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la *boț* (după *guvidină*).

búză, pl. **búzi** s.f. Pap¹ 35; Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Ânflum búzili. A se bosumfla. *Ți li ânflăș búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can¹ 194 s.v.

Var.: **búďă** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. *buzë*.

buzăgîjă, pl. **buzăgîi** s.m. Can¹ 194; Cap 52 s.v. *bóză*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzăgójă** (Cap 52 s.v. *búză*), **buzăgójă** (Dms.)

Et.: mac., bg. *bozağija* (tc. *bozaci*).

buzăgójă vezi **buzăgîjă**.

buzăgójă vezi **buzăgîjă**.

buzdugán, pl. **buzdugáni** s.n. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičúáru, cu buzdugánu, con la scutěá căpu lámhá, a! trási únă prísti cap*. (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap² 119/46; *La lo cálu, lo și calóčca și buzdugánu și z-dúsi*. (Luă calul, luă și paloșul și buzduganul și se duse.) MP 14/9; *Fičóru [...] aș dăró un buzdugán*. (Feciorul [...] își făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. *bozdoğan* (mac. *bozdogan*, bg. *bozdugan*).

buzcâj vezi **buzél**.

buzcâf vezi **buzél**.

buzéj vezi **buzél**.

buzél, pl. **buzel** și **buzéj** s.m., **buzéľă** s.n. Can¹ 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Úňă sirácă fěă áu ânșáră din-zur-ân-zúr cu frúnđi di buzéľ*. (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T¹ 269/22; *Púnim și trej buzéj ân trej lócur*. (Punem și trei flori de soc în trei locuri.) Can T¹ 115/2; *Téga s-dúsi la báhce di váli [...] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári*. (*Téga* se duse în grădina din vale [...] sub socul [cel] mare.) Cap² 20/15; *Piscă di buzéľ*. (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéj di minútu*. (Floare mărunță de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzéľ dăróm plúșcáčă*. (Din [lemn de] soc facem pușcoace.) Dms s.v.; *Buzjál nalt*. (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzcâj** (Cap 52 s.v. *buzcâľ*), **buzcâľ** (Cap 52), **buzéj** (Can¹ 194), **buzéľ** (Dms), **buzéľ** (Can¹ 194), **buzjál**.

Et.: mac. *bozel* (cf. și bg. *băzel*, *băzej* BER I 97).

buzéj vezi **buzél**.

buzéľ vezi **buzél**.

buzéľ vezi **buzél**.

buzjál vezi **buzél**.

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunáj**, **buzmunát** vb. I. *Refl.* Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Ieș bun să nu ti buzmunéz*. (Fii bun și nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. *besnee*.

buzós, **buzóri**, **buzóji**, **buzót** vb. IV. *Refl.* Pap² 62; Can¹ 194; Cap 52 s.v. *búză*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngâmfa. *Țe ti buzós șa?* (De ce te-ai umflat așa în pene?) Pap M² 63/39.

Et.: de la *búză*.